

02

Kommunisti teel

1936

SISUKORD

	Lhk.
Eesleht: A. M. Gorki	
TOIMETUS:	
Kõrgemale astmele _____	1
Võitnud sotsialismi riiklik põhiseadus	5
O. RÄSTAS:	
Kommunisti kõrge nime eest _____	8
A. LT:	
Stahaanovlik liikumine eesti kolhoosides	11
O. R.:	
Donau riigid — imperialistlikkude vastu- olude sõmpunkt _____	15
R. VAKMAN:	
Maailma majandus iseliiki depressioonis	18
M. GORKI:	
Tormikotkas (pildiga) _____	20
H. PÖÖGELMANN:	
Neile kes langesid võitluses vendade eest	21
HUGO ANGERVAKS:	
Vikerkaar _____	29
HUGO ANGERVAKS:	
Külaline jutustas kultuurist _____	32
Tõlge:	
Kui vana teie olete (pildiga) _____	32
J. LEMM:	
Moskva _____	34
HUGO ANGERVAKS:	
Algaja kirjaniku lehekülg _____	36
K. TREIN:	
Pärast kirjanduslikku diskussiooni _____	38
N. JÜRISSE:	
Vissarion Belinski (pildiga) _____	41
F. VIIDING:	
F. V. Mitshurin (pildiga) _____	45
Akad. A. F. JOFFE (tõlge):	
Füüsika lähemas tulevikus _____	48
J. SAVIAUK:	
Nõukogude botaanika sotsialismi ehitami- sel _____	50
Ins. P. K. ENGELMEIER (tõlge):	
Minu mälestused automobiilist (pildiga)	53
Teaduslik ringvaade: Õhulennu kõrguse- rekordid. — Üleliiduline akustika konve- rents. — Nõukogude leiutiste realiseeri- mine 1936. a. — Väiksemad teated _____	59
A. RIIT:	
Kroonika: Valgest Eestist _____	63

A. M. Gorki

1868—1936

Kommunismi teel

RAHVALIK POLIITIKA, KIRJANDUSE JA TEADUSE AJAKIRI

№ 1

Juuni

1936

KÕRGEMALE ASTMELE

2071
Käesolev uus ajakiri „Kommunismi teel“ hakkab ilmuma seniste Nõukogude Liidus ilmunud kolme eestikeelse ajakirja „Klassivõitluse“, „Leekide“ ja „Naistöölise ja naiskolhoosniku“ asemel, teatud määral ja teatud mõttes kõiki neid kolme endas ühendades.

Miks oli tarvis seesugust ühendamist, seesugust ümberorganiseerimist ette võtta? Esimeseks põhjuseks oli jõudude ühendamise vajadus, et neid edaspidi viljakamalt ja otstarbekohasemalt ära kasutada. Siia maani oli igal ajakirjal eraldi oma enam-vähem tuntud ja alaline kaastöölise ringkond, kelle jõudu ja töövõimet ajakiri, oma kitsa ulatuse pärast, kaugeltki täiel määral ei saanud ära kasutada; oma eriliste ülesannete jaoks aga tihtipeale neist jõududest ei jatkunud, lisajõudude hankimine väljaspoolt oma ringkonda oli aga tihtigi tülitav. Kõigi olemasolevate jõudude — ja meil on neid siiski hea koguke — ühtekokku, ühise keskkoha, üheainsa ajakirja ümber koondamine annab kõigepealt võimaluse iga üksiku kaastöölise jõudu täielikumalt ja kõige kohasemalt kasutada; kuid ta loob ka ühise tugevama keskkoha, mis palju enam suuteline on uusi jõudusid juurde tõmbama, — mis kokkuvõttes senisest kahtlemata rohkem ja paremaid tagajärgi peab andma.

Teiseks olid meie ajakirjad siia maani eri lugejaskonna jaoks määratud: üks joon-

dus rohkem ühiskondlikule aktiivile, teine pidas peamiselt erilist kirjanduse- ja kunstiarvustajate kogu silmas, kolmas oli otse töötavatele naistele määratud. Sellest tuli ajakirjade sisus ja tasemes mõningane vahe, mis *kõigi* ajakirjade levimist teatud määran takistas. Meie ajakirjade lugejate, nii tööliste kui kolhoosnikkude, üldise kultuuri-tasapinna tõus nõuab aga ajakirjadelt teistsugust seadet, teistsugust vaadet lugejate tarvidustele, nõuab *kõigile* lugejatele kõige parema, kõige konkreetsema ja igapäevasele tegevusele kõige vajalikum materjali andmist: tööline ei rahuldu nüüd enam ainult poliitilise propagandaga ja oma kitsa eriala teadmiste laiendamisega, nagu ei rahulda kitsad „kolhoosielu küsimused“ kaugeltki enam kolhoosnikke. Nad mõlemad nõuavad juhtivate partei- ja riigipoliitika seisukohtade ning ülesseatud küsimuste ning juhtnööride käsitamise kõrval, mis neid peab ette valmistama ja paremini suuteliseks tegema seda poliitikat ja neid juhtnööre igapäevases elus teostama, kõige selle kõrval ja peale laiemate teadmiste oma erialalt, nõuavad nad veel teadmisi teistelt erialadelt, mis nende teadmiste taset üldse peab tõstma. Sest ilma üldise teadmistetaseme tõstmiseta ei saa tööline ega kolhoosnik tänapäev tihtigi ka mitte oma eriala teadmisi enam tarvilikul ulatusel laiendada. Kuid pealeselle nõuab nii üks kui teine ka veel ilu-

kirjandust, nõuab kirjanduse-, kunsti-, teatri- jne küsimuste käsitamist, nõuab oma ajakirjalt vastust nende küsimuste ja probleemide peale, mis kirjandus, kunst, teater, kino nii tihtigi lugeja või vaataja arusaamises lahendamata jätavad või otse üles seavad. Kõiki neidki lahendusi vajab lugeja oma kultuuritaseme tõstmiseks, oma ilu- ja kunstitunde arendamiseks.

Kõige selle juurde tuleb veel rida teisi alasid, nagu, näiteks, tervishoiu ja kasvatuse küsimused, mis tänapäev niisamuti ammugi mitte enam kitsa eriteadlaste ringkonna küsimused ei ole. Vastupidi, iga tööline, iga kolhoosnik leiab enese *õigustatud* ja *kohustatud* olevat nende küsimustega ligemalt tegemist teha, mitte ainult isiklikkudes huvides, vaid selleks, et neis ülitähtsates küsimustes *kogu nõukogude* ühiskonna elus kaasa rääkida (näide: seaduseprojekt abortide ärakeelamise jne kohta). Ja selleks vajab ta jällegi vastavaid teadmisi, mille muretsemine ajakirja otsene ülesanne on. Nii on lugu paljude teistegi elualadega.

Kõigest sellest järgneb, et meie senised ajakirjad üksikult liig kitsaks olid jäänud ja et nad isegi kõik kokku neid nõudeid ei rahuldanud, mis lugeja käesoleval ajal ajakirjale avaldab, veel palju suuremal määral aga tulevikus, üldise kultuurse tõusuga, saab avaldama. Ja et meil võimalik ei ole üksikuid ajakirju palju mahukamaks ning mitmekülgsemaks teha — mis pealegi otstarbekohane poleks, sest see tooks palju kõrvuti korduvat materjali, — siis tuli selle ülesande lahendamist ajakirjade ühendamise ja ümberkorraldamise teel leida. Kusjuures see ümberkorraldamine mitte ainult vormilik, organisatsiooniline, ei ole, vaid palju enam just sisulik, sest et uus ajakiri sisult ja aines- tikult ammugi enam see ei saa olla, mis senised ajakirjad kokkuvõetultki.

Kolmandaks — ja see on ühendamise ja ümberkorraldamise kõige tähtsamaks põhjuseks ja ülesandeks — ei või ajakiri nüüd oma sisu kaugeltki mitte enam *sel kombel* anda, aineid *sel kombel* käsitada, nagu see mõni aeg tagasi, suurelt osalt siia-

maanigi, sündis. Ei saa salata, et ajakirjad siiaaani rohkem toimetuse nägu, toimetuse püüdeid ja võimeid väljendasid, kui lugejate nõudeid ja tarvidusi kajastasid. See ei olnud mitte üksi meie, eestikeelsete, vaid suuresti ka vene ajakirjade „põuepatt“, mis endiste aegade ajakirjanduse iseloomust päritud.

See ajakirjade senine iseloom ja tegevus peab *põhjalikult muutuma*: ajakiri peab sotsialismi ehitusetöö *elavas* protsessis *elavaks* lüliks saama, millel otsekohe määratud ülesanded kultuurilises ehitusetöös täita. Oleneb ju stahaanovliku liikumise, selle „sotsialistliku võistluse uue, kõrgema jaamavahe“ (Stalin) arengu kiirus ja ulatus suurel määral just kultuuri ja tehniliste teadmiste taseme tõusust, sest „et ainult niisugune töölisteklassi kultuurne ja tehniline tõus vastaspoolsuse alused vaimliku töö ja kehaliku töö vahel purustada võib“ (Stalin, esimesel üleliidulisel staahanovlaste nõupidamisel). Ja mida kiiremini see tasapind tõuseb — ning ta on juba kiire tõusu arenemisjärku astunud —, seda suuremad ülesanded ajakirjagi ees üles kerkivad. Ning seda mitte ainult materjali hulga ja mitmekesisuse poolest. Seda materjali ei saa tänapäev — veel vähem saab seda homme — mitte enam selkombel, *selle meetodiga* pakkuda kui siiaaani. Ei poliitikat, ega teadust ei saa anda enam „üldse“, vaid ühte kui teist tuleb anda konkreetsetele inimestele *nende* konkreetsete nõuete, *nende* tarviduste järele, *nende* arenemise tasapinna kohaselt, selle arendamise plaani järele. Ei lepi ka kirjandus, s. o. ei lepi kirjanduse lugejad sellega, et neile juhuslikke raasuke si pakutakse, mis saja aastagagi ei tarvitse mingit ter- viklikku arusaamist kirjandusest kui kunsti- alast, tema arenemisest, tema ülesanne- test sotsialismi ehitamises anda. Partei ja valitsuse otsustel, korraldustel ja juhtnõo- ridel on täis väärtus sotsialistlikul ehituse- tööl alles siis ja ainult siis, ning ajakiri täidab oma ülesande ainult siis, kui need otsused, korraldused, juhtnõo- rid ajakirja- kaudu selkombel, seesuguses käsituses lugeja kätte jõuavad, et nad temale prak-

tilikus, igapäevases töös tõelikuks ja tegelikuks juhtnööriks oleksid.

Missuguseks peab siis, vastavalt neile uutele nõuetele, uutele seadetele, vastavalt kultuuri üldisele tõusule ja stahaanovliku liikumise kiirele ja ikka järjesti kiirenevale arenemisele — missuguseks peab siin kujunema uue ajakirja iseloom, nägu ja töötamisviis? Kuidas tahab ta neid nõudmisi ja ülesandeid täita?

On arusaadav, selle järele, mis eespool üteldud, et ajakirja sisu tuntavalt laiemaks, mitmekesisemaks peab muutuma, ja nimelt peab poliitilise ning kirjandusliku ala kõrval, mis senistes ajakirjades esimesel kohal seisid, nüüd, kolmandana, teaduste ala ehk *teaduslik osakond* silmapaistvale kohale asuma. Seega saaksime uues ajakirjas kolm põhimist osakonda: poliitika, kirjandus, teadus, kuhu veel mõned vähemad osad, rohkem informatsiooni iseloomuga (teadusealade ülevaade, sündmuste kroonika jne), juurde tulevad. Meie peatume lühidalt nende üksikute alade ehk osakondade ülesannete ja iseloomu juures.

Sm Stalini seade organisatsioonilise juhtimise tõstmisest poliitilise juhtimise tasemele peab ajakirjas üldse ja tema poliitilises osas eriti üheks tähtsamaks ülesandeks olema. See tähendab, et poliitiline osakond, võrreldes sellega, mida „Klassivõitlus“ siiamani pakkus (osalt ka teised ajakirjad), *üldiste seadete* andmises tuntavalt koomale peab tõmbuma, selle asemel aga rohkem rõhku panema leninismi praktika ja teooria sidumisele meie aktivistide ja üldse kõigi sotsialismi ehitajate igapäevases praktilikus töös. Nii partei otsused, juhtnõõrid, näpunäited, kui ka nõukogude valitsuse otsused ja sammud peavad ajakirja käsituses — ka oma teoreetilistes seadetes — eeskätt ja alati nimelt tegeliku konkreetse elu nõudeid tähele panema, peavad lugejale neis küsimustes *tegelikult* abiks olema. See tähendab, et ajakiri peab tegelikult aitama partei ja valitsuse poliitikat, nende otsusi ning korraldusi otsekohe ellu viia, neile lugejate töö ja olukorra kohaselt konkreetset sisu anda.

Kirjanduse osakond peab, kui mitte vast hulgaliselt, siis vähemalt oma ülesannete ja sisu mitmekesisiduse poolest oma programmi laiendama („Leekidega“ võrreldes). On arusaadav, et selle ruumi ulatuses, mis ajakirjal tarvitada, terveid suuri ilukirjanduslikke töid, romaane, näiteks, olgu algupäraseid või tõlkeid, avaldada ei saa, seesuguste tööde avaldamine peab seepärast ka edaspidi raamatukirjanduse ülesandeks jääma. Kuid kõik see, mis ilukirjandusest — ruumi tingimustes — võimalik anda on, peab kavakindlalt lugeja kirjandusliku kultuuri tõstmist silmas pidama, lugeja arusaamist ilukirjanduslike tööde ideoloogiast, sisust, kunstiväärtusest, järelikult kokkuvõttes lugeja kunstitunnet ja üldist kultuuritaset tõstma.

Sotsialistliku ehitusetöö uus, stahaanovlik, jaamavahe seab palju uusi probleeme üles, mille teoreetilist käsitamist lugeja nõuab: mõtteteaduse, esteetika, kommunistliku ühiskonna moraali küsimuste populariseerimine on meie lugejale niisama tarvilik kui selle tõsiasja konkreetne äranäitamine, et töö pinevuse tõstmine sotsialistlikus ühiskonnas ja kapitalistlikus korras kaks iseasja on, ja nende vahe selles seisab, et töö iseloom sotsialistlikul maal põhimõttelikult lahku läheb kapitalistlike maade töö iseloomust. Nende küsimuste selgitamine ei ole kaugeltki mitte ainult poliitika ja teaduse ülesanne, vaid sellele peab mõjuvalt, ja nimelt elavates piltides ja kujudes, elavate, konkreetsete inimeste tegevuse kirjeldamisega, kaasa aitama ka ilukirjandus ja veel rohkem ilukirjanduse probleemide käsitamine artiklites ja arvustuses. Eriti viimase (arvustuse) osa tuleb tunduvalt tõsta ja talle kavakindel iseloom ning tegevuseplaan anda. Sest just kirjanduse — nii raamatukirjanduse kui ka ajakirjas eneses ilmuva kirjanduse, osalt isegi lugejale kättesaadava venekeelse kirjanduse — kavakindel läbiarutamine ja igakülgne valgustamine (arvustamine laiemas mõttes) aitab lugejat kirjandusest kui kunstist paremini, sügavamalt aru saada, kirjandust iseseisvalt arvustada, kirjanduse (ka kunsti, teatri

jne) küsimustes seisukohta võtta ning kõige sellega seoses kirjandusele ikka kõrgemaid nõudeid ette panna.

Eriti tähtsaks ülesandeks on kirjanduse osakonnal uute kirjanduslikkude jõudude juurdetõmbamine, kasvatamine ja arendamine. See ülesanne on seda tähtsam, et viimastel aastatel kirjanduslikkude jõudude juurdekasvu pea sugugi *näha* pole olnud (mis veel ei ütle, et teda üldse mitte pole olnud), kuna aga kirjanduse ülesanded, seoses üldise kultuuritõstmise ülesannetega, eriti aga stahaanovliku liikumisega, õige tunduvalt on suurenenud. Siin on mahajäämine käega katsutav. Juba töötavate kirjanduslikkude jõudude tööomaduse kui ka üldse loomisvõime tõstmise kõrval peab ajakirja seega algajate ja noorte tööde üksikasjaliku metoodilise läbitöötamise abil, ajakirja veergudel, suutma uusi jõude leida ja nende andeid välja arendada. See on kirjanduse osakonna üks raskemaid, kuid ühtlasi ka kõige tänuväärlikumaid ülesandeid.

Õige avaraks ja mitmekesiseks peab kujunema teaduslik osakond, kuna teaduste ala ise otsatu lai on ja kultuuriselt kasvava töölisteklassi ning kolhoosnikkudepere nõudmised kiiresti kasvavad. Teaduse arenemise aluspõhi Nõukogude Liidus on marksismi-leninismi teooria. See seab eriti ühiskonnateaduste alal hoopis uued vaatekohad ja käsitamisi viisid üles. Nii näiteks ajaloo alal. Partei sellekohased otsused kohustavad iga teadlikku nõukogude kodanikku teaduste arenemist, ta ajalugu konkreetsete tõsiasiade põhjal uurima, neid tõsiasi iga antud ajajärgu tingimustes hindama. Marksistlik ühiskonnateadus muutub seega määratusuureks õpetusealaks inimese elu ümberkorraldamises, uue ühiskonnakorralduse loomisel. Arusaadav, missuguse tähtsuse omandab nende teadusealade tundmine *kõigil* teadlikkudel sotsialismi ehitajatel, ja missugused suured ülesanded siin ajakirja ees seisavad, kelle üheks suuremaks ülesandeks on sel alal oma lugejate alaliselt kasvavaid nõudmisi rahuldada.

Vene keele oskajatel oleks oma tead-

miste täiendamine ju võimalik vastava venekeelse kirjanduse kaudu. Kuid seal takistab seda suuresti see asjaolu, et äärmiselt raske on paljudest eriajakirjadest vastavat materjali üles otsida, ja mitte igakord ei ole see materjal lugeja ettevalmistuse taseme kohaselt kirjutatud; ka on lugeja vene keel tihti siiski veel vähene teaduslikkude tööde lugemiseks ja nendest küllaldaselt arusaamiseks. Meie ajakiri tahab siin — ka neile, kes vene keelt muidu enam-vähem rahuloldavalt oskavad — seega appi tulla, et ta nimelt sellekohast materjali püüab välja valida (arvestades eeskätt otse lugejate nõudmisi), mis lugejad oma teadmiste tagavara täiendamiseks, oma teadusliku tasapinna tõstmiseks vajavad, ja seda materjali võimalikult arusaadavas keeles ja vormis pakkuda. Osalt peab see osakond poliitilise osakonna aineid täiendama, andes nimelt pikemaid, täielikumaid ülevaateid jooksvas poliitilises elus silmapaistvate küsimuste (maade, rahvaste poliitika jne) kohta. On arusaadav, et just ajalugu selles osakonnas väljapaistval kohal peab seisma. Täienduseks sellele osakonnale on niisugused alad, nagu tervishoid, praktilised juhatused majanduses jms.

Meie ei saa siin pikemalt ja täpsemalt üksikasjalikkudel kavatsustel peatuda, need hargestuvad tegelikus töös, ja muidugi mitte korraga, juba esimestes numbrites. Nende täpsustamises ja täiendamises peab just tegelik elu oma nõudmistega kaasa aitama, sealt peavad uued küsimused ja nõuded alaliselt üles kerkima. Kuid sellestki, mis üteldud, on küllalt selge, et ajakiri oma ülesandeid ainult sel tingimisel vähegi korralikult suudab täita, kui ta lugejaskonnaga kõige lähemad ja tihedamad sidemed loob. Seda ei saa kätte ainult ajutiste kokkupuutumiste, konverentside jne kaudu, vaid siin tuleb alaline ja vahetu side luua ajakirja ning lugejate vahel. Ainult seesuguse sideme kaudu ongi ajakirjal alati võimalik oma lugejate nõudmisi ja soove teada saada, on võimalik nende nõudmistele arenemist ja muutumist jälgida ning näha, missugusele

alale ühel või teisel silmapilgul erilist tähelepanekut tuleb pöörata. Missuguse vormi see side ajajooksul võtab, seda on veel raske ette näha, kuid iseenesest mõista ei või see ainult ühe või teise ala töötajatega piirduda: ajakiri vajab sidet niihästi tööllestega kui kolhoosnikkudega, aga ka partei- ja nõukogutegelastega, kooliõpetajatega ja -õpilastega jms. Seesugune side ei organiseeriks mitte ainult alaliselt lugejate nõudmisi ajakirjale, vaid oleks teatud mõttes ka alaliseks kontrolliks, kuidas ajakiri oma ülesandeid täidab, ja arvustajaks, kes puudustele ja vigadele näitab.

Kui meie eespool tähendasime, et siamaani ajakirjad enamasti ainult toimetuse nägu peegeldasid, siis peab nüüd, eespool märgitud uute seadete ja töötamisviiside juures, ka selles põhjalik muudatus tulema: ajakiri peab nimelt ka oma *lugejate nägu* peegeldama, s. o. näitama, ühest küljest,

missugused, kui avarad, kui kõrge tasemega lugejate nõudmised on, teisest küljest — kuidas lugejad suudavad neid nõudmisi läbi viia, ajakirja tõelikult oma *vajalikuks abiks*, osalt juhatajaks ja kasvatajaks muuta. Ainult seesuguses vastastikuskes koostöös võib ajakiri tõesti oma ülesannete kõrgusele tõusta, võib kasulikuks ja tingimata vajalikuks vahendiks saada eesti tööliste ja kolhoosnikkude kultuurilise taseme tõstmisel, vajalikuks vahendiks sotsialistliku ehitusetöö, uue ühiskonna ülesehitamise töö viljakuse tõstmisel. Käesoleva stahaanovliku aasta üheks saavutuseks olgu meie ajakirjandusegi — nimelt ka meie ajakirja — tõstmine stahaanovliku liikumise nõuete kõrgusele — *selleks kutsume lugejaskonda toimetusega ühisele tööle*.

Toimetus.

VÕITNUD SOTSIALISMI RIIKLIK PÕHISEADUS

Põhiseaduse komisjon, mille koosseisu kuulusid partei ja valitsuse juhid eesotsas meie partei ja rahvajahi seltsimees Staliniga, lõpetas oma töö. NSV Liidu uue põhiseaduse kava on välja töötatud, NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee presiidiumi poolt heaks kiidetud ja rahvale arutamiseks ette pandud. Et uue põhiseaduse suurt ajaloolist tähtsust mõista, heidame lühikese pilgu minevikku.

Meie põhiseaduse muutmisele on töötatud hulgald ikka kõige suuremat tähelepanu pööranud ja mitte ainult Nõukogude maal, vaid kogu maailmas.

1909. aastal kirjutab Lenin:

„Põhiseaduse põhiolu seisab selles, et riigi põhimised seadused üldiselt ja seadused, mis puudutavad valimise õigust esindusasutustesse, nende võimkondsust jms, väljendavad tegelikku jõudude vahetkorda klassivõitluses“.

Nimelt sellega, et Nõukogude uues põhiseaduses oma väljenduse leiab uus „jõudude vahetkord klassivõitluses“, on seletatav määratusuur tähelepanu ja huvi

uue põhiseaduse vastu, mitte ainult kogu maailma töörahva poolt, vaid ka kapitalistlikkude maade valitsevate klasside esindajate poolt.

Esimene nõukogude võimu põhiseadus sündis suure proletaarse revolutsiooni ja klassisõja tules ning tormis. Selle põhiseaduse eelkäijaks oli töörahva ja kurnatava rahva õiguste deklaratsioon, mis Lenini käega oli kirjutatud. Esimene nõukogude põhiseadus töötati välja Lenini ja Stalini otsekohesel juhatusel ja võeti vastu 10. juulil 1918. a. V ülevenemaalisel nõukogude kongressil. Esimeses põhiseaduses olid üles kirjutatud proletariaadi diktatuuri *selle* ajajärgu kättevõidetud saavutused, sotsialismi esimesed sammud rahvamajanduses. Esimese põhiseaduse alusel, milles Lenin ja Stalin proletariaadi diktatuuri peamise eesmärgi vormuleerisid: „hävitada igasugune inimese kurnamine inimese poolt, täielikult kõrvaldada ühiskonna klassidesse jagunemine“, — võitlesid Venemaa, Ukraina, Valgevene, Taga-Kaukaasia töörahva hulgald oma õiguste eest, et vabalt, ilma kurnajateta

elada, õiguse eest, ühiskonna sotsialistlikku organisatsiooni kindlustada.

Kangelaslikudel kodusõja aastatel purustas nõukogude võim seemise kontrevolutsiooni ja neljateistkümne imperialistliku riigi ühendatud jõud. Kodusõja raskustest kurnatud ja laastatud maa võis alles 1921. aastal tõelikult majanduslikule ehitustööle asuda. See nõudis uut jõudude ümberkorraldamist.

Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu loomine 1922. a. oli proletariaadi diktatuuri riigi tähtsamaks poliitiliseks sündmuseks. NSV Liidu põhiseadus töötati välja seltsimees Stalini juhatusel ja pandi NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee 1. kokkukutse III-a sessiooni otsusega 6. juulil 1923. aastal maksma.

Nõukogude Liit tekkis ägedas võitluses igasuguse oportunisti ja rahvusluse vastu. Liidu põhiseadus vormuleeris nõukogude rahvuspoliitika peamised põhimõtted, mis kindlustasid Liidu rohkearvuliste rahvastele mitte ainult õigusliku, vaid ka tegeliku üheõigusluse, tsariaegse rahvaste valitsevateks ja rõhivateks jaotamise täieliku hävitamise. Nõukogude kord ja ta põhiseadus kindlustasid kõigi rahvus-riiklikkude ümberkorralduste tormiliku kasvu, mille tulemuseks oli võimas Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liit.

Selles rahvaste vennalikus liidus kasvas ja läks tugevamaks sotsialistliku majanduse süsteem. See süsteem ei tunne kriisi, ei tööpuudust, ta areneb proletariaadi diktatuuri alusel, kelle käes rahvamajanduse plaanid võimsaks sõjariistaks on töötavate hulkade heaolu tõstmisel ja NSV Liidu majandusliku, poliitilise, kultuurilise ning sõjalise võimsuse kindlustamisel.

Nõukogude Liidu rahvad lahendasid kõige tähtsamad sotsialistliku ehitustöö probleemid. Võimsaks on kasvanud proletariaadi diktatuur — ühiskonna kommunistliku ümberkorraldamise peamine sõjariist ja põhialus. NSV Liidul on oma suur-, eriti oma rasketööstus; väikepõllumajandusega maast on NSV Liit eesrindlikuks, võimsaks tõöstusemaaks muutunud. Proletaarse revolutsiooni kõige raskem ülesanne seisis selles, et mahajäänud väikepõllumajandust ümber muuta sotsialistlikuks suurpõllumajanduseks. See ülesanne on teostatud. Juba esimesel viisaastakul võitis kolhooslik kord meil jäädavalt ja lõpulikult. Sotsialistlik omandus, see nõukogude korra alus, mis esimese nõukogude põhiseaduse maksma hakkamisel veel valitsevasse seisukorda

polnud jõudnud tõusta, on nüüd jagamatult valitsev jõud NSV Liidus.

Lenin kõneles uue majandusepoliitika maksmapanekul, et meie maal on viie ühiskondliku majanduselaadi olluseid. Need majanduselaadid on nüüd minevikku vajunud. Osalt veel alles hoidunud väikekaubavalmistuslik laad ei mängi meil enam peaaegu mingit osa. Jagamatult valitsev ja ainuke juhtiv jõud meie rahvamajanduses on sotsialistlik valmistamisviis. Kapitalistlikud klassid on likvideeritud. Sotsialism on linnas ja maal lõpulikult võitnud.

Võimas stahaanovlik liikumine, mis uue tehnika alusel hargestub, on hiilgavaks tunnistuseks partei edurikkast võitlusest sotsialistliku tööviljakuse loomise eest. Ikka uued ja uued tuhanded töökangelased näitavad oma tööga kogu ilmale sotsialistliku süsteemi paremust, kapitalismiga võrreldes. Stalini tees: „elu on paremaks läinud, seltsimehed; elu on lõbusamaks läinud“, väljendab sotsialismi võitu, mille Nõukogude Liidu töötavad hulgad enamlaste partei juhatusel, eesotsas seltsimees Staliniga, on saavutanud.

Need sotsialismi võidud löid „uue jõudude vahekorra“ meie maal, mida ei võid väljendada enam ei esimene ega teine põhiseadus. Seepärast on vaja uut põhiseadust — võitnud sotsialismi dokumenti, uut tööliste ja talurahva sotsialistliku riigi põhiseadust.

Seltsimees Molotov kõneles NSV Liidu nõukogude VII kongressil, et uus põhiseadus näitab, „missugust teed mööda nõukogude riigi arenemine läheb... See on proletaarse, nõukogude demokraatia arenemistee kuni lõpuni“.

Kodanline demokraatia oli, ivalitsusliku korraga võrreldes, teatud määrani progressiivne nähtus, kuid kodanline demokraatia pole kunagi olnud rahvalitsuslikuks võimuks, sest kodanline demokraatia on rajatud maa ja valmistamisabinõude eramamusele, rahva rõhuva enamuse kurnamisele, nende õiguste piiramisele väikese vähemuse kasuks. Kodanline demokraatia ei ole ka kõige demokraatlikuma põhiseaduse juures siiski muud midagi, kui väikearvulise, võimuloleva kapitalistidekihi kaitsevall. Kodanline demokraatlik vabariik oma põhiseadusega ei saa kunagi rahvahulkade õiguste järjekindlat laiendamist lõpule viia. Eesti kodanluse „kõige demokraatlikum põhiseadus maailmas“, millele sotsiaaldemokraatia omal ajal viirukit suitsetas, ei viinud rahvahulkade vabaduste ja õiguste laiendamisele, vaid nende

õiguste kitsendamisele. Eesti vabariigi teine põhiseadus oli fashistliku kodanluse põhiseadus, praegu väljatöötamisel olev kolmas põhiseadus peab väljendama kõige reaktsioonilikuma suurrkodanluse ja hallparunite-jõugu „jõudude vahekordi“ maal, kus valitseb proletariaadi ja kogu töörahva vastu kõige jõledam terror.

Kodanlised ajakirjanikud kirjutavad pikki artikleid nõukogude uue põhiseaduse kavast. Kuid oma piiratud mõistusega ei saa nad aru, ei suuda, ega taha nad aru saada, et tõeliku demokraatia aluseks meil on klasside likvideerimine, niisuguse korraloomine, kus klasside uuestitekkimine meie võimu põhiolu mõjul võimatuks osutub. Nõukogude Liidus antakse uue põhiseaduse kava järgi täielikud õigused valimistel ja töös ka „endistele“ inimestele, sest meil maksab nüüd võitnud *sotsialistliku ühiskonna* õigus kõikidele kodanikkudele: *õigus tööd saada*. Alus inimese kurnamiseks inimese poolt on meil lõpulikult hävitatud. Mitte kunagi ei tule tagasi suur- ja väikevalmistaja kurnamisõigus palgatöölise üle.

Nõukogude võim näitas esimest korda maailmas ennast kui *tõelik rahvavõim*, tõelik demokraatia, sest ta oli oma alguspäevadest peale üheksa kümnendiku elanikkonna demokraatia. Nõukogude võim ei kuulutanud mitte ainult sõna-, trüki-, koosolekute-, demonratsioonide-, südame- ja tunnistuse-vabadusi, vaid ta kindlustas töörahvale nende vabaduste teostamise *reaalsed võimalused*, andes ta kätte kõik tehnilised ja materjaalsed abinõud, ühiskondlikud majad, trükikojad, rahvaaiad jne, luues töötavatele hulkadele kõige laiemad võimalused maksuta hariduse saamiseks ja teaduse kõrgustikkudele jõudmiseks.

Kuid oma esimesel ajajärgul ei saanud nõukogude demokraatia veel täielik demokraatia olla: see oli demokraatia üheksa kümnendikule elanikkonnale — töölistele, töötavale talurahvale ja kõigile töötajatele. Ühele kümnendikule — kurnajatele ja nende sabarakkudele, agentidele — proletariaadi diktatuur poliitilisi õigusi ei annud. Ülesanne seisis selles, et kapitalistlikud ollused meie maal maha suruda ja lõpulikult likvideerida. Oli tarvis proletaarsete olluste ülevõimu ühiskondliku elu ümberkorraldamises kindlustada. Sellest väljaminees määras meie põhiseadus kindlaks töölisteklassi esindajate enamuse (umbes 2,7 korda suurema) talurahva esindajate kõrval kõikide võimuasutuste valimistel. Nii kindlustati siis töölisteklassi juhtivat

osa, sest töölisteklass on kõige revolutsioonilikum, kõige teadlikum osa töörahvast.

Ainult selles seisid nõukogude demokraatia esimese ajajärgu kitsendused. Need kitsendused olid maksvast olukorrast, jõudude vahekorrast tingitud, et hävitada ühiskonna klassideks jagunemist, et takistada vaenulikkude klassiliste olluste lõhkumistööd. See leidis meie põhiseaduses vastava väljenduse.

Nüüd, kui NSV Liidus kurnajate klassid on hävitatud ja meie ühiskond, nagu Stalin ütles, eranditult vabatest töötajatest linnas ja külas koosneb — töölistest, talurahvast, haritlastest — langeb ära nõukogude demokraatia endine kitsendamise vajadus. Nõukogude demokraatia saab kogu NSV Liidu elanikkude demokraatiaks. Uues Nõukogude põhiseaduses pannakse maksma *üldine* valimisõigus, ilma jäävad valimisõigusest ainult need, kellelt kohus selle õiguse on ära võtnud, ja nõrgameelsed.

Kapitalistlikudel maadel, kõneles sm Molotov, läheb arenemine fashismile, demokraatia eitamisele. Kodanlistel maadel piiratakse valimisõigust vanaduse, jõukuse alammääraga, sellega, kui kaua keegi ühe koha peal on elanud. Nii kõrvaldatakse töörahvas valimisest osavõtmisest. Nõukogude maal õitseb tõelik demokraatia — rahvavalitsus. Ainult „nõukogude parlamendis“ teostatakse tõelikult üldine, ühtlane ja otsekohene valimisõigus salajasel hääletamisel.

„Üldised, ühtlased, otsekohesed ja salajasel valimised NSV Liidus saavad olema piitsaks rahva käes halvasti töötavate võimuasutuste vastu“ (Stalin). Kui rahva poolt valitud saadik ausalt oma kohuseid ei täida, siis kaotab ta täielikult usalduse ja autoriteedi oma valijate ees. Niiviisi saab uus põhiseadus töörahva sotsialistliku riigi kindlustamise abinõuks, sõjariistaks, mis võimaldab otsustavalt maha suruda igä kahjustaja tegevust, võidelda kapitalistlikkude olluste jäänuste vastu, kes püüavad klassilist vahet teha inimeste vahel, rahvuslikku vihavaenu inimeste vahele külvata, naisterahvast maha suruda. Kõik need katsed surub nõukogudevõim halastamata maha.

Kuid selle peale ütlebki kodanliste maade kirjatark: Nõukogude Venemaal pole isiklikku vabadust, inimeste õigused on kitsendatud riigi huvides. Stalin annab selle peale järgmise vastuse:

„Selle ühiskonna ehitasime meie valmis mitte isikliku vabaduse piiramiseks, vaid selleks, et inimese isik tunneks ennast tõelikult vabana. Meie ehitasime ta tõeliku

isikliku vabaduse jaoks, ilma jutumärki-
deta vabaduse jaoks. Mul on raske endale
ette kujutada, missugune võib olla „isik-
lik vabadus“ töötatöölisel, kes käib nälja-
sena ja ei leia oma tööjõu tarvitamist.
Tõelik vabadus on olemas vaid seal, kus
on hävitatud kurnamine, kus pole ühede
inimeste kurnamist teiste poolt, kus ei
ole töötaolekut ja viletsust, kus inimene
ei värise selle ees, et homme võib kao-
tada töö, elamu ja leiva. Ainult niisuguses
ühiskonnas on võimalik tõelik, aga mitte
paberlik, isiklik ja iga teine vabadus“.

Ainult sotsialistlik riik kindlustab oma
kodanikkudele tõeliku vabaduse. Eredaks
näiteks, kuidas partei ja valitsus töörahva
vabastamise eest igasugustest köidikutest
ja vana ühiskonna jäänustest hoolitsevad,
on abortide ärakeelamise seaduse kava
rahvale läbiarutamiseks andmine. Tähele-
panemiseväärne on juba see tõsiasi, et niisugused
seadused üldse rahvale arutamiseks
ja seisukoha võtmiseks antakse. See
näitab nõukogude korra tugevust, rahva
üksmeelt, mis ei võimalda kellegil sarnast
asja, nagu rahva arvamise küsimine, de-
mokraatliku korra, proletariaadi diktatuuri
vastu tarvitada. Millest muust, kui meie
korra võimsusest ja ta tõelikult demokraat-
likust iseloomust kõneleb ka uue põhisea-
duse kava rahvale läbiarutamiseks and-
mine. Seda tehakse täiesti vabalt, kus iga-
üks võib sõna võtta ja oma arvamisi
avaldada.

Uues põhiseaduse kavas kirjutatakse
sellest, mis on, ja mis töörahvas kommu-
nistliku partei juhatusel on kätte võitnud,
mis kollektiivses ennastsalgavas töös
kõvasti on paigale pandud. Õigus töö
peale kirjutatakse nüüd Nõukogude riigi
põhiseadusesse. Töötamise õiguse eest
võitles proletariaat sellest päevast peale,

kui ta ajaloo näitelavale astus. Võitlus
töötamise õiguse eest on proletariaat
palju verd valanud ja kõige raskemaid
kannatusi ja kaotusi läbi elanud. Kuid ko-
danlise korra juures oli ja on tänapäev
õigus töö peale tühi unistus. Kapitalism
tugineb tööliste kurnamisele, lisaväärtuse
valmistamisele; töötamise õigus on töö-
rahvale „kindlustatud“ ainult niivõrd, kui-
võrd see kasulik on kapitalistile. Tööpuu-
dus on kodanlikes riigis tööliste mõõda-
pääsematu osa. Sotsialismi võit Nõuko-
gude Liidus muudab õiguse töö peale
peamiseks seaduseks, mis tugineb majan-
duse sotsialistlikule organisatsioonile.
Õigus töö peale tähendab aga ka, et iga
töötajal ka õigus on puhata. Igale töö-
tegijale on määratud puhkus tööaasta jook-
sul, tasu edasisaamisega!

Sotsialistliku isamaa kaitsmine on iga
Nõukogude Liidu kodaniku püha kohus.
Kodumaa äraandmine, vande murdmine,
vaenlase poole üleminek, riigi sõjalisele
võimsusele kahjutegemine, salakuulamine
välismaa riikide kasuks — neid süütegusid
karistatakse kõige suurema valjusega, kui
kõige raskemat kuritegu.

Nõukogude põhiseadus on lõpmatu poliitilise
kasvatuse allik. Temas on väljendatud
proletaarse revolutsiooni ja sotsia-
listliku ehitusetöö saavutused. Uus põhi-
seadus näitab vennaskomparteidele ja
kogu kapitalistlikkude maade töörahvale
töö vabastamise teed kapitalismi ikkest,
näitab selle vabastamise õnnestavaid taga-
järgi sotsialistlikul maal. Ja ta jutustab
meile töölisteklassi suurtest õpetajatest,
proletaarse revolutsiooni alusepanijatest —
Marxist, Engelsist, Leninist, ning sotsia-
listliku ehitusetöö praktika ja teooria jat-
kajast, meie suurest Stalinist.

KOMMUNISTI KÕRGE NIME EEST

Meie partei lõpetab 1. aug. ühe tähtsama
organisatsioonilis-poliitilise töö — partei
piletite ümbervahetamise. Sm Stalini
algatusel hakkas partei möödunud aastal
oma „majandust“ — partei liikmete ja
kandidaatide dokumente — kontrollima.
See töö muutus tähtsaks poliitiliseks sünd-
museks ja näitas, missuguse tähelepane-
kuga meie partei staalinlik keskkomitee
kommunisti kõrge nime eest hoolitseb.
Parteitokumentide kontrollimisel selgus, et

meie partei ridadesse oli pettuse ja võlt-
simise teel pugunud klassivaenlase agente,
kes parteipiletit ja kommunisti nime oma
jõleda lõhkumistöö ja provokatsiooni var-
jamiseks tarvitasid. Kontrollimine avastas
palju juhtumeid, mis parteiliigete ja üldse
parteiorganisatsioonide klassiliku valvsuse
nõrkust näitasid. Klassivaenlane kasutas
seda kommunistide nõrkust ja pugus parteisse.
Paljud heasüdamlikud kommunistid
ei saanud aru, et sotsialismi hiiglavõidud

ei tähenda klassivõitluse nõrgenemist, vaid, ümberpöörduvalt, klassivaenlase jäänuste pealetungimise ägestumist. Kasvama ja palju teravamaks pidi muutuma ka kommunisti valvsus partei ridade puhtuse kaitsmisel ja võitlus klassivaenlase vastu, kes kaitsevärvi tarvitades lõhkumistööle hakkas. Need parteitokumentide kontrollimisel avastatud tõsiasjad olid suureks õppetunniks kogu parteile, kes selle tagajärjel veelgi enam oma ridu ühte liitis ja kinnitas, mis ka partei autoriteeti tööliste ja töörahva hulkade silmis veelgi tugevasti tõstis.

ÜK(e)P Keskkomitee detsembrikuu pleenum 1935. a. märkis oma kokkuvõtetes parteitokumentide kontrollimise kohta, et selle kontrollimise tähtsamaks tagajärjeks see oli, et „parteiorganisatsioonid ühtaegu parteisse pugunud võõraste inimeste paljastamisega tuntaval määral selle organisatsioonilise lodevuse ollustest jagu said, parteiliikmete arvestuse korda seadsid, kommuniste paremini tundma õppisid ja selle alusel palju uusi suutelisi tegelasi juhtivale parteilisele ja majanduslikule tööle etestasid“.

Meie maal on sotsialistlikud valmistamisvahekorrad jäädavalt võitnud. See tähendab Nõukogude rahvaste teadlikkuse, organiseerumuse ja distsipliini määratud tõusu. Piiramatult kasvab meie partei ideeline osa, kandes miljonitesse rahvahulkadesse distsipliini, organiseerumuse, nõukogude isamaalsuse ja ääretu truuduse vaimu. Ühtaegu kasvab ka kommunistliku partei organisatsiooniline osa ja suurenevad iga kommunisti kohustused.

Partei tokumentide kontrollimise ja parteipiletite ümbervahetamise käik tõestas eriti sügavalt Lenini ja Stalini antud juhtnõõre iga parteilise enamliku valveloleku vajadusest, selle valveloleku tõstmise ja partei ridade puhastamise eest süstemaatliku võitluse pidamise vajadusest. Enamlased on alati kõrgel hoidnud partei, kui töölisteklasi revolutsiooniliku võitluse organisatoori lippu. See uutüüpi partei, olles kõige eesrindlikum, töölisteklasi kõige organiseeritum ja teadlikum eelväesalk, tugineb Lenini vääramatuile organisatsioonilistele põhialustele, mis rajati võitluses ökonomismiga ja vähemlusega meie partei asutamise ajajärgul. Lenin kõneles II kongressil: „Meie ülesanne on — hoida parteis kindlust, vastupidavust ja puhtust. Meie peame püüdma parteiliikme nime ja tähtsust kõrgemale, kõrgemale ja kõrgemale tõsta.“

Lenini päranduse alalhoidmise nimel on partei sm Stalini juhatusel kõige ägeda-

mat võitlust pidanud partei ühtsuse, kindluse ja puhtuse eest. Meie partei ajalugu tunneb palju silmatorkavaid tõsiasju sellest, kuidas kontrrevolutsioonilikud trotskistid, väikekodanlised oportunistid pöörast sõjakäiku organiseerisid enamluse organisatsiooniliste põhialuste vastu, püüdes parteisse istutada väikekodanlist lodevust, korratust ja ideelikku segadust. Need väikekodanlised kärnkonnad pugesis sagedasti parteilikkuse lipu alla, et sel teel varjatult partei ja ta juhtivate kaadrite vastu oma õõnestamistööd teha. Kahepaiksus sai opositsiooni arenemise seaduseks, ta teiseks iseloomuks.

See klassivaenlase õõnestamistöö osutus võimalikuks sellepärast, et osa partei liikmeid ja kandidaate oma poliitilise taseme poolest madalal arenemisastmel seisis, et nad partei ajalugu halvasti teadsid ja et nad kommunisti peamise kohustuse — revolutsiooniliku valvsuse — unustasid. ÜK(e)P keskkomitee detsembrikuu pleenum kohustab sellepärast kõiki parteiorganisatsioone „neid õppetunde lõpuni omastama ja lõppu tegema korratustele, mis parteitokumentide kontrollimise käigus välja selgitati. Ainult neid õppetunde omastades ja järjekindlalt täites ÜK(e)P keskkomitee mitmekordseid juhatusi revolutsiooniliku enamliku valvsuse igakülgse tõstmise kohta ja vajaduse kohta „tõsta meie organisatsioonilise töö tase poliitilise juhtimise tasemeni“, — võivad parteiorganisatsioonid oportunistliku heasüdamlikkuse juured lõpulikult välja kiskuda...“

Tähendab, paljude parteiorganisatsioonide puudus ja viga seisis nende organisatsioonilise töö madalas tasemes, oportunismis, heasüdamlikkuses, mille juures klassivaenlast ei nähtud ja klassivõitlus silmapaari vahele jäeti. Pea hakkas võitlustest pöörutama. Nõukogude tõelikkus on meil tõesti kui rõõmus töövaimustuse ajastu. Elu on paremaks, elu on lõbusamaks muutunud. Kuid kadunud ei ole veel lõpulikult vana kodanlise ühiskonna mustad ja räpased jäänused. Väikekodanlised eelarvamused elavad veel inimeste teadvuses. Nende kapitalismi jäänuste likvideerimine ei sünni isevoolu teel, nagu kodanlised klassid majandusest ei hävinud ilma ägeda võitluseta. Parteilane ei tohi seda lihtsat, kuid ühiskondlikkudes vahekordades keerulikkude asja unustada. Tee kommunistlikku ühiskonda läheb läbi ägeda võitluse, ja selles võitluses nõutakse kommunistilt teadlikku distsipliini, organisatsioonilise töö kõrget taset ja valvsuse

teritamist. Sellepärast ütleme: kommunisti kohustused kasvavad ühes sotsialismi võitudega, kasvama peab ka kommunisti poliitiline ja kultuuriline tase.

„Tugevat ja võimsat proletariaadi diktatuuri, — seda on meil praegu tarvis selleks, et surevate klasside viimaseid jäänuseid põrnuna laiali pillata ja nende vargalikud mahinatsioonid puruks lüüa... Seepärast ongi revolutsioonilik valvsus just see omadus, mida enamlastele praegu iseäranis vaja on“ (Stalin). See Stalini tees olgu juhtnööriks igale parteiliikmele ja kandidaadile ta edasipüüdmisel sügavama teaduse, marksismi-leninismi teooria poole. Vähearenenud, puudulikkude teadmistega kommunist ei suuda praegusaja liikumise eesotsas käia. Kuid see ei ole parteiliige, see pole väärt kandma parteiliikme kõrget nime, kes stahaanovliku liikumise sabas sõrgib, kes ei oska hulka des selgitusetööd teha partei otsuste kasuks ja võitlust pidada kapitalismi jäänuste likvideerimise eest inimeste teadvuses. Kes enda arenemise kallal ei tööta, see langeb passiivsete hulka; kuid passiivseid liikmeid töolisteklassi eesrindlik partei oma ridades ei salli.

Partei põhikirja 2. punkt märgib täpselt üles parteiliikme kohused.

„Parteiliige on kohustatud:

a) pidama kõige valjumat parteidistsipliini, aktiivselt osa võtma partei ja riigi poliitilisest elust, tegelikus töös läbi viima partei poliitikat ja partei organite otsuseid;

b) väsimatult töötama enda ideelise relvastuse tõstmisel, marksismi-leninismi aluste ja partei tähtsamate parteiliste ja organisatsiooniliste otsuste omastamisel, ja neid selgitama parteitutele hulkadele;

c) kui valitseva partei liige Nõukogude riigis olema töö- ja riigidistsipliini pidamise eeskujuks, omama töö tehnikat, vahetpidamata tõstes oma valmistuslikku, tegevuslikku kvalifikatsiooni“.

See partei põhikirja punkt peab olema igale kommunistile alaliseks tegevuse juhtnööriks. Partei nõuab kommunistilt eesrindlikku osa valmistuses, poliitikas ja teoorias. Nüüd, kui sotsialism meie maal kapitalismi lõpulikult on võitnud, kui Marxi-Lenini-Stalini õpetus terve ilma tööraha võitluselipuks on saanud, peab ÜK(e)P liige marksismi-leninismi praktikas ja teoorias kõige teadlikum olema. Mis väärtus on parteiliikmel, kes väsimatult ei tööta enda ideelise relvastuse tõstmisel, kes ei seisa suure rahvaliidumise —

stahaanovliku liikumise — eesotsas? See ei vääri parteiliikme kõrget nime.

Iga uus partei ja valitsuse otsus tõstab uusi huvitavaid küsimusi üles, mille eest vaja on võidelda, millest tarvis aru saada leninismi vaimus. ÜK(e)P keskkomitee juunikuu pleenum 1936. a. jääb meie partei ja sotsialismi ehitamise ajalukku tähtsa ajaloolise versta-postina seisma. See pleenum arutas ja kiitis põhimiselt heaks NSV Liidu Kesktäidesaatekomitee põhiseaduse-komisjoni poolt ette pandud põhiseaduse kava.

Praegu maksev Liidu põhiseadus on vastu võetud 1924. a. See põhiseadus väljendab selleaegseid Nõukogude riigi valmistamisvahekordi, neid ühiskonna jõudude vahekordi, mis meil olid 1924. a. Meie kodumaa on sellest ajajärgust saadik määratusuure hüppe edasi teinud. Meie tööstus tugines siis peamiselt vana, kodanliselt ühiskonnalt päritud tehnika võimsusele. See oli nõrk. Meie põllumajandus oli siis määratusuur ookean väike-talumajapidamisi, millest üksikud nõukogude suurmajapidamised ja kommuunad vaevalt märgatavate saarekestena välja paistsid. Ka proletariaat, see sotsialismi kõige tähtsam valmistusjõud, oli arvuliselt väike ja omaduslikult hoopis teine kui nüüd. See oli kõik minevikus.

Nüüd on meil võimas sotsialistlik suurtööstus, esimeseklassi masina- ja raske-tööstusega, kõige moodsama uueaja tehnikaga. Sotsialistliku suurtööstuse osatähtsus kogu meie rahvamajanduses on arvamata suur. Meie maal on maailmas kõige võimsam mehaniseeritud suurpõllumajandus — kolhooslik majapidamine ligi poolmiljonilise traktorite hulga. Meil on nõukogude kaubandus ilma kapitalistideta ja spekulantideta, alaliselt kasvavad tarbeainete tagavarad, jõuka elu edasise arenemise võimalused. Kuid peaasi, klasside likvideerimine majanduses kaotas meil tööpuuduse, tegi lõpu küla viletsale elule ja lõi meil proletariaadi, kelle sarnast pole ei arvuliselt ega omaduslikult ühelgi teisel maal. Meie proletariaat ei ole proletariaat selle sõna seni tuntud mõttes, s. o. ta pole klass, kes oma tööjõudu kui kaupa müüb, kel pole valmistamisabinõusid, keda kapitalistid kurnavad. Meie proletariaat on klass, kes võimu oma käes peab, kes on kõikide valmistamisabinõude omanik, kes ehitab uut sotsialistlikku ühiskonda. Ka talurahvas ei ole meil enam see väikevalmistajate klass, kes endast alaliselt välja eraldas kulakuid, rikkaid külakurnajaid. Meie talurahvas on peamiselt juba kaotanud

talurahva iseloomujooned, kolhooslik talurahvas ei oletse enam kui väikevalmistajate klass. Meil on klassid peamiselt likvideeritud, likvideeritud on ka parasiitlikud ollused, likvideerime kapitalistlikke jäänuseid.

Niisuguses olukorras valmis meil Nõukogude riigi uue põhiseaduse kava, mille põhiseadus meid viib kommunismile.

Kuid see ei tähenda, et meil enam ei ole vaenulikke olluseid, või et klassivõitlus lõpeb, kuivõrd puuduvad vastakuti seisvad klassid. Kes nii mõtleb, see eksib. Kapitalistlike olluste vastupanekut ei tohi samastada nende osatähtsuse langemisega majanduses. Kapitalistlike jäänuste osatähtsus on meie majanduses peaaegu võrdne nullile, kuid „nimelt seepärast, et nad nõrgemaks jäävad, tunnevad nad oma

oletsemise viimaseid päevi ja on sunnitud kõigi jõududega, kõigi abinõudega vastu panema“ (Stalin).

Sellepärast on nüüd klassiline valvus ja proletariaadi diktatuuri asutuste kõvendamine iga parteiliikme ja -kandidaadi kõige tähtsam kohus. Kuid seda kohust võib täita ainult sel tingimusel, kui parteiliige väsimatult enda teoreetilise taseme tõstmiseks töötab, et selgesti mõista, miks meil ühtaegu nõukogude demokraatia laialise hargestamisega, inimese eest hoolitsemisega ikkagi veel esimesel kohal seisab revolutsioonilik valvus ja klassivõitlus. Sellest arusaamine nõuab Lenini-Stalini õpetuse tundmist. Võitlus kommunisti kõrge nime eest tähendab ÜK(e)P põhikirja 2. punkti nõuete tingimatut täitmist.

O. Rästas.

STAHANOVLIK LIIKUMINE EESTI KOLHOOSIDES

Stahaanovlik liikumine on, nagu seda märkis seltsimees Stalin, sügavalt revolutsioonilik liikumine, mis purustab vanad tehnilised normid, toob endaga kaasa ennenägemata tööviljakuse tõusu, kiirendab meie töörahva jõukakssaamist ja muudab Nõukogude Liidu lühikese ajaga kõige rikkamaks riigiks maailmas. Sellest on veel vähe. Seltsimees Stalin ütles, et stahaanovliku liikumise tähtsus selles seisab, „*et tema valmistab tingimusi sotsialismilt kommunismile üleminekuks*“. Tema avab tee tarbeainete küllusele, valmistusjõudude ennenägemata arenemisele.

Stahaanovlik liikumine aitab meil palju selgemalt ja konkreetsemalt näha ja ära tunda rida tähtsamaid küsimusi klassideta sotsialistliku ühiskonna ülesehitamises ja aru saada nendest eeltingimustest, mida tarvis läheb üleminekuks sotsialismilt kommunismile. Üheks niisuguseks küsimuseks on linna ja küla vahelise vastaspooluse kaotamine ja põllumajandusliku töö industriaaltöö erikujuks muutmine.

Uus tehnika põllumajanduses — traktor, kombain ja teised keerulikumad masinad põllutöös; uued inimesed külas — traktoristid, kombainistid jne, kõik see kokku on uus, sotsialistlik küla, mis suuteline on tööviljakust meie põllumajanduses ennenägemata kõrgusele tõstma ja kõrge viljasaagi rekorde andma mitte ainult võrreldes endise tsariaegse külaga, vaid võrreldes

ka tehniliselt arenenud kapitalistlike maadega.

631 tsentnerit suhkrupeete hektaarilt, mis läinud aastal Anna Koshevaja lüli sai; 57 tsentnerit ameerika puuvilla hektaarilt, mis Faisulla Junussovi lüli sai, 30 tsentnerit egiptuse puuvilla hektaarilt, mis kolhoos „Sotsialism“ Hodsheni raioonis sai, — need on suuremad rekordid terves maailmas.

Et hoolikas töö ka põua all kannataval põllul Lõunas ja Idas rekordse saagi võib anda, sellest kõnelesid kümned kolhoosnikudest-stahaanovlased Moskvas nõupidamisel partei ja valitsuse juhtidega.

„Savetõ Iljitsha“ kolhoosi brigadiir rääkis, et tema igalt hektaarilt — üldse oli tal 200 hektaari — läinud aastal 228 puuda talinisu sai. See kolhoos asub Kabardino-Balkari autonoomses oblastis, mis alati põua all kannatab.

256 puuda talinisu hektaarilt sai sm Silko lüli „Bolsheviku“ kolhoosis, Moldavia autonoomses vabariigis.

Tuleb alla kriipsutada, et neid rekorde saavutasid kolhooside töökangelased harilikudes töötingimustes. Siis ei olnud veel stahaanovlikku liikumist, stahaanovlikke töömeetodeid. Nüüd aga, käesoleval aastal, kui stahaanovlik liikumise kolhoosides laialt maad on võtnud, kui meie põllumajandus uued kümnedtuhanded traktorid, kombainid ja teisi keerulikke põllutöömasi-

naid on saanud, kui külas uued sajadtuhanded traktoristid, kombainistid jne on kasvanud, — nüüd seatakse ka uued kõrgemad nõudmised kolhooside ja kolhoosnikude ette: minna üle üksikutelt rekordidelt viljakasvatuses ja karjakasvatuses tõsisele ja laialisele võitlusele kõrge tööviljakuse eest üldse.

Käesolev aasta on stahaanovlik aasta. Stahaanovliku liikumise lipu all viidi ka kevadine külv läbi. „Kolhoosliku korra võit külas võimaldas kolhooside sotsialistliku võistluse võimsa tõusu ja kindlustas, tuntavalt hilinenud kevadele vaatamata, kõigi kultuuride külvi läbiviimise lühema tähtajaga, kui möödunud aastal, maapinna parema harimise juures“ (ÜK(e)P keskkomitee 1936. a. juunipleenumi resolutsioonist).

Stahaanovliku aasta kevadine külv tõi kolhoosides tuhandeid uusi stahaanovlasi esile, kes ennenägemata tööviljakuse saavutasid. Kevadises külvis sai Leningradi oblastis kuulsaks Palkini MT-jaama traktorist sm Nikolai Jegorov. Pealeselle, kui sm Jegorov külvis uued rekordid üles seadis, hakkasid temale järgnema kümned ja sadad teised traktoristid. „Selles, mis mina tegin, ei ole midagi imestamisväärtset. Niisuguse tööviljakuse võib iga traktorist saavutada“, — räägib sm Jegorov ise. Jah, tõepoolest, mitmed traktoristid löid isegi Jegorovi rekordid üle. Sm Jegorov kui ka teised traktoristid — stahaanovlased — täidavad töönormi mitmekordselt. Kesakünnis, näiteks, künnab Jegorov 8,1 hektaari kõva maapinda, norm on aga 3,7 hektaari.

Mitmekordselt ületavad oma töönorme ka eesti kolhoosnikud — stahaanovlased. „Säde“ kolhoosnik—stahaanovlane O. Rütli (Polno raioon) täitis künninormi kartulimaa vagude ajamisel 6-kordselt.

Jammi MT-jaama traktorist sm Mälton täidab oma töönorme 200 ja rohkem protsendi võrd. Traktorist Paul Luik seisab Volossovo raiooni autahvilil. Ta täidab oma päevased töönormid kahekordselt.

Kuulsa linaropsija sm Juhan Ertise kõrget tööviljakust märkis põllumajanduse rahvakomissariaat sellega, et talle kingitusi ja tervitusekirja saatis.

Näiteid stahaanovlaste kõrge tööviljakuse kohta võib lõpmata palju tuua, kuid nendest on lugejad isegi juba palju kuulnud. Siin tuleb aga seda ära märkida, et stahaanovlik liikumine ei ole veel igas kolhoosis nõutavat hindamist leidnud. Paljudes kolhoosides, nende hulgas ka eesti kolhoosi-

des, ei ole seda liikumist veel tarvilikul määral hargestatud.

Mis on selleks tarvis, et stahaanovlikku liikumist kolhoosides laiendada ja süvendada?

Kõigepealt on tarvis õppida, on tarvis omandada rohkem ja rohkem teadmisi põllupidamises ja karjapidamises. Meie juht seltsimees Stalin ütles juba 1933. aastal partei keskkomitee jaanuarikuu pleenumil: „Esimesel viisaastakul oskasime meie uue ehituse entusiasmi ja paatost organiseerida ja saime suuri edusamme. See on väga hea. Sellest on aga vähe. Nüüd peame me seda asja täiendama uute tehaste ja uue tehnika vallutamise entusiasmiga ja paatosega, tõsise tööviljakuse tõstmisega...“

Stahaanovlik liikumine ongi uue tehnika vallutamise paatose väljenduseks. „*Meil ei ole enam palju järele jäänud: õppida tehnikat, vallutada teadus. Ja kui me selle ära teeme, tulevad meil niisugused tempod, millest me unistadagi ei julge*“ (Stalin).

Sellest on kõigest kolm aastat möödunud, kui seltsimees Stalin geniaalselt meie kiiret sotsialistlikku arnemiskäiku ennustas. Nüüd on kogu maailm selles veendunud, et see aeg on kätte jõudnud.

Sotsialistlik põllumajandus peab teaduse põhjal üles ehitatud saama, muidu ei suuda ta oma ülesandeid täita — viljasaaki tõsta, karjakasvatust tõsta, loodust inimeste kollektiivse töö mõju alla painutada. Ka linna ja maa vastaspoolsuse kaotamine, niisama ka vastaspoolsuse kaotamine kehalise ja vaimlise töö vahel oleneb suurel osal põllumajanduslikust teadusest. Seepärast on igal põllutöölisel, igal kolhoosnikul järjekindlalt tarvis põllu- ja karjateadust õppida, sotsialistliku suurpõllupidamise organiseerimist ja juhtimist õppida.

Ei saa enam vanade võtetega, vanade meetoditega töötada, sest meie sotsialistlik küla on hoopis teiseks muutunud. 1936. aasta esimeseks jaanuariks oli meie põllumajanduses juba 379 tuhat 15-hobusejõulist traktorit. Traktorite kogujõud ulatas 6 miljoni 543 tuhande hobusejõule. Läänud aastal oli meil juba 52,5 tuhat kombaini tegevuses.

„Ainult 1936. aastal üksi kasvab MT-jaamade traktoripargi võimsus 1 miljon 650 tuh. hobusejõu võrd. MT-jaamad saavad 1936. aastal 19,2 tuhat võimsat esimeseklassi roomusktraktorit „Stalinets“ ja 40 tuhat ratastraktorit, 52 tuhat kombaini ja 16 tuhat spetsiaaltraktorit „Universaal“ tehniliste kultuuride kultiveerimiseks ja

koristamiseks...“ (ÜK(e)P keskkomitee juunipleenumi resolutsioonist).

Sarnaste tempodega mehaniseerub meie sotsialistlik suurpõllumajandus! Need hiiglatempod nõuavad uusi tööorganiseerimise vorme ja tehnika vallutamist, mis väljendub stahaanovlikus liikumises.

Mis peavad kolhoosnikud konkreetselt tegema stahaanovliku liikumise hargestamiseks?

Stahaanovliku liikumise tähtsusest haktakse ikka rohkem aru saama. Ei ole kolhoosi, kus sellest ei räägitaks, kuid paljudes kohtades ei leita õigeid teesid selle liikumise arendamiseks, laiendamiseks ja süvendamiseks. See on nendes kolhoosides, kus juhtivad jõud ei suuda organisatsioonilist juhtimist kõrgemale astmele tõsta. Organisatsioonilise juhtivuse nõrkus on eesti kolhoosides üheks suuremaks puuduseks. Selle puuduse kõrvaldamine on kogu kolhoosliku aktiivi tähtsam ülesanne. Vaatame mõnda organisatsioonilise juhtivuse nõrkuse ilmutust kolhoosides.

Võtame kõigepealt kolhoosnikkude tööarvestamise. *Kommunismi esimesel astmel* — s. o. sotsialismi ajastul — saab iga töötaja, siinhulgas ka iga kolhoosnik, tasu oma töö eest töö hulga ja omaduse järele. Tähendab, kes rohkem ja paremini töötab, see peab oma töö eest ka rohkem saama ja võib paremini elada. Kolhoosnikkude tööd peab arvestama täpselt staalinliku kolhoosi põhikirja alusel. Kus puudub täpne tööarvestus, seal ei ole töödistsipliini, seal ei saa, muidugi, ka tõelikku stahaanovlikku liikumist olla. Tööarvestamise puudused leiavad aga paljudes kolhoosides aset. Näiteks võiks tuua Viktor Kingisepa nimelise kolhoosi Abhaasiast, kus esimesest jaanuarist peale kuni maikuu keskpaigani kolhoosnikud ilma tööraamatuteta olid.

Teiseks võtame kolhoosi sissetulekute ja kulude arvestamise. Kõik kolhoosi sissetulekud, rahalised kui naturaalsed, peavad täpselt arvestatud saama. Iga kolhoosnik peab olema veendunud, et kogu töö õieti ja täpselt arvesse võetakse, sest sellest oleneb ka kuupalju iga kolhoosnik tasu saab. See arvepidamine on väga tähtis, allahinnata seda oleks võrdne kuriteole. Näiteks nimetame jällegi Viktor Kingisepa nimelist kolhoosi, kus veel tänini pole läinud aasta eest kolhoosnikkudega lõpuarveid tehtud. Niisamasugune lugu on ka „Külvaja“ kolhoosis (Tosno raioon, Leningradi oblast).

Kolmandaks — töödistsipliin kolhoosides. Töödistsipliin väljendab meil kogu kolhoosliku kollektiivi teadlikku suhtumist

kolhoosi töösse ja varandusse. Kui see teadlikkus puudub juhatuses, siis on distsipliin nõrk kolhoosnikkude seas.

Millest see tuleb? Peale puuduliku töö- ja tulude-arvestamise mängivad siin ka mitmed teised asjaolud eitavat osa. Töödistsipliini puudused kolhoosides on tihti sellega seletatavad, et paljud kolhoosnikud ja isegi kolhooside juhtivad jõud normaalsel põhikirjast ei ole õieti aru saanud ja põhikirja nõudmisi õieti ei täida.

Huvitavalt illustreerib seda allpool avaldatud kiri Oparino raioonist (Põhja krai). Selles kirjutatakse:

„1. Minu arvates on põllumajanduse artelli põhikirjas suur puudus selles, et aiamaad antakse kolhoosnikkudele võrdsuse süsteemi järele: 2-hingega pere peale niisama 0,5 hektaari, nagu sellelegi, kellel 8-hingeline pere on. Kolhoosnikud ei ole sellega sugugi rahul: tihtipeale vaidlevad.

2. Teine asi on või-maks riigile lehma pealt. Iga kolhoosi pere maksab 7 kilogrammi võid aastas. Jällegi tuleb nii välja, et 2-hingeline pere maksab niisama palju, kui 8-hingelinegi. Minu arvates, kui midu kõik õige oleks, siis need kaks punkti, mis ülevalpool ettetoodud, ei ole sugugi õiged.

Palun mulle selle kohta seletust anda.
(Allkiri:) A. Kripp.“

Kirja autor ei saa ühest peamisest asjast meie kolhooslikus ehituses aru, seda ei ole, nähtavasti, ka kolhoosis selgeks tehtud. Peamine aga seisab selles, et kolhoosnikkude jõuka elu alus ei ole mitte tema aiamaa ega lehamullikas, vaid *kolhooslik majapidamine, kolhoosi sissetulek*. Põhikirja esimene punkt vormuleerib selle mõtte täpselt, igaühele arusaadavas keeles. Kuidas aga võivad niisugused arvamised, nagu autor neid avaldab, tekkida? Need on vanad üksikmajapidaja arvamised. Nende arvamiste alalhoidlikkus kolhoosnikkude teadvuses on seletatav ainult sellega, et kolhoosides töö organiseerimine nõrgalt on korraldatud ja et sellepärast mõnedel kolhoosnikkudel ühismajapidamise vastu usaldust ei ole. Suurepereliste kolhoosnikkude kohta maksavad kõiksugu teised soodustused, kuna soodustuste andmine aiamaa ja isikliku lehma peale ainult üksikmajapidamise meeleolusid kasvatada aitaks, mitte aga kolhooslikule tööle ei ergutaks, mis meie jõuka elu tõelik alus on. Arusaadav, et ilma selgitustööta ja, peasi, ilma enamliku organisatsioonilise tööta kolhooside kindlustamisel neid vanu eelarvamusi kolhoosnikkude peadest välja ajada ei saa.

Mõned kolhoosi astujad ei taha isegi oma hobust ühiskondlustada, püüdes kolhoosi pääseda väikemajapidajana, mitte aga kolhoosnikuna. Nii tegi „Edasi“ kolhoosis (Volossovo r. Lenigr. obl.) Juhan Viltam, kes peale 3 lehma ja suure aiamaa ka hobust oma isiklikuks tarvitamiseks pidas. Loomulikult ei jäänud tal siis aega kolhoosis tööl käimiseks. See kõik takistab kolhoosides töödistsipliini tõstmist ja stahaanovliku liikumise hargestamist. Juhan Viltamil tuli valida, kas kolhoos, või üksikmajapidamine.

Stahaanovlik liikumine on põllumajanduses veel alles noor, kuid selle peale vaatamata on see liikumine paljudes kolhoosides võrdlemisi kõrgele astmele jõudnud. Stahaanovlaste arv on kasvanud. Üksikutest stahaanovlikkudest päevadest, viis- ja kümnepäevikutest on paljud kolhoosid ja sovhoosid üle läinud alalisele stahaanovlikule tööle — stahaanovlikkudele sovhoosidele, kolhoosidele, brigaadidele, lülidele.

Paljud eestigi kolhoosid, kolhooside brigaadid ja lülid on alalisele stahaanovlikule tööle üle läinud. Näiteks võiks tuua „Kiire“ kolhoosi Volossovo raioonist, mille esimeheks on metsatöö stahaanovlane sm A. Laos. Olles ise stahaanovlane, oskas sm Laos stahaanovlikku liikumist ka teiste kolhoosnikkude hulgas hargendada. Kevadise külvi ajal ei tulnud selles kolhoosis mitte ühtki töölt ärajäämist, ega ka tööle hiljaksjäämist ette. Kolhoosnikud ületasid töönorme. Tagajärjeks oli see, et kolhoos kevadise külvi stahaanovlikult lõpetas — 20 päeva varem kui läinud aastal.

Ehk jälle „Punase Pustoschi“ kolhoosi stahaanovlik brigaad, Polno raionis, mida noor kolhoosnik sm Tennok juhib. Selles brigaadis on kõik kolhoosnikud stahaanovlased, kes kevadises külvis töönorme 200 ja rohkem protsenti täitsid. See brigaad lõpetas kevadise külvi 22. maiks. Töö omadus on kõrgeväärtuslik.

Millest see tuleb, et ühedes kolhoosides kõik tööd stahaanovlikult tehakse, teistes aga seda ei tehta? Asi seisab ini-

mest, kes tööd juhivad. „Kiire“ kolhoosi esimees oli külvi ajal iga päev põllul, tegi ise tööd ja organiseeris kolhoosnikke tööle, brigaadir Tennok näitas niisamuti oma isikliku tööga teistele kolhoosnikkudele eeskuju. Iga päev arvestas ta tööd ja kandis tööpäevad arveraamatusse.

Kolhoosi esimeheks, kolhoosis brigadiiriks olla on au asi. Esimees ja brigadiirid on kolhoosi valmistuse juhatajad, töökomanderid. Nende kohtade peale peavad kolhoosnikud endi hulgast kõige autoriteetsemaid ja asjatundlikumaid inimesi välja eraldama.

Stahaanovlik liikumine nõuab tööprotsessi kõrget organiseerimist. Kolhoosi juhatuse kohus on esimehega eesotsas igale brigaadile kindel tööala, koht, tarvilikud tööriistad jne õigel ajal kätte anda. Brigadiir seab oma ülesannete täitmiseks tööplaani kokku ja jagab oma brigaadis tööjõu nii ära, et ülesanded tähtajaks täidetud oleksid.

Kolhoosi töökomanderiks olla on suur ja vastutusrikas amet. Komanderide tööoskusest ja organiseerimise võimetest oleneb kõik kolhoosi tegevuse edu.

Kolhooside käes on nüüd kõik paremad maad. Suurtööstus on annud põllumajandusele kõrge tehnika ja saab seda edaspidi veel suuremal määral ja kiiremate tempodega andma. „Peamine nüüd on selles, et rõhku panna kaadrite peale, kaadreid õpetada, aidata mahajääjatel tehnikat vallutada, üles kasvatada päevast päeva inimesi, kes suutelised on tehnikat vallutama ja teda edasi ajama. Selles on nüüd peamine, seltsimehed“ (Stalin).

Kaadrid ja tehnika vallutamine — selles on praegu iga kolhoosi tähtsam ülesanne. Neid ülesandeid ei saa rahuldavalt täita, kui organisatsiooniline töö kolhoosides endisele tasemele jääb. On tarvis, et kolhoosi aktiiv, parteilised ja komnoored, viibimata selle ülesande lahendamisele asuksid. Organisatsiooniline juhtivus kolhoosides on vaja poliitilise juhtivuse tasemeni tõsta.

A. Lt.

„Iga NSVL kodanik on kohustatud Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu Konstitutsioonist kinni pidama, seadusi täitma, töödistsipliini pidama, ausalt ühiskondlikku kohusesse suhtuma, sotsialistliku ühiselu reegleid austama.“ (NSV Liidu Konstitutsiooni projekt — par. 130.)

Donau riigid — imperialistlikkude vastuolude sõlmpunkt

Jutuajamisel Ameerika ajaleheühenduse „Skripps-Hovard Newspapers“ esimehe hr Hovardiga ütles sm Stalin: „On võimalik, et selle (sõja) hädaohu keskkohat Euroopasse üle kandub.“ Neli kuud on möödunud sellest jutuajamisest, ja sündmuste arenemiskäik Kesk-Euroopas tõestab igapäev sm Stalini analüüsi õigsust. Locarno lepingu purustamine hitlerliku Saksamaa poolt, Rheini vöötme militariseerimine ajasid Kesk-Euroopa keerdsõlme veel enam sassi, ja Donau jõekond muutus imperialistlikkude riikide vastuolude teravamate kokkupõrgete keskkohaks. Miks nimelt Donau jõekond selleks vastuolude keerdsõlmeks osutub?

Praegune Donau riikide ja Balkanimaade uute riikide grupp on esimese imperialistliku ilmasõja sünnitus. Nende riikide gruppi, mis Kesk-Euroopas keeruliku seisukorra loovad, kuuluvad kuus riiki: Austria, Tsheho-Slovakkia, Ungari, Jugoslaavia, Rumeenia ja Bulgaaria. Saksa-Austria keisririigi purukslõõmise tagajärjel tekkinud, või tugevasti muutunud, riigid — Tsheho-Slovakkia, Austria, Ungari, Jugoslaavia tahavad oma riiklikku iseseisvust majandusliku sõltuvuse kindlustamise teel alal hoida. Selles mõttes täitis Prantsuse, Inglise, Ameerika ja Itaalia kapital, mille mõju Balkanil suur, võimuloleva rahvusliku kodanluse soove. Nimetatud imperialistlikkudele riikidele oli niisamuti Donau jõekonnas asuvate riikide olemasolu väga tarvilik. Võitlus käis selle eest, kes peab Balkanil esimest viiulit mängima.

Seniajani on Balkani riikide grupis Kesk-Euroopas juhtivat osa mänginud Prantsuse imperialism. Inglise kapitalile on see Prantsuse imperialismi mõjupiirkond vähe peavalu teinud. Ta on seda isegi heatahtlikult sallinud. Balkani riikide mõjutamine Prantsuse kodanluse poolt on aga Saksa imperialismi piiramine, ta ohjes hoidmine. Donau riikide iseseisvus Prantsuse juhtimise all on Prantsuse imperialismi üks elulisemaid küsimusi. Hädaoht Donau jõekonnas asuvatele riikidele Saksamaa poolt tõi Prantsusmaa ja osa Balkani riike lähemale Nõukogude Liidule, kui tõelikule rahu eest võitlejale, kel mingit huvi ei olnud seisukorra muutmiseks Donau jõekonnas.

Inglise ja prantsuse kapital tõrjus saksa kapitali ühisel jõul Rumeeniast ja Tsheho-

Slovakkias välja. Rumeenia naftatööstuses mängib peamist osa inglise-hollandi kapital, hoides oma käes üle 40 protsendi naftatööstuse aktsiaid. Prantsuse-belgia kapitali käes on 23 protsenti nafta-ettevõtete osatähti. Jugoslaavia tööstuses, eeskätt keemia- ja sõjatööstuses, peab komandokõrgustikke oma käes prantsuse kapital. Inglise kapital mõjutab peamiselt masina- ja vagunehituse tehaseid. Saksa kapitalil on Jugoslaavias nõrgad seisukohad.

Prantsuse monopolistlik trust „Schneider-Creuzot“ valitseb Tsheho-Slovakkia sõjavarustuse valmistuse üle, „Schneider-Creuzot“ mõju alla kuulub ka kuulud „Skoda“ sõjariistade tehaste grupp. Saksa kapital tegutseb Tsheho-Slovakkias peamiselt keemia-, tekstiil- ja masinaehituse tööstuse harudes.

Saksa imperialismi tugevnemisega, mis endaga kaasa tõi Versailles'i rahulepingu paberilipakaks muutmise ja Locarno lepingu purustamise, hakkab fashistlik Saksamaa Kesk-Euroopas palju aktiivsemalt poliitikat ajama. Saksa-Poola sõjaline liit otsib oma agressiivsele poliitikale väljapääsuteed. Donau jõekonnas asuvate riikide rõngas aga piirab Saksa imperialismi raudse vööna. Ilma selle vöö purustamiseta ja Donau jõekonna vallutamiseta ei saa saksa imperialism Hitleri „Minu võitluses“ vormuleeritud ülesandeid täita. Fashistliku Saksamaa diplomaatia aktiivne tegevus Ungaris, Jugoslaavias, Austrias kõneleb sellest, et saksa kapital süstemaatlikule pealetungimisele on asunud. Missuguseid eesmärke peab Saksamaa seejuures silmas ja miks saksa välispoliitika Kesk-Euroopas imperialistlikkude vastuolude teravnemisele viib?

Saksa imperialism tahab ennast laiutada — ja mitte ainult ida poole, nagu Hitleri agendid fashismi põhiolu varjates kõnelevad. Saksa imperialismil on lahendamata asumaade probleemid, kuid tee asumadele läheb lähemate ning kaugemate mere- teede kaudu. Saksamaa otsib sellepärast väljapääsuteed Aadria merele, sealt pääseb Vahemere kaudu suuremate küsimuste ja suuremate vastaste kallale. Kuid tee Aadria merele läheb läbi Austria, Ungari ja Jugoslaavia. Austria on majanduslikult, poliitiliselt ja sõjaliselt kõige nõrgem endistest Austria-Ungari keisririigi osadest. Austriale kuulub kõigest 1 protsent endise

Austria-Ungari kaksikriigi söekaevandustest, kuid selsamal ajal on Austria maaalal 65 protsenti rauamaaki. Peale rauamaagi peab Austria kõik toorained väljastpoolt sisse vedama ja niisamuti 60 protsenti talle tarvisminevatest toiduainetest.

Saksamaa peab oma esimeseks ülesandeks Austria ühendamise Saksamaaga, mis majanduslikult ja poliitiliselt saksa imperialismile väga kasulik on, sest rauamaagist tunneb Saksamaa kõige suuremat puudust. See oleks esimene samm saksa imperialismi maadeahnitsemise plaanide teostamises, asumaade küsimuse lahendamises. Kuid Austria ühendamine Saksamaaga on ainult esimene samm julge hüppe tegemiseks — Ungari ja Jugoslaavia kaudu Aadria mere kallastele tungimiseks. See aga puudutab itaalia, prantsuse ja inglise imperialismi huvisid, kelle kaubandus, tööstus, asumaade-poliitika seega saksa imperialismi löögi alla satuks. Austria iseseisvus on inglise tuntud poliitika-mehe Chamberlaini arvates „rahu ja tasakaalu püsimise eeltingimuseks Kesk-Euroopas“. Itaalia peab niisamuti praeguse seisukorra alalhoidmist Kesk-Euroopas tarvilikuks, kuid Itaaliat suruvad Rahvasteliidu sanktsioonid, ja vastutasuna Kesk-Euroopa tasakaalu hoidmise eest nõuab ta sanktsioonide kaotamist. See tähendaks, et Inglismaa peab avalikult oma lüüasaamist Aafrikas tunnustama. Sarnaseid üksikuid häáli oli Inglismaal kuulda, kuid valitsus kõhkles kaua, enne kui sarnase enesealandamise peale minna.

Sm Radek kirjutas „Isvestijas“ nende inglise diplomaatia kõhklemiste kohta: „Kui Itaalia tagasi pöörab Brenneri (itaalia-austria piir) kaitsel, kui korda läheb teda ühistele jõupingutustele tõmmata status-quo (maksva seisukorra) alalhoidmiseks Euroopas, siis see, arusaadavalt, seda tõsist kaotust ei kõrvalda, mis Rahvasteliidu prestiih Abessiinia sündmuste tagajärjel kannatab. Kuid Itaalia liitumine riikide väerinda, kes status-quo vägivaldsete muudatuste vastu võitlevad, võib, vaatamata Mussolini salajastele mõtetele, mõnede inglise imperialistlikkude ringkondade (Churchill, Chamberlain) arvates kasulikuks osutada, mis takistab ehk edasi lükkab inglise-saksa kombinatsiooni teostamist. Ja siin võita, tähendab väga palju võita“.

Inglise imperialism kardab Itaalia-Saksamaa ühise väerinna loomist. Niisuguse ühise väerinna juures muutuks Inglise seisukord Vahemeres väga raskeks, kuid Vahemere üle valitsemine on Inglismaale

ühtlasi ka India ja Aafrika asumaade üle valitsemise probleem. Inglismaa välispoliitika on sellepärast teelahkmel. Inglise imperialistlikkudes ringkondades valitseb segadus, peakaotus.

Inglise välispoliitika tundja Augur kirjutab „Päevalehes“, et Saksamaa poolt toimepandud vägivaldne akt (jutt on Locarno lepingu murdmisest) on briti rahva seadnud vajaduse ette omada kindlaid ideid jälgiv poliitika. Kompromisside aeg olevat möödunud, nüüd olevat aeg tegutseda. Kes on see poliitik, kes julgeks tegutseda? Niisugust inimest ei olevat Inglismaal näha. Sisemine kriis Londonis kasvab. Ja Augur ei tea muud nõu anda, kui lasta seisukorral areneda „normaalset rada“. Teiste sõnadega tähendab see: edasi lükata vastuolude lahendamine, mida Inglise diplomaatia ka järjekindlalt teeb nii Rahvasteliidu kui väljaspool Rahvasteliitu. Rahvasteliit jäi Abessiinia küsimuses just sellepärast pankrotti, et Inglismaa valmis oli oma huvisid kaitsma Aafrikas, kuid ei olnud valmis julgeoleku ja rahu huvisid kaitsma Euroopas.

See Inglise valitsuse vinta-vänta poliitika on allapoole langeva imperialismi iseloomu. Kuid seda kardetavam on seepärast imperialistlikkude vastuolude tarvenemine Kesk-Euroopas üldisele rahule. Need vastuolud ja Rahvasteliidu jõuetus takistavad koostöö vormi leidmist kolme imperialistliku riigi vahel. Itaalia, Prantsusmaal ja Inglismaal on igaühel oma seisukohad ja vaated Kesk-Euroopa status-quo kohta. Itaalia ei või Saksa imperialismi laiutumist Aadria mereni lubada. See ei viiks mitte ükski Itaalia kaubandust ja transiiti hädaohtu, vaid Saksamaa oleks Itaaliale kardetav kui võistleja ta maadeahnitsevas poliitikas. Kuid „ühine väerind“ Inglismaaga, Saksa laiutumise vastu Kesk-Euroopas, piirab Itaalia tegevust Aafrikas ja Vahemeres, sest „ühise väerinna“ vastutasuks peaks Itaalia oma iseseisvast poliitikast Aafrikas lahti ütleva või seda poliitikat piirama. Itaalia ei taha ühte ega teist teha. Inglise ajakirja „Observeri“ juhtkirjanik Garvin lõpetas ühe oma artikli järgmiselt: „Vahekorrad Suur-Britannia ja Itaalia vahel tulevad kas väga head või väga halvad. Meie usume, et see definitsioon (äramääramine) täpne on, ja et Mussolinist on leib kummat nendest teisenditest valida“.

Mussolini valib muidugi selle „teisendi“, mis kohane ja vastav on *itaalia* imperialismile. Need ajad on möödas, mil inglise imperialism oma tahtmisi teistele kapita-

listlikkudele riikidele ette kirjutas. Kesk-Euroopa probleem Donau jõekonnas on tõsiseks sõjahädaohu koldeks. Imperialistlikkude riikide vastuolud on seal kokku põimitud, ja seda keerdsõlme võib — imperialismi tingimustes — lahti harutada ainult teda mõõgaga puruks raiudes. Saksa fashism tahabki nii talitada. Hitleri üks lähimatest kaastöölitest ja sõjajõudude juhatajatest, Göring, sõitis, nagu ajakirjandus teatab, juuni esimestel päevadel „inkognito“ (võõra nime all) Belgradi ja Budapesti. Samal ajal, s. o. 6. juunil, võttis Rumeenia kuningas ühes Jugoslaavia valitseva printsiga vastu Tšeho-Slovakkia presidendi Benesch'i. Kõnedes, mis vastuvõtmisel peeti, tunnistasid kõik kolm riigimeest, et „Väike Entente kaitseb Euroopa tasakaalu Donau jõekonnas ja Balkanitel“. Benesch lisas juurde, et Balkaniriikide liit on Euroopa rahu võti, ta on kutsutud kaitsma rahu asju kogu Euroopas. Et selle teadaande tähtsusest aru saada, nimetame siin, et prantsuse ja inglise diplomaatia aktiivsel toetusel Tšeho-Slovakkia peaministriks nimetatud hr. Hodza mõni aeg tagasi Balkani riikide kindlustamise plaani esitas. Hodza plaan seisab selles, et „tee Berliini läheb organiseeritud Kesk-Euroopa kaudu“.

Kolme riigimehe kokkusaamist Bukarestis ja nende kõnesid peab võtma Hodza plaani heakskiitmisenä. Euroopa suurriigid suhtuvad mitmetemoodi Hodza plaanisse. Igaüks tahab seda liitu omale soovitavas vormis ja sisus näha. Kuid üks on siiski kindel, et Hodza plaan Inglismaa ja Prantsusmaa seisukohti Donau jõekonnas väljendab. Poola ja Soome välisministrite ringsõidud Balkanitel ja Baltimaadel on ka nende liitude omamoodi „tõlgitsemisele“ sihitud. Saksa-Poola diplomaatia katseb Inglise-Itaalia ja Inglise-Prantsuse vahelisi vastuolusid ära kasutada poolehoidu võitmiseks Balkani riikides. Teatud edusammud on tal sel alal juba olemas. Ungari ajab Saksamaaga sõbralikku poliitikat. Rumeenias on Saksa fashismil niisamuti poolehoidu, peajasjalikult suurmõisnikkude seas.

Saksamaa arendab intensiivselt kaubanduslikke sidemeid Balkani riikidega, püüdes seega talva taguda Balkani riikide majandusliku arenemise vahele, näidates neile nende sõltumist prantsuse ja inglise kapitalist. Muidugi ei suuda saksa kapital praeguse üleilmse majandusliku kriisi tingimustes mingit tuntavat majanduslikku

ümberkorraldamist Donau riikides läbi viia; pealegi teeb sellele suuri takistusi imperialistlikkude riikide vaheline vastuolude teravnemine. Kuid kokkupõrge Kesk-Euroopas võib siiski praegu veel tulemata jääda, kui Rahvasteliitu toetavatel riikidel korda läheb kollektiivset julgeoleku kindlustust luua. Peamiseks küsimuseks on seejuures Austria iseseisvuse alalhoidmine, niisuguse jõu loomine, mis saksa fashismi takistab Austriat ära neelamast. „Väike Entente“, millest Benesch Bukarestis kõneles, tahab niisuguse jõu aluseks olla.

Kesk-Euroopa vastuolude arenemine, jõudude vahekordade kujunemine on kõige lähemas ühenduses ka Balti riikide poliitilise orientatsiooniga. Kuhu lähevad Balti riigid? Juunikuu lõpui kokkutulev Rahvasteliidu täiskogu toob kahtlemata mõnesuguse selguse sellesse äärmiselt segasesse ja vastuolulikkusse seisukorda. Nõukogude Liit, sammudes rahu alalhoidmise eesrinnas, toetab ainult niisuguseid püüdeid, mis on sihitud nii Donau jõekonna riikide kui ka Balti riikide ühenduste kindlustamisele, mille eesmärgiks on Euroopas kollektiivse julgeoleku süsteemi kindlustamine. Igasugused katsed kollektiivse julgeoleku süsteemi vastu seada nõnda nimetatud kahe riigi vahelisi või regionaalseid lepinguid väljaspool Rahvasteliitu, nagu ette paneb Saksamaa, ei tähenda sisulikult muud midagi, kui uuele imperialistlikule sõjale ettevalmistamist. Mingit väärtust ei ole teadaannetel, et „väikeriigid ei ähvarda kedagi, nad jäävad erapooletuks suurte riikide tülides“ jne. Donau jõekonna väikeriigid kõnelevad kollektiivsest julgeoleku kindlustamisest, kõnelevad sellest, et tee Berliini, s. o. lepingute tegemisele, läheb *organiseeritud* Kesk-Euroopa kaudu. Balti riigid, vastupidi, ei avalda kuigi suurt poolehoidu kollektiivsele julgeoleku süsteemile, vaid mõned neist — eriti Eesti — pooldavad parema meelega Saksamaa ettepanekuid vastastiku lepingu sõlmimisest kahe riigi vahel. Niisugused meeled kutsuvad põhjendatud kahtluse esile töörahva hulka ja nõuavad erilist valvelolekut kõigilt rahusõpradelt ja sõjavastastelt. Seisukord Kesk-Euroopas ja saksa fashismi palavikutaoline poliitiline ja majanduslik ettevalmistus sõjale signaalseerivad, et Kesk-Euroopa tiine on sõjahädaohuga.

O. R.

MAAILMA MAJANDUS ISELIKI DEPRESSIOONIS

(Vt. juuresolevat diagramm-tabelit)

Juuresolev joonistus annab küllalt selge kujutuse kapitalismi süsteemi seisukorrast iseliiki depressioonis kuni 1936. a. esimese veerandini (viimane kaasa arvatud). See joonistus on võetud tuntud Berliini maailmamajanduse konjunktuuri uurimise instituudi häälekandjast „Vierteljahrshefte zu Konjunkturforschung“ 1936, Heft 1, Teil B. 29. April, S. 80.

Omalt poolt lisame kokkuvõtteks juurde, et selle joonistuse alusel oli 1932. aasta esimesel veerandil nimetatud 25 maast: langus 19 maal; 1935. a. esimesel veerandil — 3 maal ja 1936. a. esimesel veerandil — 2 maal. Tööstuse tõusu, suuremat elavnemist aasta esimesel veerandil ei olnud 1932. aastal mitte ühelgi maal, 1935. aastal oli seda aga 14 maal ja 1936. aastal — 18 maal. Üldiselt on kapitalism 1936. aasta esimesel veerandil majanduskriisist välja ronimas.

Üksikasjalikumaks täienduseks lisame veel järgmise lühikese kokkuvõtte üksikute maade majanduse üldseisukorrast (selle sama Berliini instituudi andmetel) juurde.

Itaalias on sõjakonjunktuur (suur osa pangandust ja valmistuseparaati on sõja otstarbeks riigistatud). *Tsheho-Slovakkia* ja *Austria* tõus põhjeneb osalt ka selsamal sõjarakendusel (siia arvates ka nende riikide väljaveo suurenemist Itaalia väliskaubanduse konkurentsi vähenemise mõjul, Itaalia vastu tarvitavate sanktsioonide tagajärjel).

Kapitalismi otsekohesed sisemajanduslikud elavnemise tingimused on olemas Ameerika *Ühendriikides* ja *Inglismaal*; *Rootsis* ja *Soomes* on siseturu laienemise kõrval suuresti esinemas ka nende riikide väliskaubanduse tõus (*Norras*, peale selle, ka laevanduse suurenemine). *Belgias* oli sügisel kullastandardi tühistamise tagajärjel lühikene ja ajutine tagasihüpe, nüüd on seal jällegi uus tõus. *Jaapanis* kestab valmistuse tõus edasi, kuid väljaveo suurenemine läheb aeglasemaks.

Tooraineid väljavedavad maad on võrdlemisi paremates tingimustes, kui varemalt. *Austraalia*, *Uus-Meremaa* ja *Lõuna-Aafrika Liit* suurendavad oma villa väljavedu. *Kanada* nisu väljavedu tõuseb tuntuvalt. *Argentiinas* ja *Chiles* elavneb ka siseturu tarvitamine.

Ka Euroopa agraarmadel paraneb seisukord

(vast ainult *Hispaanias* on valmistuse langus).

Prantsusmaal on sügisest peale väga nõrk tööstuse tõusu tendents. Ka *Poolas* pole otsustavat pööret paranemisele veel mitte näha.

Maailma majandus 1936. a. esimesel veerandil
1928. a. = 100

	Jaan.	Veebr.	Märts
Tööstuse toodang ¹⁾	94,3	92,4	
Rahvusvaheline kaubandus ²⁾	37,0	36,2	36,6
Kaupade tagavarad	139,7	137,0	137,0
Kaupade hinnad ²⁾	39,5	38,7	39,0

Toodud andmed on võetud Ameerika ajakirja „The Annalist“ järele. Aluseks on arvatud 1928. aasta (mille andmed on 100-ks arvatud).

Tabel näitab, et kogu kapitalistliku maailma toodang oli käesoleva aasta algul umb. 7% väiksem, kui kriisieelsel 1928. aastal, kuna kaubandus ainult natukene üle ühe kolmandiku 1928. a. tasemest moodustab. Kuigi kaupade hinnad vähem kui 40% 1928. a. tasemest moodustavad, on kaupade tagavarad ikkagi veel peaaegu 40% suuremad, kui nad olid 1928. aastal.

Majanduslik kriis pole seega kaugelki veel üle läinud.

KAPITALISTLIK TÖÖSTUS JA TÖÖLISED

Toome siin andmed Rahvasteliidu statistikabüroo järele kahe kõige suurema kapitalistliku riigi tööstuse ja tööliste kohta. Lähtekohaks on võetud 1929. aasta, mille toodang ja tööliste arv on 100-ks arvatud. Tööliste hulka kuulub ka osa teenijaid, sellepärast nimetame siin vastavaid andmeid *töötajate* andmeteks. Need andmed on järgmised:

	Tööstuse toodang		Töötajate arv	
	Inglismaa	Ühendriigid	Inglismaa	Ühendriigid
1929	100,0	100,0	100,0	100,0
1930	92,3	81,7	96,0	87,3
1931	83,8	68,2	92,3	73,9
1932	83,5	54,6	91,7	61,2
1933	88,2	65,0	94,8	65,8
1934	98,8	67,2	99,3	75,2
1935	105,7	76,7	101,6	78,4

¹⁾ Ilma Nõukogude Liidu tööstuseta.

²⁾ Arvatud kullaväärtuse alusel.

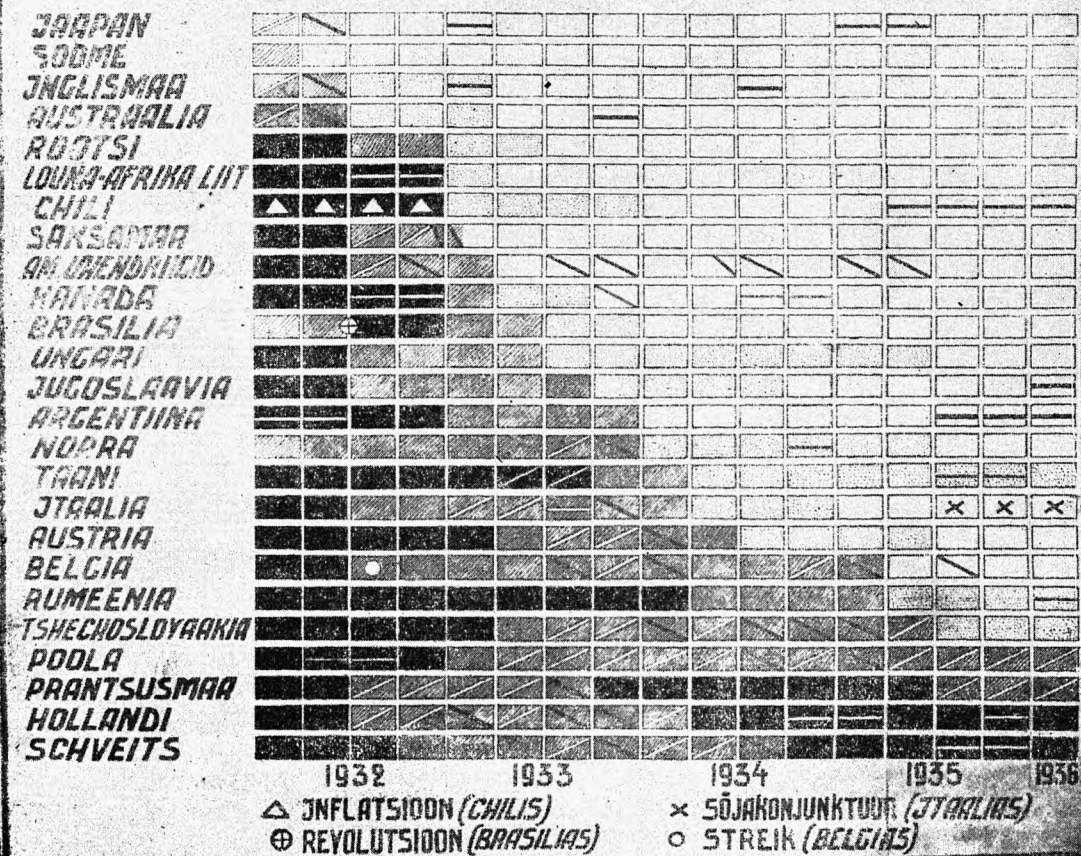
MAAILMA MAJANDUS ISELIIKI DEPRESSIOONIS

KONJUNKTUURI PÕHIJONED

■ LANGUS ▨ KRIISI SÜGAVAM SEISUKOHT □ KERGE TÕUS □ TÕUS

LÜHIKESED (AJUTISED) KÕIKUMISED

△ AJUTINE ELAVNEMINE \ AJUTINE TAGASIMINEK = PAIGALSEISAK

Tabel näitab, et kriisi kõige sügavamal aastal (1932) oli Inglismaa tööstustoodang umbes kuuendiku väiksem, kui 1929. aastal. Ameerika Ühendriikide tööstus oli siis aga peaaegu poole võrd vähenenud. Töötajate arv pidi kriisis, arusaadavalt, vähem langema, kui valmistus, sest tööstuses on osa tööjõudu niisuguses tegevuses, mis valmistuse vähenemisega peaaegu sugugi ei vähene (õvahiid, tuletoerjujad ja muud sarnased töötajad); pealegi peab tööstuse kokkutõmbamisel tööliste arv, loomulikult, väiksemal määral vähenema (poolejõuga töötaval masinal ei ole võimalik töötada poole inimesega, kui seal varemalt üks inimene töötas); peaasi aga — õige suur

osa töölisi töötas ainult 4—3—2 päeva nädalas.

Toodud andmed aga näitavad, et seltsamal ajal, kui Inglismaa tööstuse toodang 1935. aastal ligi kuus protsenti suurem oli kui 1929. aastal, oli töötajate hulk ainult poolteist protsenti tõusnud. 1935. aastal, võrreldes 1934. aastaga, tõusis toodang Inglismaal 7%, töötajate hulk aga ainult 2%. Ühendriikides tõusis tööstuse toodang viimasel aastal 14% (võrreldes 1934. aasta tasemega), töötajate hulk aga ainult 4%. See asjaolu näitab suurt kapitalistlikku „ratsionaliseerimist“ tööstuses (töö pinevuse tõstmist, suuremat tööliste kurnamist jne).
R. Vakman.

TORMIKOTKAS

M. Gorki

Halli meretasandiku kohal tuul on pilved kogunud. Pilvede ja mere vahel musta välgu sarnasena lendleb uhke Tormikotkas.

Tiivaga kord laineid puutub, pilveni kui nool siis tõuseb, kisab, — pilved kuulvad rõõmu selles julges linnu kisas.

Tema kisa ihkab tormi. Pilved kuulvad selles kisas vihajõudu, kireleeki, kindlat usku võidu sisse.

Kajakaile torm teeb hirmu, — mere kohal heitlevad nad, hoigel oma tormikartust valmis merepõhja matma.

Merepardid kah on hirmul — mõistmatu on neile mõnu, mida annab eluvõitlus: kohutab neid tapluskära.

Rumal pingviin peidab aralt rasvund keha kaljupraosse... Ainult uhke Tormikotkas lendleb julgelt, vabalt ringi vahust halli mere kohal!

A. M. Gorki — J. V. Stalin

Pilved mere peale aina süngemalt veel alla vaovad, lauldes tõusvad lained vastu kõuemürinale kõrgelt.

Kõmab kõu. Käib vihavahul lainte võitlus tuule vastu. Tuul see haarab lainte karja, surub kõvast oma sülle, metsalise õelusega paiskab hoogsalt kalju vastu, vee smaragdilisi valle pihuks, puruks virtades.

Kisaga ent Tormikotkas musta välgu sarnasena lõikab pilveid nagu nool ja samas tiib lõõb laintelt vahtu.

Nagu däämon lendleb seal ta, — must ja uhke tormidäämon, — ise naerab, ise nuuksub... Tema naerab pilve üle, tema nuuksub rõõmu pärast.

Kõue vihas, — ergas däämon, — väsimust ta ammu kuuleb, usub: pilved need ei mata päikest kinni, — ei, ei mata!..

Maru hulub... Äike raksub...

Meresügaviku kohal pilved süttind sini-leegil. Meri püüab välgunooli, surmab oma märjas neelus. Loogeldes kui tuliussid peegelduvad välguhelgid merepinna vastu, kaovad.

— Maru! Varsti tuleb maru!

Julge Tormikotkas uhkelt välgunoolte keskel lendleb, all on vihast mõirgav meri, seda hüüab võiduprohvet.

— Vägevamalt tulgu maru!

1901. a.

NEILE

KES LANGESID VÕITLUSES VENDADE EEST¹

Imeväärt mälestusmärgi me lõime
endile, jäädva,
kõrgem püramiididest see ja kõvem
kui mingi metall.

Dershavin'i järele.

I. VAE VICTIS!² — HÄDA VÕIDETUILE!

Hall talvevina varjab taevarandu,
õöhämaruse hõlma mattub maa;
ei kihku rändajale kõrvu kanda —
kui lasuks surmalinik väljara'al..

Pilk sünge luurel, relval valmis käsi,
ja pingel kokkupigistatud huul;
jalg roidunud, kuid kõrv ei valvel väsi —
nii sammuvad need kolm seal tummal suul.

Kolm pagulast, kes pääsnud surmasülest:
lõid läbi lahingliinist palavast;
lõid läbi kuulirahest kuumast, tulest
ja piirajate ahtast ahelast..

Pikk päine rännak raskelt turja rõhub;
külm kangestab, nälg liikmed rammeks teeb;
jõud raugemas, kuid rinnus valu lõhub,
ja hinges võimas vihatuli keeb.

¹ Järgnevad salmid on pühendatud kolme seltsimehe — Sommerlingi, Allikso ja Ambose — mälestusele, kes pärast Tallinna tööliste ülestõusu 1. detsembril 1924. a. Tallinna lähedal Nehatus, Tupsi talus, kus nad endid tagaajajate eest varjasid, tervelt üheksa tundi politseisalkadele, kes neile seal kallale tungisid, vastu panid. Kuulidest ja granaatidest purustatud talumajas leidsid kallaletungijad eest — kolme võitleja surnukehad, ja voodis taluperemehe Aug. Tupsi — niisamuti tapetult.

² *Vae victis* (1: vä viktis) — häda võidetuile. Need sõnad ütelnud Gallia väepealik Brennus roomlastele (a. 399 e. m. a.), kui need talle tasuks selle eest, et Br. Roomast lahkuks, kulda kaalule tassisid; kui tingitud kaal kulda käes olnud, visanud Br. veel oma raske raudmõõga kaalule pommide juurde, sõnades: vae victis! — s. o. olete kord võidetud, siis muudkui makske — ka lisaks kokkulepitud summale veel mis võitja nõuab. Sestsaadik on see sõna lentsõnaks jäänud.

Õo needusmustalt müürdub seljataga,
õõ õudne, kohutav ja pilkane —
just nagu hoigeid vaipse värinaga
sealt kostaks palavikus kõrvale.

Et rünnak puruks löödi, lahing luhtus,
ja äge võitlus nõudis ohvreidki —
oo, seda võitlejatele tihti juhtub,
tee võidule — täis okkaid üleni!

Kes kaotust kardab, võidu väärt see pole;
ei ehi loorber pelgurite pead;
on kaotus ainult arglikele kole,
kuid julgelt seisvad töölisrahva read.

Kui rasked tahes olgu hoobid, valu,
lööb raskemgi ei väära võitlejaid:
ei vannu alla, ega armu palu,
võit — kindel, kaotus — ajutine vaid.

Kuid mustas õõs, seal taga, möllab maru,
seal terror verepulmil pidutseb;
kui tiiger, kellel lihast hullund aru,
seal timuk lahingväljal võidutseb.

Ta majast maija sööstab, luurab, rabab,
ta ohvri ohvri juurde ritta laob,
ja häda, kelle jõhker käsi tabab,
see armutumalt kiskja kurku kaob...

Õõ mustav süle pingel vihavandeist,
mis silmapilgul rammed, võimetud:
ei ole pääsu julmeist timukbandeist —
Vae victis! — häda teile, võidetud!

Nii needusmustalt müürdub seljataga
sel kolmel rändajal, täis õudu, õõ;
ja kumab kõrvus valu kohinaga,
ja südant lämmatavalt needus sööb...

Ees vilgub tuli — läbi raagus salu
õõhamarusest hooneid mustendab;
seal pagulaste eesmärk — tuttav talu,
kus puhkus pilguks vaevast vabastab.

Las olla jälgil peninuhke kari,
las tulla võitlus — see ei kohuta;
on kas või viivuks redu siin ja vari,
ja puhkus silmapilguks ohuta...

II. EUROOPA KAARDIL EESTI — MUSTAV LAIK!¹

Ju kestnud pikki päevi verepulmad,
ja kestnud tapatalgud läbi õõd,
kuid veel ei väsi timukkoerad julmad,
ei mingi vägi peata tapatõõd.

¹ Vaata märkus 23. lhk.

Kõik surmahirmu, alanduse, häbi,
mis saatusraskel tunnil kodanlus
detsembri ülestõusus elas läbi,
nüüd tasub tuhatkordselt timuklus.

Ei leidu agulites ainust maja,
ei ainust töölisperet Tallinnas,
kust lein ei kostaks, kõlaks vandekaja,
ei lasuks mure musta vallina.

Ja Pagaris², kus staap on timukatel,
ei vaiki valuhoiged päeval, ööl;
ööd-päeva läbi keeb seal põrgukatel,
ja piinameistrid higistavad tööl.

Sadistlik möllamas seal metsik viha,
ja tiiras tasumisehimu keeb;
see imeb üdi, lõhub luudelt liha,
skalpeerib ohvreid, kondid tümaks teeb.

Ning väljas, sumbutava seina taga,
kramp halvab aju, tardub mõte, meel,
kui röökeid kohutavaid sajab aga,
ja lisaks hullumeelset naeru veel...

Jääb tühjaks tänav... Öudne piinapõrgu
siit põgenema sunnib igameest,
kel inimsust veel tilkki hinges nõrgub,
kes juudas pole, müüdiv raha eest.

Jääb tühjaks tänav; õudselt kaob kõne:
jääb töölisrahva vande alla paik,
ning ajalugu lausub raske sõna:
„Euroopa kaardil Eesti — mustav laik!“

III. KUIDAS KANGELASED SUREVAD

Ju kestnud pikki päevi piinapulmad,
kuid väsimatult verekoerad julmad
veel ikka uusi ohvreid vajavad,
veel ikka uusi jälgi ajavad.
Kõik tuhnitakse läbi — sood ja rabad,
ning iga „kahtlast“ timuk jõhker tabab;
ja kasvab üha ohvririda pikk —
näib tapalava nagu igavik...

Ja Tupsi tallugi viis nuhid rada...

*

Talveöö tinane vaikus on vallutand maa.
Talveöö tinases vaikuses
uinub talugi üksik;
ärkvel on ainult veel valvas pagulassilm.

¹ 1924. a. 1. detsembri ülestõusule järgnenud kohutav terror Eestis äratas kogu maailma töörahva hulgas tähelepanu. Muu seas saatis isegi niisugune organisatsioon, nagu Inglise Labour party (tööerakond) oma esindaja Tallinna, et siin selle küsimusega otsekohe kohal tutvuda. See esindaja, miss Lawrence (I.: Loorens), sattus eesti sotsialistide juhtide juurde, kes, nagu teada, ühes kodanlusega tööliste kallal verist tapatööd toimetasid. Sellepärast püüdsid nad miss Lawrence'ile igatepidi rahustavaid seletusi anda ja olukorda oma ning kodanluse huvides mahedaks värvida. Lawrence ei osanud pealegi kohalikku keelt, et ise vahenditult asja tundma õppida. Kõigest hoolimata sai uurija siiski pildi, mille kohta ta oma aruannet hiljem lõpetades kokkuvõttes kirjutas: *Eesti on must plekk oma terroriga Euroopa kaardil.* — Nii kirjutas isegi see väga mõõdukas inglise preili.

² Pagari uulits Tallinnas — Eesti kaitsepoltitsei asukoht.

Vaata... mis liigub seal hämaras
 väljaraal? —
 Rändur see hiline — või
 õine viirastus petlik?
 Vaevalt ju kumendab lumi,
 sompus ja pime on ilm.
 Liigub ja läheneb...
 ähmane varjude kogu;
 hulgaks see suureneb, liigub —
 hääletult, tasa;
 jala ja ratsa seal mehi sebimas segu.
 Hääletult kogu see haruneb —
 piirates välja ja võsa
 ligineb hoonete ahelik,
 haarates kahelt poolt küljest;
 kiiresti sammu siis lisab
 ja tormates edasi tungib...
 Korraga kärgatus kostab,
 ja hoonest sähvatab tuli;
 teine, ja kolmas, ja — —
 Laiali ahelik paiskub,
 külvates kuulide rahega üle
 mustava maja.
 Kõlinal puruneb klaas,
 ja laksudes vastavad seinad...
 Muidu jääb vaikseks kõik majas —
 ei kuule ei kihku, ei kõhku...
 Uuesti ligineb mustade varjude rida;
 uuesti ründab ta maja,
 kus varjul on vihatud ohvrid.
 Uuesti hoonestki sähvivad
 tulised, välkuvad nooled;
 raksuvad paugud, ja — —
 taganeb jällegi ahel,
 puistates surmavat tina,
 et tabada kaitsejaid hoones,
 sulgeda igavest suu neil,
 ja hukata neetud see sugu!

*

On ammu möödas südaöö,
 Käib võitlus veel, keeb kibe töö:
 üks rünnak järgneb teisele,
 kuid tagajärg on ikka see — —
 kui poetad liiga ligi end,
 siis tabab hoonest kuulilend:
 ja haavatuna mõnigi
 on roomand rindelt tagasi...

Sees pagulased — terved veel,
 ja julge, võitlusvalmis meel.
 See viimane on võitlusliin,
 ja kindel see, et surm on siin,
 kuid neid, kes eländ võideldes,
 ei kohuta surm võitluses.
 Liig pime — sellest kahju vaid: —
 lõöks tabavamalt ründajaid!

Lööks sinna, kus just ründepaik,
et ründaja jääks jäädvalt vait.
Et lüüa vastast validalt,
et müüa elu kallimalt —
see ülesanne kõrgem nüüd,
see võitlejate suurem püüd —
veel kuniks jätkub padruneid —
on tagavaraks vähe neid...

*

Korruga kärgatab üles öövaikusest
haukuvaid hääli:
tat-tat-tat tat-tat-tat tat-tat-tat.
Laksudes tungivad kuulid
seina, ja puurivad läbi;
raksuvad toolid ja lauad,
ning kildusid rebeneb kapist.
Tat-tat-tat tat-tat-tat tat-tat-tat.
Surmavalt haavatud koriseb —
peremees Tups,
rabatud kuulidest voodis,
kus varjul ta haigena lamas.
Abi ei anda saa keegi,
sest vahetult vinguvad kuulid,
kõlvates surma ja hukku,
ning haukudes pimedas õös:
tat-tat-tat tat-tat-tat tat-tat-tat.
Tabanud kaitsjaidki mõnda
on sähvivad salajad nooled;
aga ei tagane valvelt need,
lahku ei lahingupostilt;
alla ei vannu —
ei relva käest kukkuda lase,
kuni veel viimane eluõhk
pole kadunud rinnust.
Tat-tat-tat tat-tat-tat tat-tat-tat.

*

Järsku jääb vaikseks kõik väljas, —
ja uuesti algab rünnak;
uuesti rühivad mustavad varjud
hoonele kaheltpoolt kallale.
Ligidal juba on esirind,
liikudes edasi küürus...
Veriselt tagasi valve lööb
sellegi rünnaku jälle,
taanduma ründajaid sundides,
olgu need jala või ratsa;
taanduma käugele, kuhu
kuulid ei tabama küüni...
Vihaseks pistavad väljal
uuesti haukuma koerad,
kelledel surmavaks süljeks on
õudsalt vinguvad kuulid:
tat-tat-tat tat-tat-tat tat-tat-tat.

*

Ju koidab aohämarus
ja vaibub varjav pimedus,
ning aovalgel väljaveer
kui kindlust piirav sõjaleer:
siin sõjarelvu setmeid neid
koos tervelt seitsmesuguseid,
ja võitlus kestnud vaheta
öö läbi — tundi üheksa...

Ju valdab mehi väsimus,
ju lõppemas neil kannatus,
kuid kindlus veelgi vastu peab,
võib olla kauaks veel — kes teab?
Sest iga katset rünnata
seest vastatakse tulega, —
kui kaitseks saatan sangareid,
või oleks otsatumalt neid...

Uus kajab käsk: peab valdama
see hoone iga hinnaga!
Veel kord risttuli maruhoos!
Veel kord kõik jõugud üheskoos!
Nii siis — hurrraaa! kõik edasi!
Ja kui see nõuaks ohvraidki...
Hurrraaa!..
Kuid vaikib hoone hääleta —
jäab lahtist ust vaid rünnata...

*

Kolm surnukeha, võitluspostil langend,
ja neljas voodis, kuulist tabatud;
kolm surnukeha põrandal ju kangend —
ei ainust padrunit, mis laetud!

Kolm angund laipa — purustatud maja —
see võidusaagiks ründajatele.
Ning vaibub vaikseks võidurõõmu kaja,
ja õudus sala poeb hingesse...

Kolm ainust võitlejat, revolvrind relvaks,
ja ründajate pere — suur armee...
On vähe küll, mis võidutseda kõlbaks —
ei võitjatele see saak au ei tee!

Kolm angund laipa — relva surub käsi,
ja klaasistunud silm kui vannuks veel:
me surime, kuid needmast teid ei väsi
need miljonid, kes käivad võitlusteed!

On üürikeseks seda pidu teile,
kuid needust musta — terve igavik;
ja ajalugu võidu annab meile —
on töölisrahva päralt tulevik!...

IV. KUI TÖOLISRAHVA PÄRALT — OLEVIK...

Aastaid vajund ajamerde,
kadund jäädvalt kalmu alla,
musta murumulla alla;
paisutanud piksepilvi,
tõstnud raskeid rahetorme,
kannud äikseid äkilisi
üle vana Linda linna,
üle Kalevite kalmu...
Vajund aastaid ajamerde
uhund ahelad ja ohked,
kustutanud verevermed,
viinud rasked viirastused
lääne laie lainte rüppe...

*

Kevadpäike soojal säral
valab valgust, külvab kulda,
ujub üle Kadrioru,
puistab helgel elurõõmul
pikka pioneere rida,
pikka rida punakaelu,
kes need keset kevadilu,
keset haljendavaid aasu
lõbuküllal lustilaulul
sammuvad käsi-käessa
maanteed mööda linnast välja —
päiksesäral punalipul
sirp ja haamer sätendamas,
viisnurk jäädva võidu märgiks...

*

Soome lahe lõunarannal,
kalda kõrgel kiviseinal,
seal, kus vanast „Iru ämma“
kivistunud kaju seisis,
kerkib üles kõrge sammas,
kandes üle ranna rahne
üle kauge vetevälja,
Soome lahe lainteharja
kolme kangelasekaju,
kolme kuldatähtil nime:

S o m m e r l i n g

A l l i k s o

A m b o s

kannab silmi rändajale,
maal kui merel matkajale;
kannab läbi kauge aja,
kauge sajandite suma —
tulevate põlvi kõrvu
kõne langend kangelastest,
nendest, kelle kõrged püüded,
võitlustules vooland veri
läitnud tulel teiste rinda,
vaimustanud võitlusinda,
õhutanud ohvrimeelta,

kuni raius raskel löögil
proletaari rakkus käsi
katki orjastavad kütked,
puruks vägivallapided,
päästes ikkest orjapere,
timukatest töölisrahva,
pannes võidul üle Eesti
lehvitsema punalipu...

*

Kõrge samba kivist jalal
peatub pioneere rida,
tõstab lipu ja — langetab...
Saadik samba ees seisatab,
paneb paigale vaniku,
samba seinale seab pärja —
rukkiõllest, ellerheintest,
kullaseist kullerkuppudest,
punatud punapaelaga...
Paneb paigale vaniku,
samba seinale seab pärja,
tõstab käe ja kõneleb:

Head und teile, vennad!

Te surite võitluses vendade eest
kesk orjade priiuse koitu,
kui tahtsite päästa meid timuka käest
ja tuua uut valguse võitu.

Teil rauges siis jõud, ja timuka kuul
teid varaselt surmale kandis;
kuid kangelasvõitlus — see tuhandel suul
uut vaimustust hulgale andis.

Ja tuhanded tasujad tõusivad siis —
proletaarlaste võimakas vägi;
see võitluses töörahva võidule viis, —
uut koitu silm säravas nägi...

Nüüd vaba on Eesti — on vaba see
pind,
kus voolas te kangelasveri;
kus viimastkord tuliselt tuksus teil rind,
kui lainetas võitlusemeri.

Nüüd vaba on Eesti, on rahulik, vaik,
ja õnnelik — nõukogu-rahvas!
Head und teile, vennad; meil püha see
paik,
kus vaibund te võitluses vahvas...

Detsember, 1935.

H. Pöggelmann.

VIKERKAAR

Sügisene taevaskorsten oli madalale korstnate otsa vajunud. Isegi suits ei tahtnud enam otse üles tõusta, vaid vajus, mõned ringid ümber korstna teinud, krobelist katust mööda alla, tungis seinapragudest ja aknaaukudest tuppa. Inimeste silmad olid isegi juba vesised, siit-sealt kuuldus nuuksumist ja vaikset ohkamist, sellepärast ei pannud peaaegu keegi kibedat suitsu tähele, mis õredate seinte ja toppimata aknapragude vahelt tuppa valgus.

Rahnu mõis seisis nagu eila, üleela ja aastad tagasi suure metsatuka ääres ja väliselt polnud märgata mingit muutust tema olemises. Mõisa värskest värvitud häärberist, mis kena pargi keskel seisis, niisamuti nagu moonakate lagunenud majadestki tõusis suitsu, mis aga visalt alla liugles ja majaanuseid sinaka looriga varjutas. Nagu eila, üleela, aastaid tagasi...

Kuid siiski...

Mõisatalli ees seisab neli meest, vintpüssid laskevalmis käes. Neid ei ole siin enne mitte nähtud, aastate eestki mitte, kui siin ülemate-vanemate vastu eksijaid laupäeva õhtuti ootas pink soolatud vits-tega.

Häärberi trepist astub alla ohvitser. Ta on veel noor ja näib sellest mõnu tundvat. Noored liikmed on sitked ja painduvad. Ainult nagu on kahvatu, ja suunurgad tõmblevad närvilikult, sest pole kerge astuda hoolimatult ja kergelt nende lugevatute pilkude all. Oo, need pilgud!

Metsast vajub välja valget niisket udu. Juba ulatab selle külm kaisutus mõisani, inimesi tubadesse ajades. Kuid midagi sunnib neid paigale sinna mõisaõuele.

Seal aia ääres seisab kaks naisterahvast, üks vanem, teine üsna nooruke. Mõlemate näod on nutust pundunud, ja põskedel on näha pisarate jälgi. Vargi lendavad pilgud talli suunas. Kuid seal jääb kõik vait.

Ohvitser astub pikkamisi talli poole. Ta jalad nõtkuvad vähe, võib olla unetust ööst, võib olla kuumast portveini punschist, võib olla nõtkuvad nad nende raskete pilkude all, mis igast küljest ohvitseri saladat kogu noolivad, teravalt ja vaenulikult, täis põletavat viha ja tulist põlgtust.

Valvurid seisavad liikumatult. Valveülem annab ohvitserile au ja kõneleb midagi, käsi kõrva ääres, ruttu ja sõnu neelates. Hommikune külm valgus valab mõlemate näole elutu tinase helgi, ja näib, nagu

oleksid need kaks tinasoldatit, kes seisavad tardunult, ühel käsi kõrva ääres, teisel pahem käsi mõõgapidemel. Ja paistab nagu kuidagi võikana, et ühe tinasoldati suu liigub.

Siis hakkab teise tinasoldati suu liikuma — kõneleb ohvitser, aeglaselt ja rahulikult. Ta suu liigub ühetasaselt, nagu oleksid sõnad ümmargused ja rasked tinakuulid. Paari järsu sõnaga vastab esimene, langetab siis äkki käe, keerab ümber ja astub talli ukse poole.

Talli ette on selle ajaga hulk inimesi kogunud. Nagu aralt ja vaikselt olid nad lähemale astunud; nende näod on hallid ja tinased nagu soldatitelgi. Ainult silmad hõõgavad ja nagu läigiksid palavlikult.

— Viiakse vist kohtu ette! — räägib keegi rahva hulgast poolkuuldavalt.

— Ega's siin kohut ole, peab ikka Tartu viima — vaidleb vana mõisakarjus Enn vastu. Ta valge habe võdiseb, kes teab kas külma või ärrituse pärast. Ka tema poeg Albert istub tallis teiste hulgas ja tedagi ähvardab raske kohus või... või isegi mahalaskmine. Ja Enn tunneb nagu lõikavat pistet kehas selle viimase mõtte juures.

Keegi küsib ohvitserilt, mis nüüd tulevat, ja see kõlab nii... veidralt — nagu oleksid inimesed etendusel ja päriksid programmi järele. Ohvitser aga on nähtavasti ärevuses, talle teeb muret tont teab kust äkki hulgal kokkutulnud rahvas. Enne kui arreteeritud tallist välja tuua, on vaja rahvas laiali ajada.

Ohvitser pöörab rahva poole. Katsub mõne noomiva lausega rahvast laiali ajada. Kui see ei mõju, käsutab. Kuid keegi ei liigu. Kõige ees seisavad naised, mõned on suurrätikutesse mähitud, mõnel isegi kasukad seljas. Nad vaatavad külmalt viie tinasoldati otsa; silmades helgib midagi, mis soldatite südamed allapoole tirib.

Ja siis korruga astub Mari rahva hulgast ette. Ta lühike poolkasuk krabiseb kurjakuulutavalt. Jääb ohvitseri ette seisma, kes loomusunniliselt sammu tagasi astub. Mari hoiab paremas käes oma mehe Kaarli kadakast keppi, mille juurikast väljalõigatud pära aga millegipärast vastu maad on surutud, kuna käsi peenikesest otsast kinni hoiab.

— Kes teie olete? — küsib Mari ootamatult.

Ohvitser võpatab, ta on sellest küsimusest rabatud. Ta tahaks nagu vastata, et see küsimus asjata on, sest kõik mõisa-inimesed, kuni viimase moonakani, tunnevad noorhärja Haraldit, kes linnas studeerib, kuid kes nüüd, kui rahutused riigi alustugesid vapustavad ja kurjad mässajad rahulikku elu õnestavad, ohvitserikuue selga on tõmmanud ja kõigepealt oma isa mõisa tulnud korda jalule seadma.

Kuid Harald ei saanud vastata. Mari astus veel sammu lähemale, ja äkki välgatas õhus kadakane kepp ning ohvitseri müts lendas niiskele hobusesõnnikule, mis talliesist kattis.

— Vaat, see on sulle lõhutud akna eest, see on sulle trahvimiste eest.

Ja veel langes üks matsakas ohvitserile vastu õlga. Kuid siis tuli ohvitseri esimesest ootamatust hoobist nagu tardunud liikmetesse elu. Ta näole tõsis kuum puna, ja järgmisel hetkel tõmbas Harald mõõga tupest, tahtes Marile pähe virutada. Kõikide imestuseks aga ei taganenud Mari, vaid kukkus kepiga mõõgale vastu andma. Mõnigi hoop sadas veel ohvitserile vastu kätt. Oli nagu arusaamatu ja üllatav see kiirus, millega valge malakas liikus. Just nagu polekski neid enam üks olnud.

Rahvahulk oli vait. Oli silmapilguks häämastunud sellest ootamatust vahejuhtumist. Kuid siis hakkas juhtumi koomilikkus silma torkama: ehmunud ohvitseri kahevõitlus kepiga varustatud vihase eidega. Keegi turtsatas rahva hulgas; kusa-gil hakati vihaseelt naerma.

— Anna saatanale! — ütles keegi.

— Viruta, Mari, noorhärrale vastu magu! — öiendas teine.

See nagu tsuskas ohvitseri. Paari osava hoobiga löi ta kepi Mari käest maha. Järgmine hoop käis laksatades Marile pähe. See tuikus jalgadel ja vajus siis istukile sõnnikule. Ta nagu muutus lubjavalgeks.

Nüüd hakkas rahvas kihama nagu erilasepesa. Moonakas Siidipea kargas ette ja kisendas rahva poole:

— Mis te vahite, suud mõlakil! Egas ta oma tühja mõõgaga kõiki ära verista. Andke kuradile..!

Ta tõmbas käed rusikasse ja kargas ohvitseri kallale, kuid see välgatas mõõgaga ja Siidipea kukkus, pea lõhki. Nüüd aga lendasid rahva hulgast juba esimesed kivid ja kaikad. Ohvitser käsutas valvurid laskevalmis.

Alles pärast esimest pauku jooksis rahvas laiali. Kohale jäi ainult verise peaga Siidipea, kuna Mari, keda mõõgahoop

vaid lapiti pähe oli tabanud, vaheajal eemale oli roomanud.

Longates ja peapööritust maha surudes jõudis Mari koju. Avanud ukse, jäi ta keeletult lävele seisma: toas istus Kaarel ja sõi isukalt tanguputru. Meest nähes kadus kohe peapööritus ja valu. Lõpmatu rõõm valdas Mari meeled, ja nuttes langes ta Kaarli sülle.

— Sa oled ju verine! — ehmatas Kaarel naist silmitsedes. — Taevane isa! Pea luuni lõhki virutatud. Kes selle sigaduse tegi?

Ka väike Jass tuli juurde. Ta silmad olid imestusest suured, sest niisugust nägu polnud emal kunagi olnud, niisugust verist ja määrdinut. Vististi ei ole ema täna oma nägu pesnud, aga Jassiga riidleb alati, kui see vahel selle vastiku toimetuse unustab.

— Pese õige oma nägu puhtaks! — sõnab Jass täismehelikult. — Ma võin sulle toobiga vett tuua.

Isa naeratab kurvalt ja seletab Jassile, et ema on haiget saanud.

Mari asetatakse voodisse. Ta on nõrk, kuid silmad on jälle vihased. Kahetseb, et ei saanud sel ohvitserinõlgil pead kadakamadjakaga lõhki lüüa. Ähvardab seda teha, kui terveks saab. Siis nagu torkaks talle midagi meelde.

— Aga kuda siis sina... koju said? — pärib ta aietades.

Kaarel naeratab ja silitab naise kätt.

— Nad valvasid juba poolest ööst tühja talli. Meie lasksime läbi katuse jalga. Ainult koju ei julgenud öösel tulla, konutasime viinakeldri juures ulu all.

Õhtuks on Maril palavik. Sonib ja nõuab endale uut tugevamat keppi. Kaarel istub voodi ääres, on rahutu. Vahel käib väljas, sisse tulles paneb ukse hoolikalt riivi.

Mari keerleb ja rabeleb. Ta näib ikka ja ikka jälle hommikust sündmust uuesti läbi elavat.

— Aga see hilibats ikka sai — sõnab ta ähkides, katkendlikult... Sinu madjakaga... Müts lendas... porisse.

Mari nagu lõkendab, käed näpivad rahutult tekiäärt.

Keegi koputab uksele. Kaarel kargab püsti, jookseb kööki ja tõmbab laeluugi lahti. Redelil seistes kõneleb ta:

— Jass! Mine küsi kes on. Kui on mõni võõras onku, ütle et isa pole kodus olnudki. Noh, mine, ütle nii, muidu võtavad kurjad inimesed isa kinni.

Kuid ukse taga on Juula — naabrinaine. Ta tuleb sisse ja jutustab Siidipea surmast ja sellest, kuidas ohvitser tühja

talli eest leides nii ära jahmatanud, et turgupidi välja taganedes libedal talliesisel komistanud ja sõnniku sisse pikali kukkunud. Põgenenuid nad sel õhtul vist otsima ei julgevad tulla, sest mõisas on kõigest kümme soldatit, kuna ühel soldatil juba kiviga pea lõhki löödud, siis kui see moonamajadest mööda läinud. Teised muidugi kardavad, aga homme ootavat vana parun abiväge, siis muidugi nalja ei tulevat. Parem oleks juba täna jalga lasta, sest peale mõisajagamist ninameestel armu oodata ei ole; vahest ehk lastakse mahagi. Näe, kõrval Koortse mõisas lastud juba neli meest maha, kuna kakskümmend kaks vaese omaks pekstud. Ega siingi armu ei anta.

Kaarel kuulas Juula juttu ja ta südamel hakkas raske. Oli kahju millestki. Tulid meelde esimesed revolutsioonipäevad, kus nii suurte lootustega ja tulevikuplaanidega tööle oli hakatud. Kuidas tema, Kaarel, oli kõnedega välja astunud. Varem ei võinud ta arvatagi, et kunagi mingisuguse kõnega kusagil välja astub. Ja millest pidigi tema rääkima mingil koosolekul? Ja milleks? Ega kõnest elu paremaks muutu.

Nii oli see enne olnud. Aga nüüd oli asi hoopis teine. Vana kurnaja ja sõodik — mõisnik — oli redusse peletatud. Ees avanen äkki avar ilm, hingata oli nii kerge, nii kerge, — nagu kunagi enne pole olnud. Nüüd juba oli, millest kõnelda, ja selle kõne tagajärjel muutus elu silmanähtavalt. Uus mitmevärviline elu nagu vikerkaar peale kevadist sooja vihma. Jah, muidugi — just vikerkaarena paistis tulevik ja — kadus, langes jälle pihuks ja põrmuks.

Juula oli ammu läinud.

Kaarel istus ja kuulas Mari sonimist. Vahete-vahel kastis lapi külma vette ja aetas naise otsaesisele. Oli juba öö, kuid magamisele ei saanud Kaarel mõteldagi. Iga minut võis midagi juhtuda, ja teist korda ei tahtnud Kaarel nii kergesti ennast kätte anda. Et „õiglane“ kohus võlla pooks, maha laseks, või surnuks peksaks.

Ei, Kaarel ennast nende kätte ei anna. Nii olid otsustanud ka teised neliteist, kes öösi tallist põgenesid. Metsa! Küll ajad paranevad. Egas seesugune elu enam kaua kesta ei või. Täna kaotasime, aga homme võidame.

Kaarel tuletab meelde kõik, mis ta viimastel kuudel selle küsimuse kohta lugenud, kõik kõned, mida kuulnud, ja leiab, et ta

õige otsuse on teinud. Mitte alla anda! Mitte mingil tingimusel!

Maril kõrbeb keel. Ta joob paar lonksu ja hakkab jälle sonima soldatitest, kes talle igast küljest kallale tungivat. Ta nõuab omale terve virna häid malku.

Kaarel naeratab. Tal on hea meel, et tal niisugune tubli naine on. Tuleb meelde üks juhtum, kus ta esmakordselt oma Mari julgust ja vahvust oli tundma õppinud.

Sest on kõigest mõni aasta tagasi. Nende abielu oli vaevalt üle aasta väldanud, kuid väike Jass oli juba kiiges. Vanemad hoolitsesid õrnalt oma noore võsu eest. Vahel jooksis Kaarel sepipajast, üleni tahmane, tuppa, et ainult näha, kas Jass ikka rõõmus on, kas ka tahmasele isale oskab vastu naeratada ja — pagan seda teab! — ehk on tal selle ajaga mõni hammas suhu tekkinud.

Ühel niisugusel korral, kui tahmane õnnelik isa toas istus ja oma Jassi suust hambaid otsis, oli noorherra Harald oma tulist hobust tulnud rautama. Ja kuna ta seppa sepipajast ei leidnud, sõitis ta hobusega elumaja juurde ja lõi ulakalt sõimate piitsavarrega kaks aknaruutu katki. Järgmisel laupäeval aga arvas valitseja kahe aknaruudu hinna Mari lüpsirahast maha. Siis oli Mari selle ülekohtu puhul niisugust kära teinud, et valitseja lasknud Mari kahe mehe abil kontorist välja visata. Kuid Mari ei vandunud alla. Järgmisel hommikul kella kolme ajal äratanud ehmunud meier valitseja üles ja seletanud, et ühtegi lüpsjat ei olevat hommikul lüpsma tulnud, ja et enne ei tulevatki keegi, kuni Marile õiglane palk pole välja makstud. Valitseja vihastanud, kuid mõisa karja tervis oli kaalul. Sellepärast annud ta sõna, et ta veel selsamal päeval, sellele vaatamata, et see kallid pühapäev oli, Marile raha välja maksab. Sellest juhtumist räägiti pärast kaua aega, ja mõnikord tegutsetigi mõisniku vastu organiseeritult.

Ukse taga kolistati. Nõuti sisselaskmist. Mari oli meelemärkusel. Ta pigistas tugevasti Kaarli kätt.

— Saa rutem terveks! — sosistas Kaarel tasa. Siis kadus kõõki. Redeli tõmbas enda järele üles ja vajutas vaikselt laeluugi kinni.

Ukse taga kolistati endiselt. Sees oli vaikne ja rahulik, ainukest häält ei tulnud sealt.

Hugo Angervoaks.

KÜLALINE JUTUSTAS KULTUURIST

(Miniatüür)

Külaline jutustas kultuurist.

Ta oli uurinud kultuuriprobleemi põhjalikult, et siis oma ringis sellest aruannet teha. Teaduslik aruanne, sügav ja teoreetiliselt printsiipaalne.

Külaline oli üliõpilane Savi. Korteripere-meheks — Savi vana sõber Liiv, lendur.

Muidugi, aruanne tuleb hea, selles veendus isegi lendur Liiv. Kõigepealt antakse leeninlik kultuurikontseptsioon. Vana kodanlise kultuuri ärakasutamise küsimus on siin tsentrumiks. Siis tuleb idealistlikkude kultuuriteooriate kriitika. Bogdanovi proletkult saab põhjaliku sõelumise osaliseks.

Külaline jutustas kultuurist.

Peremees kuulas viisakalt.

Perenaine aga istus teises toas ja oli miskipärast pahane. Muidugi, meie kultuuri tase on veel madal. Meie kultuur on iga-tahes kõrgem kui kodanline kultuur, aga mõnes kultuuriküsimuses oleme maha jäänud. Näiteks kinotehnika alal tuleb meil veel palju õppida.

Kinotehnika on tühine asi. Selle võime poole aastaga järele õppida. Kas või Ameerikalt. Seda rääkis lendur Liiv, et oma arvamist väljendada. Meie oleme praegu kultuuri põhiküsimustes kõigest kapitalist-

likkudest maadest ees. Aga, võib olla, võib elu-olu küsimustest rääkida, milles veel nõrgad oleme. Mõned elanikukihid elavad mitte küllalt puhtalt, sellest tulevad mõned haigused. See on vana korra pärandus.

Sellega on Savi nõus. Ei taha Liivale vastu vaielda, Savi on ju üliõpilane, ta peab kultuuriküsimustega alati tegemist tegema. Nii ütelda, eeskujuks olema.

Külaline jättis hüvasti. Perenaisele teise tuppä soovis head ööd. Sealt aga ei vastatud heale soovile.

Kui külaline läinud, tuli perenaine teisest toast. Avas akna, sest tuba oli vänget tubakasuitsu täis. Korjas maast neliteistkümmend paberossiotsa üles. Pesi käed puhtaks.

Lendur Liiv ei suitsetanud. Ta naine polnud ka mitte suitsetaja. Nad imestasid ühe asja üle: mispoolest toas suitsetamine Bogdanovi proletkultist parem on? Iseäranis, kui karp korruga läbi tõmmatakse.

Paberossiotsad aga haisesid tuhatsoosis edasi.

Tuli ka need kohe välja viia.

Hugo Angerovaks.

KUI VANA TEIE OLETE

Kui M. I. Kalinini kuuekümnendal sünnipäeval kogu riigist juubilarile õnnesoove tuli, siis võttis sm Kalinin seda õnnesoovide voolu vastu naljatava küsimusega:

— Kas pole need mitte kaastundeavaldused vanaduse kättejõudmise puhul? Meie maal peaks vanaduse küsimuse uuesti ümber otsustama.

Jah, ilma selleta ei saa kuidagi. Kui inimeste vanaduse üle sellejärgi otsustada, mis ta läbi elanud, siis oleme meie omal maal kõik juba vanad raugad. Kas pole mitte tuhat aastat möödunud Leena mahalaskmisest ja Beilise protsessist? Kas pole mitte sada aastat tagasi, kui meie saatust tahtsid juhtida endassearmunud Kerenskid ja Viktor Tshernovid, ennasttäis Rodsjänkod ja Miljukovid.

„Tõsiselt ütelda on ainult esimesed seit-

sekümmend aastat tõelikult head,“ lausunud kord Bismarck sügavmõttelikult.

Aga kunstnik Hrapkovski poolt „Kroko-dillis“ kujutatud oktoobrilaps räägib hoopis muud. Joonisel, mis pühendatud Moskva metrole, on kaks last ilmapealinna ühe maaaluse lossi platvormil. Aasta kolmene väike mees on jahmatanud, kuid tema käest kinnihoidev aasta viiene vanema põlve esindaja on rahulik ja endas kindel:

— Ela niikaua kui mina, näed veel rohkem, — sõnab ta autoriteetselt.

Mineviku autoriteetid tekitavad vanaduse küsimuses paanikat. Nad hoiavad visalt stahaanovlaste poolt lõhutud piiriteooriast kinni ja langevad lausa oportunisti.

Eks ole paanika, mida Gogol vanadusest räägib:

„Praegune leegitsev noormees põrkaks ehmatuses tagasi, kui talle tema vanaea pilti näidatakse. Julm, hirmus on eestulev vanadus. Haud on temast heldem. Hauale kirjutatakse: „Siia on maetud inimene“. Kuid inimese vanaduse tundetutes külma-des joontes pole midagi lugeda“.

Hadshi Husseinov, Ulem-Akbaschi küla omaduse järelvalve inspektor Kabardino-Balkarias, räägib hoopis teist. Ta on 108 aastat vana. Kuidas ka ei arvestaks, aga see vanadus on ikkagi tõsine. Husseinov mäletab oma pärispõlve. Oma pruudi eest ei maksnud ta kalõmi mitte selle isale, vaid mõisnikule. „Minu elu teerada pole kunagi rõõmurajaga kokku sattunud“, räägib ta.

Kuid nüüd... „Nüüd oleme kõik oma elu omaduse inspektorid“, räägib Husseinov praeguse aja kohta. „Mina olen vana ja minu sõbrad on vanad. Kuid selles uues rõõmsas elus, mida sotsialismiks nimetatakse, muutus töö mulle pidupäevaks. Ma olen nõus noormeestega jõudu katsuma, pioneeridega — võidu jooksma“.

Gogoli ja Husseinovi lahkkelid pole sugugi juhuslikud.

Turgenev õhkab kibedalt: „Noorust toidetakse kuldpränikutega, ja ta mõtleb, et see ongi igapäevane leib. Aga tuleb vanadus, siis küsiksid koorukestki“...

Kuid vana valtsija Nikolai Sujev ei kavatsel kellegilt koorukest paluda. Kaua aastaid töötas ta Mariupoli tehases. Ent siis lasti ta pensionile. Anti pensioni raamat 216-rublalise kuupensioniga kätte ja lasti kõigi auavaldustega minema.

Mihail Sujev sai pahaseks. Käristas pensioniraamatu puruks ja matkas nutva naise manitsustest hoolimata Magnitogorski uude tehasesse. Varsti kutsus oma kolm poegagi järele. Ühes poegadega pani Sujev aluse esimesele stahaanovlikule vahetusele. Sujevite vahetus on ammu juba ületanud oma valtsimispingi projekteeritud võimsuse, ta lööb iga kümnapäevikuga ikka uusi ja uusi rekorde.

Palka saavad stahaanovlased Sujevid vastavalt oma tööle. Vassili Sujev teenis kuus 1050 rubla 21 kop., Arsseni Sujev — 1937 r. 50 k., Feodor Sujev — 3150 rubla. Kuid isa teenistus ulatab poegade omast veelgi üle. Mihail Sujev teenis kuus 4265 rubla. Kogu pere kuuteenistus on — 10402 rubla 71 kopikat.

— Uus tehnika, uued inimesed. Kõik on uus, noor. Eks see tee ka mindki rõõmsa-

maks, ja, näete, nooremakski muutusin, — seletab Mihail Sujev.

* * *

Omas raamatus „OK“¹⁾ jutustab Boris Pilnjäk iseloomulikust kirjast, mis talle Ameerika ajakirja toimetusest saadetud. Toimetus teatanud, et ühtegi kirjaniku poolt saadetud juttu avaldada ei saa, kuna nende tegelasteks on keskealised isikud ja isegi hoopis vanad inimesed. „Meie võime avaldada ainult juttusid mitte vanemate kui 20—25-aastaste inimeste kohta, teatati kirjanikule.“

Vanaduses nähakse õnnetust, mis äkki inimesele kaela kukub. Nagu oleks palk laest pähe langenud.

Nõukogudemaal on aga kogu elukäik vanaduse läbielamused mineviku prügi-kasti heitnud. Nõukogude vanadus — see on midagi hoopis muud, põhimõttelikult lahkuminevat, see on hoopis uus mõiste.

Niisugused noorenenud, rõõmsaks saanud inimesed, nagu on Hadshi Husseinov ja Mihail Sujev, pole meie päevil sugugi juhuslikud. Neid on palju. Vanad tööstu-setöölised, vanad kolhoosnikud ei mõtlegi veel ahju peale ronida. Neid vanamehi, kes praegu omaduse järelvalve kogenud inspektoriteks ja uute tööliste kaadiite kasvatajateks on, hinnatakse, neid ümbritsetakse tähelepanu ja hoolega, nendele antakse laialised võimalused oma kogemusi kasutada.

Asi pole sugugi aastates. Kui inimene ükskõikne on, apaatlik, mossis, toriseja, siis on ta vanatudi, kuigi ta vast 18-aastane on. Kui ta aga tõelikult meie ajajärgu kangelaslikkusest erutatud on, kui ta kogu meie elu ennenägemata ümberehitusest tugevasti kaasatõmmatud on, siis on ta noor, olgugi ta ehk passi järgi 90-aastane. „Elu on paremaks läinud, seltsimehed, elu on lõbusamaks läinud“.

Ajakirjandus teatas hellusega, kuidas 83-aastane akadeemik I. P. Pavlov temal külalisteks käivate pioneeridega kurni lööb.

Ajalehtedes oli teade ka selle kohta, et Kurski oblastis, Kosinovo külanõukogus, iseäralikku sünnipäeva peeti. Naiskolhoosnik Mesentseva sai 115 aastat vanaks. Tema vanem poeg on 92-aastane ja töötab kolhoosi omaduse järelvalve inspektorina.

Lääda raioonis oli 70-aastane kolhoosnik August Keelus üks stahaanovliku töö alusepanijatest oma kolhoosis linakolkimisel.

1) Loe: „O-Kei“=hea.

*Nõukogude lapsed.
Terves kehas — terve vaim*

Kevadise külvi eel valisid kolhoosnikud sm Keeluse linakasvatatajate tüli juhatajaks. „Edasi“ kolhoosis, Jefimovo raioonis, on 70-aastane naiskolhoosnik si Laats kolhoosis igas töös noortele kõige visamaks võistle-

jaks. Kas on kolhoose, kus pole niisuguseid aastate poolest vanu, aga elu, tegelikult tänapäeva poolest noori tööklassi? Vaevalt leidub niisuguseid kolhoose.

Ennem polnud mingit mõtet pika eluea eest hoolitseda. Nüüd on aga hoopis teine asi. Naltshikis peeti isegi omapärane vanameeste kongress ära. Paljud sellest maailmas esimesest omasarnasest kongressist osavõtjad olid üle saja aasta vanad, kuid liin on neil kindel.

— Me oleme juba vanad, kuid tahame näha seda uut ilusat elu, mis tuleb kümne, viieteistkümne aasta pärast. Tahame võidelda selle eest, et ta tuleks rutem, et ta annaks meile jõudu kaua elada, et ta tooks kaasa endaga selle nooruse, millest ennem ainult muinaslugudes jutustati.

Nõukogude õpetlaste ees seisab sel alal tükk tänuväärt tööd. Palju poleks tarviski: pikendada inimese eluiga ainult 250 aastani — sellest jatkuks. 40 aastani — oktoobrilapsed, 90 aastani — komnoored; 225—230 aastaseks võiks juba oma memuaaride kirjutamisele asuda.

Elu hulgalise kestvuse probleemid on küll veel alles lahendamisel, kuid omaduse probleemid on juba lahendatud. Vanapõlve, vanaduse jõuetust meil ei ole ega saagi olla. Meie oleme kõik noored omal noorel maal.

— Kui vana te oiete?

— Olen alles noor.

Vene keelest vabalt A. S.

MOSKVA

Kui palju on selles sõnas peidetud tänapäeva maailma armastust ja viha, igatsusi ning alatusi, ajalugu ja tulevikuilma — kommunismi — kontuure, teadust ning fantastikat, armutat klassivõitlust ja rõõmsat, kõigeküllast elu.

„Olgu pealegi meie elu vilets, kuid me teame, et ilmas on Moskva olemas“, — neis Saksamaa pioneeri sõnades on kogu tõe Moskvast maailma rõhututel. See nimi õhutab ja kutsub neid, noori ja vanu, naisi ja mehi linnades ning küldes, metsades, meredel ikka edasi karmis, kuid õnnetoovas võitluses kõigi nendega, kellele on Moskva kadukuulutatavateks tulisteks tähtedeks — „mene, tekkel, uvarsin“.

800 aastat seisab Moskva, kuid kunagi pole ta nii noor ega tormikalt kasvav olnud kui praegu. Moskvat on rüüstanud

sõjakad ordad, purustatud, põletatud ja ise põlenud on ta; siin hävitasid taud ja tapper inimesi, kui ta oli Vene riigi „suureks külaks“, räpane ja kohmakas, nagu ta bojaarid ning teised „tiitliga“ minevikutondid. See Moskva oli kuulnud enda poriga, põhjatu-aukliste uulitsatega, „nelikümmend-neljakümne“ kirikuga. Halasamatata satiirik Saltõkov-Stshedrin kirjutas selle Moskva kohta, et „alati haies ta. Isegi peauulitsatel oli paks lehk...“

Niisugune oli kaupmeeste, parasiitide, mõisnikkude Moskva.

Kuid oli ka teine Moskva — rõhutud ja kurnatud „alatu seisus“, kellesuguste pleekinud luudele Vene riik rajas oma verist korda Kaukaasias ning Valgevenemaal, rändrahvaste steppides ja nukratel Soomelahe kallastel.

Niisugune ta oli. Kuid seesugust pole enam.

Viimase aastakümne vältel on Moskva muutunud enam kui kogu eelmise kaheksa sajandi kestvusel. Enamlased oma juhi Stalini ja tema kaasvõitleja Kaganovitshi juhtimisel asusid vana linna põhjalikule ümbertegemisele, maailma proletariaadi väärika pealinna loomisele.

„Ohotnõi rjäd“ — see endiste heeringa-, vorsti-, sulekaupmeeste mülgas linna keskkoahas — on jäänud vaid paberile. Selle asemel on nüüd siin betoon, graniit, marmor, klaas, asfalt. Uued, uhked hooned — nagu me kogu elu — on vabanenud telingutest. Siin asub „Moskva“ vöörastemaja, töö- ja kaitsenõukogu komitee hoone, rahvakomissaride nõukogu alles hiljuti valmisaanud uus hiiglaloss. Kui kääbused on nende kõrval vana Moskva „uhked“ majad — „Heategev selts“ ja teised. Kui „Ohotnõi rjädile“ ligipääsimine väga keerukas oli, siis nüüd võib siia sõita trammil, autobussil, trollibussil, metrol.

Metro... Kõige parem maaalune raudtee maailmas. 11 ja pool kilomeetrit metrot on juba ligi aasta tarvitusel. 13 metro jaama — need on maaalused muinaslossid. Ja täies rütmis käib töö teise järgu ehitamisel. Hiljuti pidasid partei keskkomitee ja valitsus võimalikuks pea poole aasta võrd lähendada metro teise järgu valmisaamise tähtaega. 14,9 kilomeetrit uusi maaaluseid terasroopaid läbistavad Pokrovski ja Gorki raadiustel seni segamata olnud Moskva „põhja“ 40 meetri sügavusel. Tuleva aasta augustis on teine järk — niisama uhke ja võrratu kui esimenegi — valmis. 32-tuhandeline metroehitajate kollektiiv, stahaanovlased, on seda juba kindlustanud enda töö tempode ja väärtusega.

Möödunud aasta juulis kinnitasid partei keskkomitee ja nõukogude valitsus otsuse, mis on aluseks Moskva edaspidisele arengule. See ümberehitus, mis Moskvast praegu täies hoos edeneb, on kavatsatud 10 aasta peale. Iga päev selle plaani teostust muudab Moskva ilmet.

Juba ammu on kadunud Moskvast Suharevka „täiturg“, siinsed trammide kõverkäigud ja kitsad kõnniteed. Kadunud on ka mõttetü Suharevka torn. Siin asub nüüd avar Kolhoosi plats. Siledal asfaldil veerevad sammekäigul mööda autod, jalakäijatele on ülekäiguks märgitud teed. Kõrge marmorist autahvel on püstitatud

platsi nurgale. Siia märgitakse üles Moskva oblasti paremad kolhoosid.

Mitmel uulitsal liigub nüüd mürava tramm asemel tasane trollibuss. Vanad, tohletanud ja äraiganud majaräsud kistakse kui mädanenud hambad välja, nende asemele kasvavad uued, tugevad, toredad. Uulitsad sirguvad, laienevad, annavad ruumi õhule, päiksele. Prospektide sirged nooled saavad läbistama kogu Moskvat. Veel mõni aasta, ja siis ei jää endisest Moskvast vist muud üle, kui revolutsioonitraditsioonid ja nimi.

Uus Moskva võtab oma alla 600 ruutkilomeetrit praeguse 285 ruutkilomeetri asemel. Selles linnas saab elama 5 miljonit inimest. Londonis aga elab 302 ruutkilomeetri peal ümmarguselt 8 miljonit inimest.

Praegu elab Moskvast ligikaudu 3 miljonit 650 tuhat inimest. Mõnes raioonis elab ühel ruuthektaaril 1000 inimest. See on liig suur tihedus sotsialistlikule linnale. Uues Moskvast saab elanikkude tihedus igalpool ühesugune olema — 400 inimese ümber ühel ruuthektaaril. Praegu on siin veel korteripuudus, kuid möödub paar kolm aastat, kui kaob seegi, nagu kadusid toidukaardid. Kümne aasta pärast jääb sellest ainult mälestus. Kaks ja pool tuhat uut suurt maja ehivad siis pealinna.

Kaovad piirid, erinevused kesklinna ja eeslinna vahel — see kapitalistlikkude suurlinnade paratamatu kaaslane, kus töölispered, töötute hulgad on surutud linnaäärsesse mustusesse, hurtsikutesse, keldritesse ja katusekambritesse. Moskvale pole vaja ameerikalikke pilvelõhkujaid, millede alumistel kordadel pole päikest ega õhku. Kuid Moskvale pole vaja ka kääbus-maju, mis ainult ruumi vajavad, aga ise seda ei anna. Uued majad ehitatakse 6—14-kordsed, ühiskondliku tähtsusega majad kõrgemadki.

Hiiglamajaks, unikumiks (ainunähteks) maailmas saab olema Nõukogude Loss. Selle hoone vundament tungib ligi 30 meetri sügavusele ja ta kõrgem tipp tõuseb 415 meetri kõrgusele. Nii siis ligi pool kilomeetrit alusmüürist kuni Lenini kujuni, mis ta tippu saab ehtima. Kogu hoone on sellele 80 meetri kõrgusele Lenini kujule kui hiiglaaluseks. Lossi suures saalis võivad ruumi leida 20 tuhat inimest, s. o. Viljandi ja Võru linnade elanikud võivad vabalt korruga siia ühte saali mahutada. „Väiksesse“ saaligi mahub oma 6 tuhat inimest. Prospekti laius, millel asub Nõukogude Loss, saab olema 120 meetrit,

s. o. umbes kolm Leningradi Oktoobri prospekti.

Uued ühiskondlikkude asutuste majad, akadeemiad, instituudid, õppeasutused võrsuvad iga aastaga ikka hoogsamalt. Möödunud aastal ehitati Moskvas 72 uut koolimaja. Käesolehal aastal ehitatakse veel 150, ja suure ehitusetöö kümneaasta plaani teostuse lõpul saab Moskvas olema 530 uut kooli.

* * *

Viis merd uhuvad Nõukogude Liidu Euroopa-osa kaldaid: — Valge-, Balti-, Kaspia-, Must- ja Aasovi meri. Moskva on nende viie mere sadamaks. Praegu küll veel sinisel kalkpaberil, inseneride ja arhitektide plaanides, Volga-Moskva kanali ekskavaatorites, kanali armeelastes, kuid enamliku ehituseplaani järjekindlusega teostub see varstigi, ning mõne aja pärast on harilik asi — istuda Batusis või Murmanskis, Kertshis või Kroonlinnas, Bakus, Jaltas laevale, mille teekonna lõpusadam on — Moskva.

Volga-Moskva kanali tammid ja lüüsid valmivad. Oneega järve, Vötegra, Scheksna ja Kovsha jõgede kallastel tuksub vahetpidamata „Volgobaltstroj“ loov pulss. Endine „Mariinski süsteem“ — vettinud ja kitsad lüüsid, madalad kraavid, mis ei suuda kanda suuri vec-ega reisijatelaevu,

on ära iganud. Selle asemele võrsub veete, mille pind on kümme korda suurem endisest „Marinkast“, ja uued raudbetoon lüüsid — viiekordse maja kõrgused ning kolmveerand kilomeetrit pikad — kannavad kaheksa meetri pikused ja ligi kolmekümne meetri laiused suured laevad Leningradi sadamast Volgasse, siit Moskva sadamasse ja mujale.

Vanale Moskvale ei jatkunud vett. Iga elanik Moskvas tarvitab praegu ööpäevas keskmiselt 156 liitrit vett. Niisamapalju tarvitab Berliini elanik. Kuid seda on väga vähe. Kolmekordseks peab tõusma moskvalise veetarvitus. Seda võimaldab Volga-Moskva kanal.

128 kilomeetrit kanali ühendavad Volga Moskva jõega, tõstavad Moskva jõe vee pinna kõrgemale, muudavad Jausa — selle praeguse „kraavi“ — laevasõidule kõlblikuks jõeks.

11 uut silda heidavad endi loogad üle jõe, mille enamlased „noorendanud“. Kerged ja avarad sadamate terrassid laskuvad kallastele, Moskva-jõgi „riietatakse“ graniiti. Kiired ja elegantised reisijatelaevad, väledad glisserid, mugavad jõe-trammid saavad teenima reisijaid, ekskursionsante, tööleminejaid ja õhtust puhkust veetjaid.

See on meie Moskva, enamlik tõelikus — kui unistus...

J. Lemm.

ALGAJA KIRJANIKU LEHEKÜLG

Kuna uute kirjanduslike kaardrite kasvutamise küsimus ikka suurema tähtsuse omandab, siis hakkame endi ajakirjas „Algaja kirjaniku lehekülge“ andma. Siin trükitakse üksikuid algajate kirjanikkude teoseid ja antakse neile üksiti arvustus juurde, mis noorte kirjanikkude tähelepanekut mõnede puudustele juhib, et — nende eest hoida.

Käesolevas numbris avaldame luuletused „Kolhoosi sügispiduks“ ja „Vastus Liisile“. Arvustuslikud märkused kuuluvad Hugo Angervaksale. Pöörame lugejate ja algajate kirjanikkude poole palvega, et nad oma märkuste ja näpunäidetega toimetusele kaasa aitaksid „Algaja kirjaniku lehekülge“ organisearida.

Toimetus.

Kolhoosi sügispiduks

Külm igale põski on roosakaks värvind me tänases pidukas päevas. Puu kroonides säravad helbete pärlid ja siidina sinetab taevas.

Vaat sina, mu sõber, keerutad valtse ja naeratad lõbusalt mulle. Kuid päike heit kahvatuid sügisepilke me ääretu steppide sülle.

Nüüd tulnud on aeg meil pidada pidu täis rõõmu ja võitude au. Me täna premeerime lööklaste ridu, seks pilvini kõlaga laul.

Ent süda meil tuksub, kui varjude vilus rohtaedades kevade kuudel. Kus peenardel puhkenud lillede ilu ja haljad on oksad kõik puudel.

Eh, sügis, nüüd jagame rõõmule rinda, me rõõmulaul võimukalt kaja! Ja hüüdega tervita kodumaa pinda, uut hoogu ja võitusid raja!

L. S.

Vastus Liisile

Ma pühendan kõigile salmisid, Liisi, kus kõidan ma ennast ja, sõbrake, sind. Sa mäletad, laulsid üht kenamat viisi ja pärisid minult, — miks armastad mind.

Nüüd vastan ma, sagarpea, sinisilm, sulle, end milles mu sõpruse põhjalik siht. Ei iialgi üksi, et meeldivad mulle su roosakad palged või ümarik piht.

Kuid enam me sõprus, et võidukas töös, sa omasid endale lõõklase nime, mis enam kui suudlused kevade öös ja kallim kui neitsi, kel iludus ime.

Me armastus sellest on süttinud, Liisi, et oled me aegades igati noor. Ei üksi, et laulad sa kenamat viisi, vaid tervelt su rinnas on võitude koor.

L. S.

* * *

Kaks luuletust

L. S-i siinesitatud kaks luuletust käsivad meie nõukogude elu aktuaalsemaid küsimusi. „Kolhoosi sügispiduks“ tahab kokku võtta kolhoosi sügist lõikust, tahab seda rõõmu ja ülevat meeleolu tunnetes väljendada. See on muidugi tänuväärt ülesanne, ja juba see, et luuletaja algusest peale on omale valinud õige temaatika (ainestiku,) näitab meile autori arenemise õiget suunda.

Ka teine luuletus, „Vastus Liisile“, käsib armastuse küsimust ühiskondlikkude probleemide vaatevinklit.

Nii siis, temaatika seisukohalt pole meil autorile midagi ette heita. Kuid, nagu teada, ei olene teose õnnestumine või äpardus mitte ainult õigest või vildakust temaatikast, vaid tervest reast teistestki tingimustest, mis valitud temaatikat aitavad või takistavad kordaläinud kunstitööks luua. Nende teiste tingimuste hulka kuuluvad näiteks niisugused mitte vähese tähtsusega nõudmised, nagu kirjaniku ilmavaade, kõrge kultuuritase, materjali tundmine, väljaarenenud kunstimaitse jne.

Kõigi nende küsimustega tuleb meil kokku puutuda, kui asume ülaltoodud luuletuste põhjalikumale analüüsile.

Kõige esimese suure puudusena tuleks ära märkida luuletaja viletsat keeletundmist.

Kui meie üksikutes sõnades peaaegu ei leia grammatilisi vigu, siis seda enam leiame ebakõhaseid sõnu ja sõnade rühmi,

mis autori keelekuultuuri madalusele näitavad.

Luuletaja kirjutab, näiteks, rahuliku südamega:

külm *igale põski* on roosakaks värvind me tänases *pidukas* päevas.

Kohmakas ja inetu „igale põski“ ei käi ühegi keeleseadusega kokku. Meie ütleksime: külm *kõikide põsed* on roosakaks värvind. Samuti — mis asi on *pidukas päev*? Kui autor keelt tunneks, siis ei tarvitaks ta seda ebamäärast ütelist, ja eriti veel vormis „pidukas päevas“, vaid ütleks — „pidupäeval“.

Keeleseaduste vastu patustab ka rida: Kuid päike *heit* kahvatuid sügisepilke...

Sõna *heitma* nii ära narrida, et temast ainult esimene pool järele jääb, see tähendab parun Münchhauseni kombel poole hobuse seljas ratsutada.

Keele ebatäpsus ja stiilikohmakus on seotud mõtte vigasuse ja arenematuslega. Sellepärast on vaja keele- ja stiilivigade parandamise juures erilist tähelepanu pöörata ka mõttevigade ja kohmakuste lihvimisele. Kui meie teisest luuletusest („Vastus Liisile“) loeme kolmanda salmi ette, siis näeme, et seal peale segase ja vigase keele ka arusaamatud ja udused mõtted peituvad. Tõepoolest:

Kuid enam me sõprus, et võidukas töös sa omasid endale lõõklase nime, mis enam kui suudlused kevade öös ja kallim kui neitsi, kel iludus ime.

Me jätame kõrvale vormikohmakuse, võime küsida — missuguse mõtte võib lugeja neist ridadest välja lugeda? Mõte on järgmine: lõõklase nimi on enam kui suudlused kevade öös, kallim kui neitsi, kes ilus. Tõesti ei saa kiidelda mõtterikkusega. Lõõklane olla on meie maal suur au. Lõõklane on kõigi poolt lugupeetud inimene. Kuid milleks on vaja poedil lõõklase lugupeetud nime suudlustele ja neitsi iludusele vastu seada? Seda ei saa kuidagi teisiti nimetada kui suure mõtte labastamiseks, sest tegelik elu ei sea neid nähtusi üksteisele kuidagi vastu. Maksim Gorki räägib, et „kujudega mõtlemine on seda tugevam ja produktiivsem, mida rohkem on selle aluseks elu tundmaõppimist ja vaatlust“. Tegelikkuse tundmist toodud ridade aluseks ei ole, sellepärast see põhjendamatu vastuseadmine.

Sellest mõttevaesusest on neil ka salmi äärmiselt segane vorm. „Kuid enam me sõprus“ ja „neitsi, kel iludus ime“ on kaks iseloomulikku kohmakust selles salmis. Kui esimese ütelse asemel võiksim

ütelda: Me sõprus on sellest jne, siis teine ütetus on täiesti ebamäärane ja udune.

Keelevead ja stiilivead on tihedalt üksteisega seotud. Raske on piirjoont tõmata, kus lõpevad keelevead ja algavad stiilivead. Nii on lugu ka nendes luuletustes. Kui autor kirjutab:

Me armastus sellest on süttinud, Liisi,
et *oled me aegades igati noor...*

siis see igatkanti noor olemine ja veelgi „meie aegades“ on niisamuti stiili- kui ka keelekohmakus. Kui luuletaja edaspidi veel motiveerib armastuse põhjust sellega, et

ei üksi, et laulad sa kenamat viisi

vaid tervelt *su rinnas on võitude koor*, siis jääb lugejale see rinnas asuv „võitude koor“ täiesti vastuvõtmatuks ja arusaamatuks. Mis on „võitude koor?“

Milles on siis asi? Autori poolt antud kuju (võidu võrdlemine kooriga) ei kergenda lugejal mõtte omandamist, vaid, vastupidi — raskendab. Kunstikuju tuleb aga hinnata eeskätt leeninlikust lähtepunktist, et kunst peab miljonite päralt ja miljonitele *arusaadav* olema.

Kunstikuju omandamist takistab veel üks, mitte kõige väiksem, asjaolu, mis meie luuletajate teostes tihtilugu esineb. Selleks asjaoluks on kunstikuju kulunevus, tallatud jäljeks muutumine. Kauase tarvitamise tagajärjel on kuju oma värskuse kaotanud, tal pole enam seda sütitavust, ja lugeja võtab ta vastu teatud protestiga. Niisugused on näiteks võrdlused ja ütelsed:

rind — mässav meri, silmad — sinine taevas, metsas puude vilus, rõõmude laulud jne. Kui sellest seisukohast seda kahte luuletust hinnata, siis võiksime ära märkida järgmised ütelsed, kui kahtlemata kulunud kujud: *puu kroonides säravad helbete (?) pärlid*; täis *rõõmu* ja *võitude au*; *varjude vilus* (? mis on varjude vilu); *lilledel ilu*; ma *pühendan sinule salmisid*, Liisi.

Edaspidi on vaja niisuguste ammukulutatud vormide eest hoiduda, ehk kui neid tarvitada, siis lopsakate ja värskete kujudega kõrvuti.

Sedasama võiks ütelda ka riimide kohta, sest kulunud riimid, nagu: sind — mind, sulle — mulle, öös — töös jne ei tõsta luuletuse väärtust.

Muidugi, selles kahes luuletuses on veelgi konarlusi ja puudusi. Kuid kõikide juures meie peatuda ei saa. Peamised pahed on arvatavasti siiski üles märgitud. Nad näitavad vaid, et luuletaja L. S. veel kuigivõrd, ei sisult ega vormilt, luuletuse kunsti pole vandanud. Peale üksikute enam-vähem õnnestunud kujude („nüüd jagame rõõmule rinda“) ei leia lugeja luuletustest peaaegu midagi kunstiväärilist.

Siit järeldus: kui S. tahab tõelikult luuletajaks kasvada, peab ta visalt ja tõsiselt enda kallal töötama, et tõsta oma üldist kultuurilist taset, kui ka kirjanduslikku arusaamist ja kunsti maitset. Selles on ainuke õige tee.

Hugo Angervaks.

PÄRAST KIRJANDUSLIKKU DISKUSSIONI

Hiljuti ärapeetud diskussioon vormalismi ja naturalismi üle eesti nõukogude kirjanduses on meie kirjanduslikus elus kahtlemata tähtsamaks sündmuseks viimaste aastate jooksul. Siin võeti arvustuse alla meie kirjanduse hädad ja puudused; selleks oli ka viimane aeg, sest meie kirjandust ähvardas endaga rahuolemise, endasse umbumise hädaohu. Paljudel seltsimeestel oli tekkinud mulje, et mida ka ei kirjutataks, — lugeja võtab kõik tänuga vastu. Ja kui ta kohati autori mõttekäigust aru ei saa, kui ta vahest selle üle pahan-dab, et autor oma mõtet selge sõnaga kas ei taha või ei viitsi avaldada — mõni asi! Ega jõua kõigi tahtmist täita!

Niisugused meeleolud olid maad võtmas, ja siitpoolt ähvardas tõsine hädaohu.

See pole mitte üks eesti kirjanduses

nii, ka teised nõukogude vennaskirjandused seisid selle hädaohu ees. Ja nimelt sellest rääkis ÜK(e)P keskhäälkandja „Pravda“, kui ta vormalismi ja naturalismi küsimused üles tõstis ja sügavaideelist rahvalikku kunsti nõudis.

Tõepoolest, missugune peab olema tõelik nõukogude kunst, nõukogude kirjandus? See peab olema *rahvalik* kunst ja kirjandus, rahvalik sõna kõige täielikumas mõistes, arusaadav kõigile.

Kodanlises maailmas tehakse vahet „päris“-kirjanduse ja rahvaliku kirjanduse vahel. Esimene on määratud „eliidile“, s. o. „aravalitutele“, käputäiele kurnajatele ja nende haritlastest kannupoistele, teine aga „rahvale“ — alaväärtuslik, kunstikehv, verine ja põnev rüütli- või röövliromaan, jutustused nuhkide ja salapolitsei „vägi-

tegedest“. See „kunst“ on rahvalik jutumärkides, sest et ta rahva, s. o. töötavate ja kurnatud hulkade huvivid mingil määral silmas ei pea. Vastupidi, tema ülesandeks on ärimehele, kirjastajale kasusid anda ja kurnatud rahvahulkade tähelepanu neid huvitavatelt päevaküsimustelt, *klassivõitluse* küsimustelt, kõrvale juhtida.

On arusaadav, et *meie* rahvalikkuse mõiste sellest „rahvalikkusest“ täiesti erinev on. Meie kunst ja kirjandus peab olema rahvalik ilma jutumärkideta, sest tema esimeseks ülesandeks on rahvahulkade võitlusele sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisel kaasa aidata, sellest, võitlusest aktiivselt osa võtta. Meie kirjanduses seisavad rahvahuvid seega esikohal, ja just sellepärast peab ta olema ka kõrgesti kunstiväärtuslik.

Missugune on see rahvas, kes meie kirjandust loeb? See on rahvas, kes on läbi elanud raske tsaarivõimu vägivald ja ohvirikkas võitluses nõukogude korra eest omale kätte võitnud vabaduse ja inimlikud elutingimused, kes majanduslikul väerindel imetegusid tehes ehitab edurikkalt toredat sotsialismihoonet, kes oma suure ÜK(e)P ja Stalini geenius juhtimisel on loonud omale tõeliku kodumaa, sotsialistliku kodumaa, kus klassid on juba likvideeritud ja seega teostatud hüpe vägivald riigist vabaduse riiki.

Mitte ükskõik ei ole, kuidas *sellele* rahvale kirjutada. See rahvas, kes on enda hulgast etestanud (esile tõstnud) tuhandeid teaduse- ja töökangelasi, ei vaatle ilukirjandust, kui ilu- või mänguasja, ta tahab kultuurset puhata ja kultuurset, kunstiväärtuslikku kirjandust lugeda, sellest uut töövaimustust saada. Ta tahab ilukirjanduses leida iseennast ja oma suurt tõõd, tahab näha seal teaduse- ja töökangelasi, sotsialistliku korra eest võitlevaid entusiaste. Teda ei rahulda algelised skeemid, tühjad sõnakõlksutused, „ilusad“ mõttemõlgutused. Ta tahab täisverelikkude, elurõõmsat ja elujaatavat kunsti, nagu ta endagi töö on täisverelik ja võitlusrohke.

See asjaolu, et lugejate hulgas aktiivselt diskussiooni käigust osa võtsid, näitas, kui võrd elulikuks ja olulikuks küsimuseks peetakse kirjandust lugejate seas. Kui sm Saarts püüdis tõendada, et diskussioonil käiakse ainult „tsirkust vaatamas“, siis äratas ta loomulikkude pahameelt kuulajate hulgas ja ei tõstnud muidugi enda, kui kirjaniku, autoriteeti. Selles „seletuses“ väljendus teraval kujul ikka see lugeja

allahindamine, mis veel mõnegi seltsimehe juures aset leiab.

Diskussioon tõstis kahtlemata kirjaniku vastutustunnet oma teose eest. Ta andis võimsa hoobi ükskõiksuse meeleolule, näitas, et endaga rahulolemine meie kirjanduses suureks hähaohuks võib saada. „Tahame paremat ja rohkem, kui kirjanikud seni andnud“ — niisugune oli üldine *täiesti õigustatud nõue*, mis kirjanikkude ette üles seati.

Muidugi poleks õige ka meie lugejate idealiseerida. Ka lugejate hulgas on alles oma kasvu teel. Siin on kah oma eesrindlik ja oma mahajäänud osa. Kuid kas see just ei seagi kirjaniku ette erilise nõude — kasvatada oma teostega lugejate hulki kirjanduse tundmisele sotsialismi vaimus? On ju väljaspool kahtlust, et ilukirjandusel tähtsat osa tuleb etendada töörahva hulkade kultuurilise taseme tõstmisel. Seda võib teha aga ainult niisugune kirjandus, mis on rahvalik kõige paremas nõukogulikus mõttes.

Teisest küljest aga oleks ebaõige ja äärmiselt kahjulik rääkida, et oleme aina üks viletsakest pere, et meil ei ole midagi, ei kirjandust ega kultuuri, et on ainult midagi halli, ebamäärast, vormitult ja sisutut. Need „väited“ ei vasta mingil määral tõele, ja tulevad paanikast, millesse üksikud seltsimehed uute raskuste ees satuvad.

Meie peame, vastupidi, alla kriipsutama, et see töö, mis tehtud, — aga tehtud on siiski palju, — pole mitte raisatud, pole mitte tühja jooksnud. See on jätnud omad kindlad jäljed, on loonud *eesti nõukogude kirjanduse*, ja sellel kirjandusel on juba oma ajalugu. Meil on olemas teatud kaadrid. Meie kirjandus loeb oma aktiivi niisugused nimed, nagu H. Pöögelmann, Eessaare Aadu, kadunud J. Lilienbach, meie kirjanduses on üles kasvanud rida nooremaid autoreid, kasvamas on rida andekaid algajaid, kelledest ära võiks märkida näiteks kas või sm Ed. Ertist. Ja see kõik on juba midagi.

Paanikaks puudub sellega igasugune põhjus. Juba see asjaolu, et kirjanduslikku diskussiooni vaja oli, et see nii elavalt mõõdus, et oli mille üle vaielda, diskuteerida, juba see asjaolu üksi näitas, et on olemas kirjandus ja et see ei kujuta endast sugugi halli, vormitult ja sisutut tompu.

Samal ajal aga oleks niisamuti kahjulik silmi sulgeda selle tõsiasja ees, et meie kirjanduse üldine tase siiski veel liig madal on, et see kaugeltki veel vajalikkude

kõrgusele pole tõusnud. Vähe küll, mis siin vene nõukogude kirjanduse keskpärasegi tasemeni künniks, veel vähem aga seda, mis siit kõrgemale ulataks. Ja siit just tulebki lugejate õigustatud nõue: tahame paremat. Meie lugeja tahab paremat. Ta on väärt paremat, on väärt kõige paremat. Ja meie kirjanikud peavad seda andma. Nad võivad seda, sest on ise sellisama kangelasliku nõukogude rahva lapsed, kes ei tunne äravõitmatuid takistusi oma eesmärkidele püüdmisel.

Nõudes kirjanikkudelt suuremat vastutustunnet oma teoste eest, tõstes seda vastutustunnet, orienteeris diskussioon kirjanikke üksiti edaspidiste võitude saamisele. Nõukogude kirjandused peavad maailmas kõige paremateks kirjandusteks saama.

See ei ole mitte lihtsalt vaga soov, vaid reaalse tegeliku elu arenemistee õige hindamine. See ei sünni täna, ega ka homme, ammugi mitte hoobilt, vaid pikalise, aastaid kestva võitluse ja töö tagajärjel.

Diskussioonid nõukogude kunstiharudes, muuseas ka eesti nõukogude kirjanduses, näitasid, et uued võidud ootavad meid ainult siis ees, kui kunstilise tõe teed mööda läheme, sotsialistliku realismi meetodi omandame.

„Sotsialistlik realism, — räägitakse Nõukogude Kirjanikkude Liidu põhikirjas, — olles nõukogude ilukirjanduse ja kirjandusliku kriitika põhimiseks meetodiks, nõuab kunstnikult tõelikkude, ajalooliselt konkreetset tegelikkuse kujutamist tema revolutsioonilikus arenemises. Seejuures peavad tegelikkuse kunstilise kujutamise tõelikkus ja ajalooline konkreetus ühinema töörahva ümbertegemise ja ümberkasvatamise ülesandega sotsialismi vaimus“.

Siin on antud see tee, mida mööda minnes nõukogude kirjandused maailma paremateks kirjandusteks tõusnud, paremateks mitte üksi oma ideelise ja sisulise rikkuse, vaid ka vormiliste külgede poolest, sest üks on teisest lahutamatu.

Kahjuks aga komberdab meie kirjandus väga tihti vormalistlikke künkaid ja kände mööda seal, kus oleks vaja selget ja lihtsat sõna, mälub tülgestamaajavat naturalistlikku mälü seal, kus peaks olema kaasatõmbav, lai kunstiline üldistus; vormalism ja naturalism on meie kirjanduse kurjemateks vaenlasteks.

Meil on juba sellest räägitud, et nii vormalism kui ka naturalismi aluseks, sünnitajaks ja tekitajaks meie oludes on

eeskätt kultuurilise taseme madalus. Seega on selge, et tuli tuleb juhtida selle aluspinnale — kultuurilise taseme madaluse vastu. Ei või juttu olla mingisugusest tõusust, mingisugustest võitudest kirjanduse rindel, kui meie kirjanikud, koos kogu nõukogude töörahvaga, kuid veel intensiivsemalt, veel tõsisemalt, oma kultuurilise taseme tõstmise eest ei hoolitsete. Meie tõusuteel ei ole objektiivseid takistusi ees. Vastupidi, Lenini-Stalini partei ja nõukogude võimu kultuuri- ja rahvuspoliitika on meie kirjanduse tuleviku edu võidu pandiks. Meie tõusuks on olemas kõik objektiivsed tingimused. On vaja ainult tööd teha, õppida, on vaja tõusta nõukogude kultuuri kõrgemale tipule.

Meie kultuuri madalust kriipsutati diskussioonil enam kui üks kord alla. See kultuuri madalus paistis välja aga ka paljudest väljaastumistest. Kuid tuleb ära märkida, et selles asjas pole süüdi mitte üksi kirjanikud, vaid ka arvustajad. Viimastelt tuleb aga just eriti kõrget kultuuri nõuda, sest nad peavad olema õpetajateks ja juhatajateks. Ei tule unustada seda, et sotsialistlik realism peab olema ka arvustuse põhimiseks meetodiks.

Meie arvustus läheb aga tihti libaspinda mööda, ei võta ühte teost kui kunstilist tervikut, vaid kui mingisugust ühiskondlikku skeemi. Selliselt arvustades aga ei õpetata ega juhita kedagi. Kui meil mõni kirjanik vahest on katset teinud oma nõrka, viletsat teost kaitsta tõendusega, et „see oli tegelikult seal ja seal, sel ja sel aastal just nii“, siis püüab meie arvustus tihtigi — ja seda sündis ka diskussioonil — teost arvustada „vastuväitega“, et „see ei võinud, ei tohtinud olla nii“. Need seltsimehed ei märkagi, missugusesse naljakasse vastuollu nad niisuguse labase sotsioloogia seisukohtadega satuvad.

Kirjandusliku kultuuri madalusele ja vaesusele, mis väljendub eeskätt vormalismis, naturalismis ja labases sotsioloogias, tõmbas diskussioon eriliselt ühiskondluse tähelepanu.

Kel kõrvad olid kuulda, see kuulis, kui diskussioon kõva häälega ütles, et meie kirjandus on maha jäänud oma ülesannetest, suur ülesehitav elu on kaugele ette jõudnud; et meie kirjandus peab kõiki oma jõudusid pingutama, et edasi jõuda, uute ülesannete kõrgusele tõusta. Sellepärast ei tohi olla paigaltammumist. Iga järgmine teos peab eelmisest parem olema, sügavam, rikkam ja mõjusam. Selleks peab tegema tööd, vaevarikast otsimist ja leiutamist tööd.

Meie kirjandus elab suurel otsimiste ja leiutamiste ajajärgul. Meie kirjandus peab isegi otsima ja leiutama. Kuid selle asemel on meil valitsenud vaikus, endaga rahulolemine. Aga ei või olla mingisugust otsimist ega leiutamist seal, kus puudub vigade arvustus, kus puuduvad põhimõttelised vaielused teoreetiliste ja praktiliste küsimuste üle. Kuid neid vaielusi pole meil olnud viimastel aastatel. Möödunud diskussioon lõpetas vaiguse. Kuid see peab olema alles alguseks. Suured, põhimõttelised vaielused peavad alles tulema.

Meil on vaja vigade arvustust. See

arvustus peab olema terav, see on, ta peab asju oma nimedega nimetama ja põhimõttelisel alusel seisma.

Meie vajame kõigepealt konkreetset arvustust. Mitte üksi selle üle ei tule vaielda, missugune peab sotsialistlik realism olema ja missugune ta saab olema 10—20 aasta pärast — kuigi ka see huvitav võib olla. Kõigepealt on meil vaja rääkida selle üle, missugune ta on teatud konkreetsetes teoses, konkreetsetel autoril, kui teda seal üldse on. Selle najal peab arvustus õpetama nii kirjanikke kui ka lugejaid.

K. Trein.

VISSARION BELINSKI

(Suure kriitiku 125. sünnipäeva puhul)

Proletaarne kultuur peab olema nende teadmiste tagavarade seadusepäraseks arendamiseks, mis inimsugu on kapitalistliku ühiskonna, mõisnikkude ühiskonna, tsinovnikliku ühiskonna surve all välja töötanud. Kommunistiks võib ainult siis saada, kui rikastad oma mälu kõigi nende rikkuste teadmisega, mida inimsugu välja on lõotanud.

Lenin.

13. juunil sai 125 aastat Vene kõige suurema kriitiku ja ühiskonnategelase Belinski sündimisest. Belinski oli Venemaal esimene, kes kirjanduse teaduslikule kriitikale aluse pani ja sellega vene kirjanduse arenemisele määratusti kaasa aitas. Belinski on üks eredatest tähistest ühiskondliku mõtte arenemisteel ja üks marksismi kaugematest eelkäijatest Venemaal, kellena Lenin teda väga kõrgelt hindas. Tema surematuist kriitilistest töödest võime veel praegu paljugi õppida.

Vissarion Belinski sündis 13. juunil 1811.a. (uuekalendri järgi) arsti perekonnas. Lapsepõlv ja noorus, nagu ka kogu eluaeg, oli vilets ja vaearikas. 1829. aastal õnnestub tal Moskva ülikooli keeleteaduse osakonda, kroonu kostile, saada. Alguses pole viga, kuid varsti tundub Belinskile musta reaktsioonijaia ülikooli kopitanud lehk liig hingemattev ja raamid liig kitsad. Tema teaduse järele janunev elav ja tegev vaim nõuab tõelikkude elu ja tegevust. Ta võtab elavalt osa üliõpilaste ringidest ja teeb iseseisvalt ilukirjanduslikke katseid. 1831. aastal ilmuvad trükis ta esimesed luuletused, ja samal ajal kirjutab ta pikema „dramaatilise jutustuse“ „Dimitri Kalinin“. Need

ilukirjanduslikud tööd ei paku iseenesest suurt kunstilist huvi, kuid tema jutustuses hõõgus siiski nii elav protest pärisorjuse vastu Venemaal vastu, et ülikooli tšensor selle avaldamise kategooriliselt ära keelas. Jutustus tunnistati „kõlblusevastaseks ja ülikooli au teotavaks“, ning ülikooli valitsus püüdis selle autorist iga hinna eest lahti saada. Varsti tuligi selleks paras juhus: Belinski jättis haiguse pärast ühe eksami andmata, ja sellest oli küllalt, et teda ülikoolist välja heita, kui „nõrga tervisega ja piiratud vaimuannetega“ õpilast.

Algab Belinski kirjandusliku tegevuse ajajärk, töötamine mitmesugustes ajakirjades, kus tal niisamuti alaliselt kõige suuremate raskustega võidelda tuli. Ta oli, nagu ta ise ütles, tõelik vaimutöö proletaarlane, tõelik plebei, keda kirjastajad halastamatult kurnasid. See ülejäukäiv töö ja viletsad elutingimused viisid suure kriitiku enneaegu hauda.

Venemaal valitses sel ajal kõige mustem reaktsioon. Nikolai esimene püüdis avaliku sõjaväelis-politseiliku terrori abil kokkuvarisevat pärispõlve päästa. Kuid ikka tugevamalt ja otsustavamalt astuvad mõisnikkude-korra vastased ühiskonnakihid pärispõlve vastu välja. Isegi vabameelset mõisnikud tõstavad oma esindajate Stankevitshi, Ogarevi, Bakunini, Turgenevi jt suu läbi protesti pärispõlve vastu. Palju tugevamalt tõstis häält uus tõusev haritlaskond — „seisustevaheline intelligents“, kes mõisnikkudest haritlased ikka rohkem kõrvale tõrjus. Need uued haritlastekihid olid rõhutatud talurahvale ligemal ja nad väljendasid oma võitluses tihti

Vissarton Belinski (1811—1848)

otsekohe pärispõlvliku talurahva huvivid ning nõudmisi. Üks niisugune revolutsiooniliku demokraatia eest võitleja, üks kõige järjekindlamaid pärispõlve-talurahva huvide väljendajaid ja nende vabastamise eest võitlejaid oli ka Belinski. See ongi põhjuseks, miks tal mineva sajandi 40-date aastate ühiskondlikkudes võitlustes nii tähtis koht on.

Kirjandus oli selles politseilikus korras üks niisuguseid väheseid alasid, kus siiski vabamalt võimalik oli oma mõtteid avaldada. Sellepärast oligi kirjandusel ja kirjandusekriitikal väga suur poliitiline tähtsus. Otsekohe siis Belinski oma mõtteid väljendada ei saanud, kuid ta oskas selleks väga osavasti ja suure mõjuga kasutada oma kirjanduse-kriitilisi töid. Ta oli

kõigepealt kirjanduslik kriitik, ja siin suutis ta kirjanduse ning iga teose tõeliku põhioolu avastada selgete, eredate ühiskondlikkude ideedena. Muidugi tundis ta ka siin kogu aeg oma kitsendatud seisukorda. Ühes oma kirjas kirjutab ta: „Loodus on mind pannud koerana haukuma ja schaaikalina huluma, kuid olukord sunnib mind kassina nurruma ja rebasena saba liputama“.

Belinski esimene suurem kriitiline töö oli „Kirjanduslikud unistused“, milles ta meisterliku analüüsi andis kogu vene kirjanduse arenemisest enne Puschkinit, kus „oli palju talente, kuid mitte ainult geeniust“. Selles ajajärgus eitas Belinski veel tõeliku vene kirjanduse olemasolu, ja ainult Puschkinis nägi ta vene kirjanduse algust.

Siin oli Belinski veel täiesti ekslikul idealistlikul filosoofilisel seisukohal, mis muidugi oma mõju avaldas kogu ta ühiskondliku vaate ja kirjanduse hindamise küsimustele. Selle aja põhivastuoluks oli vastuolu reaktiooniliku nikolaiaegse tõelikkuse ja Venemaa edasise arenemise tingimuste vahel, mis selle tõelikkuse hävitamist nõudsid. Selle vastuolu mitmesuguste lahendamiskatsete kallal, selle kallal, mida tõelikkuseks lugeda ja kuidas sellesse suhtuda, töötabki Belinski püsivalt.

Alguses pooldas Belinski saksa idealistliku filosofi Schellingu ilmavaadet, mille järgi ta halastamatule tõelikkusele püüdis vastu seada uduseid, kuid roosilisi ideaale, mingisugust teist ideaalset maailma. See teine tõelik maailm pidi avalduma ka kunstis, mis „tõeliku ilu maailmaks“ pidi olema. Siin oli ta vaimustatud saksa romantiku Schilleri kirjanduslikust teooriast, milles erilist ideaalset kunsti kuulutati, kunsti, mis elule vastu seisab, seda elu eitab.

Kuid tõelikkuse viirastuseks kuulutamine ja ideaali tõelikkusena võtmine ei suutnud väljapääsu anda. Tegelik elu oli nii karm ja andis end nii valusasti tunda, et temast abstraherumine võimatu oli. Belinski tunneb oma eksitust ja otsib uusi tugipunkte. Ta tutvuneb Bakunini kaudu saksa suure idealistliku dialektiku Hegeli filosoofiaga ja püüab selle filosoofia parempoolse, reaktiooniliku voolu peale toetades olemasoleva tõelikkusega leppida. Selle ajajärgu tulemuseks on tema „Borodino aastapäev“, „Mentzel kui Goethe kriitik“ (1840. a.) jt.

Tema selleaegseks esteetlikuks ideaaliks oli puhas kunst, millel poliitikaga midagi ühist ei oleks ja mis üldse ühiskondlik-

kude küsimustega tegemist ei teeks. Kunst kunsti pärast — see on nüüd tema kirjanduskriitiline juhtsõna. Sel ajajärgul ütleb ta Schillerist lahti ja jaatab tõelikkusega leppinud Puschkinit. Ta kritiseerib teravalt Gribojedovi „Häda mõistusest“ („Горе от ума“), selle ühiskondliku sisu pärast ning eitab üldse ta kunstilist väärtust.

Kuid tsaarivalitsuse tõelikkusega võis sarnane võitleja, nagu Belinski, ainult abstraktses teoorias ja ajutise kõikumisena leppida. Ta nägi varsti (1840. a. lõpus), kui võrd tema teooria pärispõlvlikule Venemaale vastu käis, ning ta ütles otsustavalt oma ekslikust teooriast lahti, ja andis sellele hävitava kriitika: „Jumal, kui palju vastikuid jõledusi olen ma kirjutanud kogu avameelsusega ja metsiku veendumuse fanatismiga... Ma ärkasin ja mul on hirm oma unenäo peale mõelda. See vägivaldne leppimine vene jõleda tõelikkusega, selle materjaalse eljaliku elu hiina-riigiga, auahnusega, ristide armastusega, rahahimuga, altkäemaksudega, rikutud eluga, iga-suguste vaimliste huvide puudumisega, häbitu ja häbematu rumaluse, keskpärasuse, andevaesuse võidutsemisega, kus kõik inimlik, kuigivõrd arukas, auväärne, andelik — kurnamisele ja kannatustele on mõistetud; kus tensusur sõjaväe-määrustikuks väejooksikute kohta on muutunud, kus mõttevabadus hävitatud on... kus Puschkin viletsuses elas ja alatuse Ohvrina hukkus, Gretshid ja Bulgarinid aga sala-kaebtuste abil kogu kirjanduse üle valitsevad... Ei, kuivagu ära see keel, kes seda kõike õigustama piiksatab“.

Ei, seda Venemaad, „kus inimesed inimesi müüvad... kus pole isegi poliitlikku korda, vaid on ainult määratusuured korporatsioonid isesuguseid ametlikke vargaid ja röövleid“, seda Venemaad ta õigustada ei suutnud, sellega ta leppida ei võinud, ja ta pöörab otsustavalt materialismi poole. Ta pöörab võitlusele selle tõelikkuse vastu uue, parema tõelikkuse eest.

Belinski tutvub utoopiliku sotsialismiga ja asub otsekohe võitlusele selle teostamise eest. Ta kirjutas 1841. a. Botkinile; „Ma olen nüüd teises äärmuses — see on *sotsialismi* idee, mis minu jaoks on saanud ideede ideeks, olemise olemiseks, küsimuste küsimuseks... Kõik temast ja kõik tema jaoks... Tuleb aeg — ma usun seda kindlasti — tuleb aeg, kus ei ole rikkaid ega vaeseid, ei tsaare ega alamaid, kuid on vennad, on inimesed... Oleks naeruväärt arvata, et see võib iseenesest sündida, aegamööda, ilma vägivaldsete riigipöoreteta, ilma vereta... Ja mis tähend-

dabki tuhandete veri võrreldes miljonite alanduse ja kannatustega“.

See oli utoopiline sotsialism, mida Belinski siis tunnustas. Ta ei näinud veel seda tõelikkü jõudu, kes uue ühiskonnakorra maksma paneb. Ja Venemaal polnudki siis veel seda jõudu. Belinski ei suutnud Feuerbachi filosoofiast kaugemale minna. Ta jäi ajaloolise materialismi lävele peatama, jäi sinna, kust lähtudes Marx ja Engels proletariaadi teadusliku ilmavaate löid.

Uuele materialistlikule seisukohale Belinski ilmavaates vastab ka uus jaamavahe tema kirjanduslikus kriitikas ja tema vaadetes kirjanduse ja üldse kunsti peale. Ta saab aru, et „mõte mingist puhtast, eraldunud kunstist, mis oma erilises õhkkonnas elab, millel elu teiste külgedega midagi ühist pole, — abstraktne, unistuslik mõte on. Sarnast kunsti pole kusagil ega kunagi olnud... Kunst on tõelikkuse uuestiloomine, korratud, just nagu uuestiloodud maailm... Meie ajal on kirjandus rohkem kui kunagi varem ühiskondlikkude küsimuste väljenduseks, sest meie ajal said need küsimused üldisemaks, kõigile arusaadavamaks, selgemaks, muutusid kõikidele esimesejärgu huviks, asusid kõigi teiste küsimuste etteotsa“ (1843. a.).

Belinski nõuab, et kunst peab parteiliku olema, peab mitte ainult lugeja esteetliku tunde peale mõjuma, vaid ka ta mõistuse peale, peab ta vaatele elu teatavate külgede peale selle või teise suuna andma. Belinski otsused kunstiküsimuste ja kriitika kohta on praegugi veel väga aktuaalsed ja sügavad. Nii väga tänapäevasena tundub Belinski, näiteks, hiljutistes vaieldes vormalismi ja naturalismi üle meie kirjanduses.

Belinski nõuab kunstiteoses ideelise sisu ja kunstilise vormi ühtsust. Ei saa olla mingisugust kunstitööd, millel puudub sügav ühiskondlik idee, ühiskondlik, parteiliku sisu; kuid niisamuti ei saa olla kunstitööd ilma vastava kunstivormita. „Missuguste ilusate mõtetega luuletus ka täidetud ei oleks, kui tugevalt ta ka praegusaja küsimustele ei vastaks, kuid kui seal ei ole poeesiat, siis ei saa seal olla ei ilusaid mõtteid ega mingisuguseid küsimusi, ja kõik mis seal märgata võib, on halvasti täidetud hea soov“ („Vaade 1847. a. kirjanduse peale“). Belinski kinnitas, et „hävitada vorm — tähendab hävitada idee, ja vastupidi“. Ideele andis Belinski teoses juhtiva, äramäärava osa ja kriipsutas seda alati alla.

Belinski oli esimene vene kriitik, kes püüdis ligemalt kunsti põhiolu ära mää-

rata ning tõendas, et kunstnik kujudes mõtleb — erinevalt õpetlasest, kes mõistetes mõtleb. „Poeet mõtleb kujudega: ta ei tõesta tõde, vaid näitab teda“.

Belinski nõudis kunstis ka kunstilist tõde, sest „poeet ei ilusta tõelikkust, ei kujuta inimesi nagu nad peaksid olema, vaid nagu nad on“. „Poesia on mõtlemine kujudes ja seepärast, kui idee, mis kujus väljendatud, konkreetne ei ole, kui ta vale või mittetäielik on, siis on kuju paratamatult ebakunstipärane“. „Iga kunstiteose üheks peamiseks tingimuseks on idee ja vormi, vormi ja idee harmooniliku vastavus ja teose orgaaniline terviklus“.

Belinski andis meile hiilgavaid eeskujusid, kuidas sisu kriitikat vormi kriitikaga ühendama peab, missugune parteiliku filosoofiline kriitika olema peab. Siia kuulub rida tema artikleid Puschkini kohta, Gogoli kohta, „Vaade 1847. a. Vene kirjanduse peale“ jne. Siia, tema kirjandusliku kriitika parema vara hulka kuulub ka tema kiri Gogolile (1847. a.), kus ta erilise vaimukuse ja otsekohesusega oma poliitilisi ideid laistis ja järjekordsed ülesanded ära märkis, mille eest Vene paremad inimesed peavad võitlema (pärisorjuse kaotamine, ihunuhtluse kaotamine, seadusliku korra maksmapanek).

Tsaarivalitsus hakkab ikka enam Belinskit taga kiusama, ja sandarmid valmistavad juba tema vangistamist ette; kuid Belinski nõrk, ülejõukäiva tööga ja võitlustega koormatud tervis murdub, ja 9. juunil (uue kal. järgi) sureb ta. Sandarmid jäid hiljaks. Ta sõbrad hüüdsid: „Õnn Belinskile, kes õigel ajal ära suri!“

Sandarmite ja mõisnikkude Venemaa tappis Belinski niisamuti enneaegu, oma loomisvõimete täies jõus, nagu ta tappis Puschkini, Lermontovi ja palju teisi geniaalseid eesrindlikke inimesi. Isegi Belinski nimi oli kaua aega vande all, ja kirjanduses tuletati teda varjatult meelde kui „40-date aastate kriitikut“.

Tsaariaegne Venemaa ütles lahti omast paremast kriitikust, kelle kohta Dobroljubov kirjutas: „Mis ka vene kirjandusega ei juhtuks, kui lopsakalt ta ka ei areneks, Belinski on alati tema uhkuseks, tema auasjaks, tema ilustuseks“.

Ainult võitnud proletariaat, arendades ennekuulmatult edasi meie sotsialistlikku kultuuri, meie sotsialistlikku kirjandust, võtab omaks ja töötab ümber ka selle parema, mis on annud mõisnikkude ja kapitalistliku Venemaa paremad inimesed. Belinski kuulub meile.

N. Jürisson.

J. V. MITSHURIN

Aasta tagasi, 7. juunil 1935. a., suri 80 aasta vanuses maailma kuulsaim seleksionäär — *Ivan Vladimirovitsh Mitshurin*. Tema sündis 14. (26.) oktoobril 1855. a. Jumashevka külas, Pronski kreisis, endises Rjāsani kubermangus. Ta vanemad olid vaeseksjäänud väikese mõisa pidajad. Poisikesena õppis Mitshurin alguses Pronski kreisikoolis ja hiljem 1864—70. a. Rjāsani kubermangu gümnaasiumis. Kuid, kahjuks, gümnaasiumi ta ei lõpetanud — 1870. a. heideti Mitshurin koolist välja. Põhjus? Põhjus oli lihtne. Talvel käreda külmega uulitsal gümnaasiumi direktorit Oranskit tervitades ei võtnud Mitshurin oma mütsi peast ära ja sellest oligi küllalt väljaheitmiseks. 1873. a. valmistas Mitshurin iseseisvalt ette ülikooli sisseastumiseks. See ei läinud tal aga korda, sest vanemad jäid tal selleks ajaks koguni vaeseks. Oma onu abil astus ta Rjāsani-Koslovi raudteele teenistusse jaamaülema abilisena. 1874. a. astus Mitshurin abiellu ühe pärispõlve talupoja tütrega. Mitshurini vanemad (mõisniku soost) jätsid selle sammu eest oma „ülekohtuse“ poja ilma päranduseta (saatsid temale isegi sellekohase notaariuse poolt kinnitatud akti), olgugi et vanematel enestel peaaegu midagi pärandada ei olnud, sest nad ise olid vaesed kui kiriku rotid. See oli ainult uhke samm upsaka mõisniku poolt ja oli põhjendatud ainult klassilisest seisukohast. Mitshurini palk oli esialgu väga väike — 12 rubla kuus, nii et ta sunnitud oli veel kõrvalt teenistust otsima. Ta parandas kellu, mõnesuguseid aparate ning muid väiksemaid mehhanisme. Hiljem tõsteti Mitshurini palk 23 r. kuus. Nüüd võis ta oma kauaaegse püüde ja soovi täitmisele asuda. Ta rentis omale väikese maalapikese, mille eest iga kuu 3 r. tuli maksta. Selle maalapikese peale asutas ta väikese viljapuude ja marjapõdsaste aia. Siin alustas Mitshurin oma tööd ja katseid viljapuude sortide parandamise ja uute sortide loomise alal. Kõik oma vaba aja saatis ta siin mööda, puudega iga-

suguseid katseid tehes. Mitshurini tuli suuri raskusi läbi elada. Peale vaba aja ja isikliku energia raiskamise nõudsid need katsed ka kaunis suurt rahalist kulu, et uusi puid, vilju, nende seemneid ja muid materjale osta ehk tellida. Kuni 1880. a. töötas Mitshurin selles väikeses aias, mis aga varsti kitsaks jäi, sest siia oli juba üsna suur hulk puid ja põõsaid kokku kogutud. Et oma aeda laiendada, rentis Mitshurin omale uue maatüki linnast 6 km kaugel, Turmasovo aleviku läheduses. Siia kandis ta vähehaaval kõik oma puud ja põõsad. Katsete ja majanduse laiendamine nõudis uusi suuremaid kulusid. Palk oli aga väga väike, ja sellepärast elas Mitshurini pere sel ajal väga viletsasti. Ainult 2 kop. eest teed ja 2 naela rukkileiba inimese peale päevas oli tihti terve päeva toit. Kõik ülejäänud raha läks puude, seemnete ja inventari ostmiseks.

Esialgu töötas Mitshurin eeskätt välismaade (Lääne-Euroopa) viljapuude sortide akklimatiseerimise alal, nagu see sel ajal üldse Venemaal viisiks oli. Selle meetodi juht oli Moskva aednik dr. A. K. Grell. Venemaa ja Lääne-Euroopa kliima vahe on aga liiga suur, ja sellepärast ei annud akklimatiseerimine häid tagajärgi; mõnikord ei õnnestanud need katsed üldse sugugi mitte.

Mitshurin hakkas uusi teid ja meetode otsima, et niisuguseid sorte luua, mis meie kliimas küllalt vastupidavad oleksid ning selle juures palju maitsevat vilja kannaksid.

Oli, muuseas, sarnane huvitav juhtum. Mitshurini läks korda kirsipuid pistikute abil kiiresti kasvatama hakata. Enne tema katseid loeti see võimatuks. Mitshurin kirjutas oma katsetest artikli sellekohasesse kuukirja „Vene aiandus“. Kuukirja toimetajaks oli dr. Grell. Tema saatis Mitshurini käsikirja tagasi märkusega: „Ei lähe. Meie trükime ainult seda, mis tõde on.“ Mitshurin kiskus oma kasvavatest pistikutest 5—6 tükki üles, millel juba hästi

I. V. Mitshurin

arenenud juurtekava oli, ning saatis nad ilma mingisuguse kirjata Grellile. Viimane saatis Mitshurinile pika vabandusekirja ja palus käsikirja trükki saata, kuid Mitshurin jättis nii selle, kui ka pärastised Grelli kirjad vastuseta. Nii katkes läbikäimine õpetaja Grelli ja õpilase Mitshurini vahel.

Hiljem jättis Mitshurin akklimatiseerimise katsed koguni kõrvale. Ta hakkas uusi sorte looma kohalikkude alaväärtuslike sortide ja metstaimede hulgast laialdase valiku teel. Kogus nende paremaid vilju ja seemneid, mida maha külvas.

Ka see tee ei annud häid tagajärgi. Teiseks tegi ta katsed metstaimede ja kultuurtaimede ristamise alal, ehk kohalikkude puude sortide ja paremate kultuursortide ristamise alal, et sarnaseid sorte saada, mis ühendaksid eneses metstaimede ehk kohalikkude sortide head omadused (näiteks: ei kardaks külma ega kuiva, vähenõudlikud mullastiku suhtes, ei kannata haiguste all jne), ja, teiseks, suured ja maitsevad viljad jne. Sarnasel teel tekib palju mitmesuguseid hübriide (värdasid), mille hulgast paremaid võib välja valida ja kasva-

ma jätta, kuna teised ära hävitatakse. Selle tee valiski Mitshurin. Osalt aitas sellele kaasa Mitshurini isiklik tutvumine Krimmi teadusliku aedniku dr Betlingiga, kes Grelli meetodi äge vastane oli. Juba 1888. a. oli Mitshuriniil rida uusi viljapuu sorte. Nii pani Mitshurin aluse Venemaal esimesele hübriididest saadud viljapuude koolile. Kahte uut kirsisorti oli ta aias juba siis 10 000 puukest. Sellest aastast peale pani Mitshurin raudteeametniku kohused maha, jättis kellade parandamise järele ning pühendas end täiesti uute viljapuude sortide loomisele, mis Kesk-Venemaal ja põhjapool võiksid hästi kasvada. Kõik oma aja, raha ja energia kasutab ta ära uute taimede, seemnete ja viljade ostmiseks, sõitudeks teiste aednikkude juurde, mureseb raamatuid jne; tellib seemneid kaugeimatest kohtadest, kuhu enesel sõita raske ehk liiga kulurikas on. Peale oma suure töö aias kirjutab ta palju artikleid vastavatesse kuukirjadesse, et sel teel oma meetode ja edusamme laiemas ulatuses valgustada. Mitshurin ei püüdnud oma võite ja leiutisi salajas hoida, ega sellest ainult isikliku rikkuse allikat luua. Mitshurini hakati tundma mitte üksi Venemaal, vaid ka välismaadel, isegi Ameerikas. Välismaal, eriti Ameerika Ühendriikides, teati Mitshurini isegi rohkem kui Venemaal. Nii oli lugu Venemaal tsaarivalitsuse ajal paljude leiutistega ja leiutajatega. Varem oli ka vastav ütetus olemas, et ükski prohvet ei ole kuulus omal maal. Mitshurini suhtes oli see täiesti maksev. Koguni vastupidine lugu on meil nüüd Nõukogude Liidus.

Sarnased tööd ja katsed, nagu neid toimetab Mitshurin, nõuavad palju kulu ja rahalist ning teaduslikku abi, ennem kui neist tagajärge hakkab saama. Mitshurin pööras mitme asutuse poole, isegi põllutöoministeriumi, palvega, et talle toetust antaks, või tema aed riigi hoolde võetaks. Kõik see jäi tagajärjeta. Ainuke asi, mis ta sai, oli paar ordenit, mis aineliselt midagi ei annud; raha aga mitte poolt kopikatki. Ameerika Ühendriikidest tehti Mitshuriniile paar korda ettepanek oma puukool sinna ära müüa ja ka ise sinna elama asuda. Mitshurin lükkas need paljutootavad ettepanekud tagasi, olgugi, et tal rahapuudus suur oli ja maad liiga vähe. Ameerika professor Meier ütles 1912. a., et kui sarnane Mitshurin Ameerikas elaks, teda kullatakse seal üle. Nüüd on Ameerikas muidugi teine olukord. Mitshurin poleks seal mitte üle kullatud, vaid

vististi üle tõrvatud; sest praegu pole seal päevakorral mitte viljasaagi suurendamise, vaid vähendamise küsimus. Los Angeloses valatakse iga kuu merde 200 tuhat liitrit piima, Kalifornias visati 1934. a. augustikuul merde 1.500.000 apelsini, 10 000 ha aiamaasikaid jäeti maha mädanema, 80 000 virsikupuud juuriti üles jne. Seda kõike tehakse selleks, et saaki vähendada ja hinnad kõrgel hoida. Selsamal ajal on seal ligi 10—11 miljoni töötatöölist, kellest tuhanded nälga surevad. Niisuguses olukorras oleks Mitshurin kapitalistidele ainult ristiks olnud.

Koguni teine olukord loodi Mitshuriniile meil nõukogude valitsuse ajal, peale oktoobri-revolutsiooni. Sm Lenin isiklikult käskis ja korraldas, et Mitshuriniile nii rahalist kui teaduslikku abi antaks, pealeselle võeti Mitshurini aed riigi hoole alla, anti suur hulk uut maad juurde, asutati viljapuude kasvatuse instituut, mille direktoriks Mitshurin määrati. Pealeselle anti temale ka „Punase Töölipu“ ja Lenini ordenid jne. Nõukogude valitsus hindab inimest, eriti niisuguseid kui Mitshurin, kes 1917. a. Rostovi linna kreisi-põllumajanduse komisariaati ilmus ja ütles: „Mina tahan uue valitsuse jaoks töötada“. Tema ettepanek võeti vastu ja anti talle seda, mida Mitshurin väärt oli. Kahjuks oli ta aga juba palju oma aega, jõudu ja tervist asjata raisanud. Mitshurin oleks pidanud palju hiljem sündima.

Kuni 1918. a. oli Mitshuriniil 154 uut viljapuusorti üles kasvatatud, aga 1933. a. oli uute sortide hulk juba 312. Pealeselle on praegu Mitshurini puukoolis üle 70 000 hübriidi, mille hulgast rida uusi sorte võib saada. Mitshurini puukooli pindala on juba üle 100 ha.

1921—1935. a. on sealt välja saadetud 1267 000 noort puud. Mitshurin kasvas välja õunapuid, pirnipuid, kirsse, ploome ja mandleid, virsikuid, viinamarju ja palju teisi, ning koguni uusi taimesorte, nii kui aktiniide jne. Nii töötas Mitshurin ja vastavalt hindas ta tööd nõukogude valitsus. Koslovi linn nimetati tema nime järele Mitshurinskiks. Linna keskplatsil seisab tema mälestussammas. Tema nimega nimetatakse paljuid puukoole. Ainult Nõukogude Liidus hinnatakse sarnaselt inimese tööd, kui see mitte ainult enese jaoks, omale rikkuste kogumiseks, ei lähe, vaid ühiskonna heaks, nii nagu töötas Mitshurin.

F. Viiding.

FÜÜSIKA LÄHEMAS TULEVIKUS

Akad. A. F. Joffe.

Meil ei ole võimalik kõike ette näha, mis sotsialism enesega kaasa toob. Kuid püüame vaadata nende alade tulevikku, mis juba praegu nõukogude teadusel ja nõukogude leiutajatel käsil on. Siin piirdun ma ainult nende küsimustega, mis tänapäeva füüsika edusammudega seotud on ja millest ma ühel või teisel teel osa võtan.

Tööstuses on füüsika juba palju ära teinud. Peamiselt kõik meie tööstuseharud põhjenevad füüsikalistel nähtustel. Kuid pea midagi pole tehtud füüsika ära kasutamiseks põllumajanduses. On kogu ni olemas sarnane oportunistlik teooria, et füüsikaliste tingimuste — valguse, soojuse ja niiskuse peale meie mõjuda ei saa — kõik see on kliima, millega tuleb ainult kohaneda, kuid muuta teda ei saa. On see nii? Tuleb välja, et sugugi mitte nii! Oli tarvis ainult tõsiselt asjast kinni hakata, kui selgeks sai, et seda ülesannet täiesti võib lahendada. Muidugi läheb veel palju põhjalikku tööd ja leiutusannet vaja, et päikese soojust, tuult ja vihma niisamuti vallutada, nagu meie võimuses on rauamaagi saamine ja jõgede energia kasutamine.

Kuid siin pole midagi võimatut. Kuidas, näiteks, muuta maapinna soenemist? Maad võib katta aine kihiga, mis päikese kiirte neelamist suurendab ja selsamal ajal öösist mulla kiirgamist vähendab. Praegu on meil juba mõned saavutused nafta valmistamisel ülejääva musta bituumse emulsiooni laiilipritsimisega, kuid see emulsioon kiirgab ise veel liig palju. Meie loodame, et leiame midagi vastavamat. Seesama bituumne emulsioon kinnitab Kara-Kumi liiva ja lubab sealt viljasaaki saada; ta kaitseb ka maad veega uhtumise eest.

Kui mullasse kleepivaid aineid lisada (turba, õlgede leotisi), siis võib tolmust harilikku mulda saada, mis mustmulda meelde tuletab; see hoiab alal niiskust ja tõstab viljasaaki.

Needsamad kleepivad ained ühes bituumiga võimaldavad sillutamata teesid nii kindlustada, et neid vihm ei uhu, ega veoriistad ei lõhu, et teed oma omaduste poolest heade asfalteeritud teede sarnaseks muutuvad. Siinjuures on kulud nende teede ehitamisel võrdlemisi väikesed. Niisamuti võib kindlustada ka niisutamise

kanalite kaldaid ja üldse muldehitusi. Võib olla, kui korda läheb veel tugevamini mullaosakesi siduda, saab meil võimalikuks kohaliku mulda kasutada ehitusmaterjalina majade, sildade jne ehitamisel.

Eriline teaduslik instituut uurib neid viise, millega pilvede tekkimisele ja vilmasajule saab mõju avaldada; selleks on tõsised teaduslikud alused olemas.

Meie algasime katseid jääliugustikkude sulamise kiirendamisega, neid kattes sadestunud suitsu kihiga. Tulevikus lubab see võimalust anda veehulka mõnes jões reguleerida, mis tähtis on niisutamise jaoks ja voolava vee energia saamiseks. Peale päikese on meie kasutada mitmesugused kunstliku valguse ja soojuse allikad, kõigepealt elekter. Lootusetu on idee praegu elektrivalgust ära kasutada päikesele abiks miljonitel hektaaridel. Akadeemik Lõsenko tähelepanemiseväärne leiutus — talivilja suviljaks muutmise — annab hoopis teise väljapääsutee: seemnete esialgne ümbertöötamine valgusega, soojusega, raadiolainetega kiirendab järsult taimede idanemist ja arenemist. Tomaadi taimede valgustamine mõne tunni vältel ööpäeva jooksul kiirendab sarnaselt küpsemist, et Leningradi kliima tingimustes võimaldub kesksuvel küpseid tomaate saada. Puude kasvad, näiteks, suurenevad elektrivalguse mõjul mõne talvekuu vältel niisama palju, kui looduslikkudes tingimustes kolme aasta jooksul.

Ka valguseallikad ise saavad põhjalikult ümber muudetud. Praegustes elektrilampides, kus valguse allikaks on hõõguv volframniit, kasutame meie valguse energia kujul ainult mõne protsendi äratartitud energias.

Uued, praegu väljatöötamisel olevad heleneva gaasiga lambid annavad niisamasuguse energiakulu juures 5—10 korda rohkem valgust.

Taimed tarvitavad hoopis teistsuguse koosseisuga valgust, kui inimene. Meie silm on kõige enam tundelik rohelise valguse vastu, seda valgust püüamegi anda lampides. Ümberpöörduvalt, taimed on roheliste lehtedega, peegeldavad rohelist valgust, kuid neelavad ja tarvitavad ära peajasjalikult punast ja sinist valgust, kusjuures taim oma mitmesugustel arenemisjärkudel mitmesugust valgust vajab. Meie püüame taimedele uusi valguseallikaid

luua, mis palju kokkuhoidlikumad ja kasulikumad on juurvilja ja puude kasvatamisel.

Lindude ja loomade tervisele ja kasvule on erilise tähtsusega ultraviolett kiired. Klaasi, mis ultraviolett kiiri neelab, peab asendama neid kiiri läbilaskvate tselloosi liit-estrist kiledega.

Materjalid, mida tehnika ehituste ja masinate juures tarvitab, muutuvad silmanähtavalt. Veel hiljuti tundis tehnika ainult rauda, kivi, telliskivi ja puud, pealeselle vaske elektri juhtmeteks, kummipuu mahla autorehvideks, puuvilla, lina, siidi, villa, karusnahka ja nahka riieteks ja jalanõudeks. Praegu on seisukord teravalt muutunud. Rauda asemel, milles suurem ehk vähem hulk süsinikku lisandina leidub, on meil terve seeria spetsiaalseid teraseid — raua sulatise mitmesuguste metallidega. Lennukite tööstus kutsub välja rea kergeid sulatise. Ühes metallidega leiavad ikka rohkem tarvitamist mitmesugused plastilised massid, mis laialiselt ära kasutavad tööstuse jäänuseid. Kunstlik kumm, kunstsiid kutsusid esile terved uued tööstuseharud. Veel enam areneb kunstväetiste valmistus, mis õhu lämmastikku keemiliselt seob. Keemia- ja metallurgiatööstus panevad uue aluse tervele tehnikale, andes uusi materjale.

Niisamuti muutub ka energeetika ilme. Sõe, nafta ja puu asemel kasutatakse praegu laialiselt turvast, pruunsütt ja eriliselt voolava vee energiat. Energia saamine kombineeritakse meil soojuste elektrikeskjamaades (TƏLI) soojuste varustamisega, mille tagajärjel meil kütteaine kasutamine üle kahe korra suureneb. Päevakorral on järgmine aste — jahutamismasinade ära kasutamine kütmiseks.

Milles seisab jahutamissüsteemide töö? Ta alandab jahutajate segude temperatuuri mõni kraad alla nulli, andes saadud soojuste jahutajast läbivoolavale veele, mis seal juures soeneb. Et sarnast protsessi läbi viia, peab elektrit energiat raiskama. Kuid läbivoolava vee poolt omandatud soojuste hulk on palju suurem, kui tarvitaminev elektrit energia, suur hulk soojust läheb siinjuures jahutajast segust vette. Seda protsessi võib sarnaselt muuta, et saada tulist vett keskkütte jaoks. Masina võib nii ehitada, et ta jahutaks läbivoolavat vett, veest võetud soojust läheb ühes elektrit energiaga sooja vee kuumutamiseks. Väljaarvamised näitavad, et elektrit energiat läheb ainult 40—50% tarvis, ülejäänud 60—50% võib võtta läbivoolavast veest. Sarnane kütmissüsteem on palju ka-

sulikum, kui lihtne kütteaine põletamine keskkütte tulekoldes. Siinjuures võib masinaid, mida talvel soendamiseks tarvitatakse, suvel jahutamiseks ja toiduainete alalhoidmiseks kasutada. Kui meie peame elektrit energiat selleks raiskama, et osa soojust külmost jahutusest vette üle viia, siis võime, soojust enamsoendatud veest külmale segule edasi andes, teatud osa mehaanilist ehk elektrit energiat saada. Sarnased tingimused on meil kaugel põhjas, kus vee temperatuur jää katte all on üle nulli, õhus aga temperatuur 40—50° alla nulli. Aurumasinaks ehk turbiiniks siin ei saa kasutada veeauru, kuid võib teda asendada terve rea teiste ainete, näiteks ammoniaagiga.

Hiiglasuur tehniline probleem on uute energiaallikate — tuule ja päikese — äratartamine. Füüsika arenemisega lähivad ka need ülesanded oma lahenduse poole. Siia kuulub ka odavate akkumulaatorite valmistamine, termo-elementide (riistad, mis soojust elektrivooluks muudavad) ja fotoelementide (riistad, mis valgust elektrivooluks muudavad) kasuliku töö koefitsiendi suurendamine, läbipaistvate kilede optikaliste omaduste parandamine ja terve kompleks teisi küsimusi.

Niisamasugused põhjanevad muudatused on ette näha ka energia edasiandmise küsimuses. Mida kõrgem on pingeline elektrivoolu edasiandmisel, seda kaugema maa peale ja seda suuremat hulka energiat saab ilma suuremate kaotusteta edasi anda. Praegu on edasiantava voolu kõige kõrgem pingeline 220 tuhat volti, kuid juba tehakse kavatsusi elektrit edasi anda poolmiljonilise pingega, võib olla ka miljonilise pingega. Ühes sellega tõuseb küsimus vahelduva voolu asendamisest alalise vooluga, mis veelgi kergendaks energia kaugema maa peale edasiandmise küsimuse lahendamist. Ka Nõukogude Liidu hiiglasuurel pinnal oleks võimalik kõik tähtsamad energiaallikad ühte edasiandmise võrku ühendada ja nii viisi ühine energeetiline tagavarafond luua, millest energiat võib saata ükskõik misugusesse Nõukogude Liidu osasse.

Lõpuks tõuseb juba kaugemas tulevikus ülesanne energiat edasi anda ilma juhtmeteta, raadiolainete abil; siis võib energiat lihtsalt ümbritsevast ruumist ammutada. Siinjuures tekib võimalus liikuda õhus, vees, maa peal ilma kütteaine kaasa võtmata ja ilma juhtmete tarvitamiseta.

Õhutranspordi ees seisavad suured ülesanded. Lennukiirus stratosfääris, kus õhk äärmiselt hõre on, tõuseb palju suure-

maks, kui ta praegu on. See aga tähendab ennenägemata edu ruumi äravõitmisel. Mõne tunniga võivad stratostaadid terve Nõukogude Liidu territooriumi põhjast lõunasse ja läänest idasse läbi lennata. Selleks on üks põhjus, miks me nii tungivalt püüame stratosfääri pääseda ja tema omadustega tutvuda.

Kosmilised kiired, millest üks osa, läbi terve õhkkonna paksuse tungides, meie maa peale satub, pakuvad juba ammu suurt huvi. Kuid meieni tuleb neist kiirtest õige tühine osa, väike osa ühest protsendist. Kaugelt suurem osa neist kiirtest jääb stratosfääri kinni. Seal võib neid ka uurida. Need kiired on väikeste osakeste hoog, mis meile kõige kaugematest ilmaruumi osadest tuleb, mis arvatavasti väljaspool linnuteed on, väljaspool kõiki nähtavaid tähti, väljaspool meie päikese süsteemi. Uurides neid kaugete ilmade teatetoojaid, laiendame suurel määral oma silmapiiri.

Lõpuks tõstavad käesoleva aja signaalseerimise meetodid meie ette määratu hulga teisi küsimusi. Siia kuulub peaaegu

lahendatud ülesanne nägemisest kaugel maa taha, ülesanne lennukeid, laevu ja teisi transpordi-abinõusid kaugel maa tagant raadiolainete abil juhtida, laialise automatiseerimise ülesanne tööstuses ja igapäevases elus.

Võiks veel kaua üles lugeda ülesandeid, mis lähemas tulevikus meie ette kerkivad. Nende hulgas on sarnaseid, mille lahendamine tehnilist revolutsiooni tähendab, ja lõpmata mitmekesiseid vähemaid edusamme, mis meie elu paremaks, kergemaks ja sisukamaks teevad. Kellel veel peale Nõukogude Liidu on jõudu nende küsimuste lahendamiseks, kes veel peale Nõukogude inimeste võiksid nende küsimuste läbiviimisele asuda tarviliku vaivustusega ja julgusega! Selleks on vaja teadmisi, on vaja vahetpidamata õppida, ja terve meie maa, pioneerist kuni akadeemikuni, õpib — õpib selleks, et üles ehitada sarnast elu, mida veel inimsugu ei ole näinud, mille juurde meid viivad tugeva käega kommunistlik partei ja ta geniaalne juht.

Tõlkinud L. S.

NÕUKOGUDE BOTAANIKA SOTSIALISMI EHTAMISEL

Botaanika ei ole mitte lihtsalt teadus taimedest, ta on teadus sellest, kuidas taime juhtida, kuidas taime ja kogu taimeriiki sotsialismi teostamise huvides, klassideta, sotsialistliku ühiskonna ehitamise huvides ümber teha ja ümber ehitada.

Akadeemik B. A. Keller.

Nagu kõik teised teadused, nii on ka botaanika NSV Liidu võimsaks sotsialismi ehitamise tööriistaks saanud.

Mida botaanika siin on suutnud juba ära teha ja missugused väljavaated ta tööpõllul lähema tuleviku peale on, — sellest tahamegi esind lugejatele, lähtepunkti loomiseks edaspidistele ettekannele, lühidalt kõneleda.

Kuni 1931. aastani ei olnud teaduslik töö botaanika alal tervelt veel sotsialismi ehituse roobastele pandud. Nõukogude teaduse ülemstaap — NSV Liidu Teaduste akadeemia — ei organiseerinud seda tööd tarvilikus sihis. Töö juhatajaks olid kaks Teaduste akadeemia asutust — botaanika- ja botaanikamuuseum, kes ainult omaette tegutsesid ja tööd omavahel ei jaotanud ega kokkukõlastanud. Nad töötasid paralleelselt ühede ja nendesamade

teemide kallal, töötasid ilma et tööl üksikute teemide alal väljavaateid oleks olnud, töötasid neid läbi lõpmatuseni. Selle juures tegid nad üksteisele takistusi. Mõlemad asutused andsid ilma mingisuguse süsteemita välja enam kui kümne aasta vältel: üks „Aasia-Venemaa floora“, teine „Siberi floora“. See töö edenes teosammul ja oleks võinud lõpule jõuda umbes 100 aasta pärast, nagu arvasid teadlased, kes sellega lähedalt tuttavad olid.

Tööplaanid olid apoliitilised ja nendes peegeldusid peajaslikult üksikute spetsialistide isiklikud huvid. Kui võtta peabotaanika esimene „viisaastaku“ plaan, siis kujutab see ta selleaegsete osakondade plaanide mehaanilist kokkuvõtet, kuna osakondade plaanid üksikute kaastööliste isiklikkudest huvidest juhitud kavatsuste põhjal olid üles ehitatud. Liidu esimese „viisaastaku“ plaanist osavõttu võis näha siin ainult niivõrd, kuivõrd igasugune lõpulik teaduslik töö võis saada ära kasutatud.

1931. aastal ühendatakse need kaks suurt asutust Teaduste akadeemia botaanika instituudi nime all. Ühes sellega sünnib põhjalik sisemine ümberkorraldus, mis

võimaluse annab teaduslikku tööd botaanika alal meie sotsialistliku ehituse huvide teenistusse panna. 1932. aasta plaan, mis esimese viisaastaku viimase aasta tööplaani oli, kujutab enesest juba esimest *nõukogude botaanika sotsialistlikku* plaani. Algab järjekindel ja väsimata võitlus nõukogude teaduse pärast. Selles võitluses, mis teatava määrani puhastusetuleks on, võidab nõukogude botaanika omale tubligi kaadri tõsisid esivõitlejaid, kes ennast Marxi-Lenini-Stalini teooriaga varustades, nõukogude teadust arendavad, selle eest ja ühes sellega sotsialismi asja eest tervelt võitlevad.

Teaduste akadeemia botaanika instituut kujutab praegu enesest suurt kombinati, mis reast osakondadest koosneb: 1) elavate taimede osakond (botaanika-aed triiphoonetega), 2) kõrgemate taimede süstemaatika ja geograafia osakond, 3) eostaimede osakond, 4) geobotaanika osakond, 5) katselise botaanika osakond, 6) muuseumi, 7) raamatukogu. Iga osakond on oma töö suuruse ja sügavuse mõttes just nagu eriline teadusliku uurimise instituut botaanika valdas. Siin töötab üle 400 inimese, nendest teaduslikke kaastöölisi 150 inimest, kelle hulgas umbes 20 professorit ja akadeemikut; pealeselle aspirantuur ja teaduslik-tehniliste kaastöölise kool. Oma suuruse, mitmekülguse, käsitatavate küsimuste ja botaanikute kollektiivi suuruse poolest on Teaduste akadeemia botaanika instituut kõige suurem sellesarnane botaaniline asutus maailmas.

Teaduste akadeemia botaanika instituut annab välja ajakirja „Советская Ботаника“ (Nõukogude botaanika), mille kaudu ta teaduslikku mõtet kogu NSV Liidu botaanikute keskel organiseerib ning teadust üldisemate küsimuste alal levitab. Eriliste küsimuste publitseerimiseks antakse aegajalt välja „Геоботаника“ (Geobotaanika), „Экспериментальная ботаника“ (Katseline botaanika), „Флора и систематика цветковых растений“ (Õistaimede floora ja süstemaatika), „Нисшие споровые растения“ (Alamad eostaimed).

Endiste botaanikaia ja botaanikamuuseumi ühendamine tähendas kõikide eelpool ülesloetud ebanormaalsuste ja puuduste kõrvaldamist teaduslikus töös botaanika alal. Selle eredaks tõestuseks on need suured edusammud, mis Teaduste akadeemia botaanika instituut oma tekkimisest kuni praeguse ajani on saavutanud. Nendest nimetame siin tähtsamad.

Üheks suuremaks ülesandeks T. a. botaanika instituudil on arvele võtta ja kir-

jeldada kõiki NSV Liidus esinevaid õistaimi ja kõrgemaid eostaimi ja täita see ülesanne teise viisaastaku jooksul. Selle töö tagajärjena ilmub „Флора СССР“ (NSV Liidu floora). Siiasaadik on ilmunud 4 köidet, kokku 152 trükipoognat. Üldse peab ilmuma 18 köidet. Sellel suurel tööel on määratusuur tähtsus. Ta annab võimaluse igat Liidus esinevat kõrgemat taime ära määrata (teada saada ta nime) ja leida tarvilikud andmed ta omaduse kohta. See raamat on väga tarvilik uue tooraine otsimisel, missuguse küsimuse üleskerkimisega tekkiski ta koostamise ja väljaandmise küsimus.

Selle töö edu näitab, missugune määratusuur tähtsus on ka teaduslike jõudude otstarbekohaselt organiseerimisel (võrdle: „Siberi floora“ 100 aastaga ja „NSV Liidu floora“ 5 aastaga!), mis sarnanes ulatuses võimalik on ainult sotsialistlikus riigis.

Paar aastat tagasi andis T. a. botaanika instituut välja umbrohutude määraja „Сопные растения СССР“ (NSV Liidu umbrohutaimed) — kokku 80 trükipoognat.

Ilmumas on suurematest teaduslike teostest „Растительность СССР“ (NSV Liidu taimeistik) üleliidulise geobotaanilise kaardiga. Selle raamatu väljaandmise eesmärgiks on anda põhimine orienteeriv teoreetiline käsiraamat, mille abil võib kasutada ja ümber teha meie maa määratusuurt taimeistiku rikkust. Trükkimiseks on valmis: 1) „Влажные советские субтропики“ (Niisked nõukogude subtroopikud), 2) „Каучук и каучуконосы СССР“ (NSV Liidu kautshuk ja kautshukitaimed). Kavatsusel on anda veel 1936. aastal raamat „Методика изучения растительного покрова СССР“ (NSV Liidu taimkatte uurimise meetoodika) ja rida teisi.

Need saavutused kuuluvad aga teoreetilisesse alasse. Vaatame, mida on nõukogude botaanika annud praktilisel alal. Suurematest küsimustest, mis meil sel alal on lahendatud, on Volgataguse maa kunstliku niisutamise küsimus sidemes hiiglasuure Kamõschinski tammi ehitamise projekteerimisega. Selle küsimuse lahendas T. a. botaanika instituut Alam-Volga ekspeditsioonis 1932. aastal. Ekspeditsioonist võtsid osa botaanika instituudi 14 kaastöölisi ja üks parematest välismaa geobotaanikutest dr Hams. Siin andsid botaanikud oma otsuse selle kohta, kust võib kunstliku niisutamise lõunapoolse piiri läbi ajada. Nad selgitasid välja määratusuured maaalad, mida võib Kaspia ma-

dalmikul kunstlikult niisutada; määrasid ära sihid ja abinõud, millega võib nimetatud madalmikul taimeproduktiooni karjakasvatuse huvides tõsta. Selle töö kokkuvõttena ilmub lähemas tulevikus teos: „Kaspia madalmiku taimestik kui sissejuhatus viimase tundmaõppimiseks ja intensiivsemaks põllumajanduslikuks omastamiseks“.

Väga huvitava uuetüübilise geobotaanilise ekspeditsiooni korraldas T. a. botaanika instituut 1932. aastal oma hoolealustesse kolhoosidesse Krestsõi raiooni (Leningradi obl.), mille ülesandeks oli anda näitlik ekspeditsioon territooriumi organiseerimise ja kolhooside produktiooni tõstmise eesmärgil. Siin tegi geobotaanikute rühm kohaliku aktiiviga koos suure töö ära. Ta sai koha peal teatud ülesanded kolhooside juhataste ja agroomide poolt ja oma töö põhjal andis kolhoosidele rea otsekoheseid praktilikke otsusi.

Peamiseks teoreetiliseks küsimuseks oli taimestiku muutumine inimese tegevuse mõjul ja geneetiliste (tekkimise-) sidemete väljaselgitamine põhitaimestiku ja pärast inimese mõjul tekkinud taimestiku vahel. Töö tagajärjed selle küsimuse lahendamise alal pakuvad teoreetilisel väga palju huvitavat.

Maa tarvitamise uurimisel selgus, et mitte ükski hoolealune kolhoos oma maid küllalt otstarbekohaselt ei tarvitanud. Peamiseks puudusteks, mis seletatavad on mitteteadmise, olid:

1) Tarviliku külvikorra puudus.

2) Heinamaadeks tarvitati vanu põllumaid, kus enne maa tarvitamisele võtmist oli kasvanud kuusemets jänesekapsaga (halb heinakasvatav maa), kuna palju paremini heinakasvatav maa, kus kunagi kuusemets laialehelise rohuga oli kasvanud, väärtuseta metsa alla oli jäetud.

3) Mõnedes kolhoosides oli üsna palju kasutamata maad jussheinaga, mida kolhoosnikud kõlbmatuks pidasid. Võrdlemisi väikese maaparanduse abil võib aga niisuguse maa kõlblikuks muuta.

4) Puudusid üldse kõige väiksemadki maaparanduse tööd. Ainult puhastati neid kraavisid, mis olid järele jäänud üksikmajapidamise ajajärgust, ja mitte üksnes ei kaevatud uusi kraavisid, vaid sagedasti ei puhastatud isegi vanu.

Ekspeditsioon näitas, missuguste abinõudega tuleb nendes kolhoosides maa tarvitamine otstarbekohasemaks muuta, et tõsta nende produktiooni.

Väga palju on meil ära tehtud põhja-

poolsete linnade rohestamise alal, mille suur tähtsus on töötavate hulkade elutingimuste parandamiseks. Suuri muutusi sel alal võib näha eriti Leningradis ja Moskvas.

Erilise ja vast kõige suurema tähtsusega ülesanne nõukogude botaanika ees on taimekasvatamise võimaluste väljaselgitamine nendes raioonides, kus tekivad meil uued tööstusehiiglad ja kus siiasaadik peaaegu midagi ei ole kasvatatud. Mõned tööstusepunktid tekivad meil niisugustesse kohtadesse, kuhu inimene ei ole varemalt sellepärast asunud, et ta teadmiste puudusel ei võinud seal midagi kasvatada.

Nüüd on meil sel alal aga paljugi saavutusi. Näiteks tekkis Hibinogorsk tuhandete elanikkudega, ja nõukogude rakenudsbotaanika abil seati seal siis ka aianudus ja põllundus, mis kohalikkudele elanikkudele põhimised toiduproduktid annavad. Varem aga oli arvamine, et Hibiinides üldse midagi kasvada ei või.

Meie kasutame nüüd ka poolkõrbeid põllumaaks, näiteks kautshukitaimede kasvatamiseks, kuna enamalt keegi ei võinud arvata, et sarnast maad võib kasulikkude taimede kasvatamiseks kasutada.

Nii siis — nõukogude botaanika aitab meil põllupidamise otstarbel omastada uusi, seni kõlbmatuks loetud maid, otsides ja kohandades nendele vastavaid taimi. Sellele teele oleme alles hiljuti astunud ja siin on meil väga palju teha.

Väga suur ja tähtis on viljasaagi tõstmise küsimus, mille lahendamises botaanika alati esimest osa on etendanud. Botaanika on toonud nende abinõude juurde, mille abil meie võime nüüd taimi juhtida, neid ümber teha, nagu see meile tarvilik on. Et taimedelt maksimaalset saaki saada, on vaja osata taimi ümbrusele kohandada ja ümberpöörduvalt; kuid, pealeselle, igale erilisele ümbruskonnale vastavaid taimi leida.

Suurematest praktilistest ülesannetest nõukogude botaanika ees on Liidu maapinna geobotaanikaline raioneerimine, mis sünnib taimede ja ümbruskonna vahekorrad selgitamise põhjal. See on määratu suur ülesanne, ja ta teostamine annab juhtmed, mille järele võib väga suuri parandusi meie maapinna kasutamisesse tuua.

Lõpuks võime ütelda, et meil juba oma nõukogude botaanika on, mida arendavad ja mille eest võitlevad energilised nõukogude botaanikud, ja et meie võime ja oskame nüüd üles seada juba suuri botaanilisi probleeme sotsialismi ehituse huvides ja neid kiiresti lahendada.

J. Saviauk.

Minu mälestused automobiilist

Ins. P. K. Engelmeier

Teelokomotiv

1864. a., kui ma 9 aastat vana olin, elas meie perekond läbisõidul Genfis. Ükskord öösel äratas meid mürin uulitsalt: näis, nagu seisaks vedur just meie akende all. Jooksime akna juurde ja nägimegi tõepoolest nimelt niisugust pilti. Meie aken oli teisel korral, aga peaaegu aknaga ühel tasemel haigutas must vedurikorsten, millest suits ja aur välja lendasid. Roopaid uulitsal ei olnud, aga vedur seisis meie akna all, otsekohe jalgtees ääres. Ligemalt silmitsedes nägime, et see mitte vedur ei olnud, vaid lokomobiil, millel hooratas üleval.

Nähtavasti oli see üks katseid, mida, kirjanduse järgi otsustades, neil aastatel Euroopas agaralt tehti. Oli võetud lokomobiil, mis sel ajal põllumajanduses väga levinud oli, ja tehti iseliikumise katseid.

Kohtamine Benziga

1881. a. lõpetasin ma Moskva kõrgema tehnikakooli insener-mehaaniku tunnistusega. Kogusin pisut raha ja sõitsin 1883. a. Saksamaale, et asjade seisukorda sealsetes tehastes tundma õppida. Mul õnnestus lihtsa lukusepana Mannheimis Lanzi masinaehituse tehasesse tööle saada.

1883. a. ei olnud mitte üksnes Mannheimis, vaid ka mitte kusagil mujalgi automobiilidest juttugi. Seda sõna ennastki polnud veel olemas, ja mitte keegi polnud huvitatudki küsimusest, et hobust mootoriga asendada. See on — olid küll olemas niisugused vigurivennad — leiutajad, ja üks niisugune vigurivend oli isegi Mannheimis. See oli „keegi Benz“. Temast rääkis mulle minu sõber — tööline ja tegi ettepaneku lähemal pühapäeval vigurivenna Benzi tööd vaatama minna. Ja meie läksime.

Minna tuli kaunis kaugele. Meie jõudsimme maja väravateni, mille küljes tagasihoidlik silt seisis; sildil Benzi nime kõrval olid mitmesuguste masinate kujutused, millele siin remonti tehti, ja ilutses firma „Rheini gaasimootorite tehas“. Töökoda ei töötanud, sest oli pühapäev. Meie läksime hoovi. Seal seisis vanaaegne sõiduk, mille ümber inimesed askeldasid. Sõiduk oli seda tüüpi, mida ingliskeeles dog-cart nimetatakse, s. t. „koeravanker“. Tagumiste rataste peal oli kõrge lai kast, ja selle peal istekoht kahele inimesele. See on harilik inglaste jahivanker, millele

üks hobune ette rakendatakse; istmele istub peremees kutsariga, istme alla kasti aga pannakse üks või kaks koera.

Dog-cart, millele meie lähenesime, oli kolme rattaga. Tema all koperdas mingisugune tööriietes poisijõmpsik. Siinsamas töötas ka täiskasvanud tööline, ja pealeselle oli tegevuses ka peremees ise, keda tema ülikonna järgi kerge oli ära tunda. Ta oli pühapäeva riides, s. o. tal olid traksididega „pühapäeva-püksid“ (Sonntagshosen) pimestavalt valgel särgil, mille varukad pealepoole küünarnukki olid üles kääritud. Käed aga olid peaaegu kuni küünarnukini nagu neegril. See oli Benz, väiklase kasvuga, tugev sakslane tumedate juukstega ja tusailmelise näoga. Ta märkas meid, kuid tegi rahulikult tööd edasi. Benzi sõidukil oli kogu ruum tagumiselt teljelt kuni istmeni mehhanismide all kinni. Jõumasinaks oli Otto-Deutzi tüüpi väike horisontaalne bensiinimootor. Raskelt hoorattalt läks rihm transmisionile, sealt tagumisele teljele. Tüürina kerkis ees väikese hoorattaga püstvõll, hoorattakese küljes üleval oli käepide, nagu kohviveskil.

Meie jäime vankrist eemal seisma. Lõpuks võttis Benz istme alt suure kaltsu ja pühkis käed laiade tõmmetega küünarnukini puhtaks, kuid ei ajanud särki lumivalgetele varukatele mitte ühtegi plekki; tuli meie poole ja tervitas meid vaikse peanoogutusega, käte pühkimist jätkates. Ma ulatasin Benzile odava turisigari, mille küljest ta kohe otsa ära hammustas ja minu tikust varjamata heameelega põlema süütas. Soovides Benzi veidrust proovida, küsisin ma: „Käib?“, mille peale ta kohmetamata vastas: „Läheb käima“, nagu oleks tema lapsest juttu olnud.

— Aga praegu teie ei mõtle teda käima lasta? — küsisin mina.

— Ei, mootor müriseb liialt, hobused hakkavad kartma.

— Kuid meie ju praegu tulime, mitte mingisugust sõitmist ei ole, ja ei ole kuuldagi sõitu, — tähendasin mina.

Benzi näost libises üle rahulolematuse vari; kuid sigar mõjus leiutaja peale pühapäevalikult, ja ta algas naeratades:

— Nii ma just mineval pühapäeval sisse kukkusingi. Polnud ka mitte sõitmist kuulda. Ma lasksin masina käima ja sõitsin tagumise käiguga ettevaatlikult oma maja ees olevale platsile. Plats, nagu teie

nägite, on väga suur. Mitte kedagi polnud näha. Ma nihutan masinat ettevaatlikult edasi. Kuid ma ei märganud hobust vankriga teisel pool platsi ääres. See oli vorstivedaja, kes vedas oma kaupa klientidele laiali: kerge vanker oli tervelt lahtiseid vorstikorve täis. Hobune seisis maja varjus täiesti liikumata, aga müüja oli, nähtavasti, järjekordse korviga majasse läinud. Niipea aga kui hobune nägi, et sõiduk liigub, kuid ilma hobuseta, ajas ta tagumiste jalgade peale püsti ja kihutas minema, mööda sõiduteed terve kilomeetri pikkuselt vorste, sinke ja teisi maitsevatd asju laiali pillates. Et seda asja maha vaikida, selleks tuli mul kõik see kaup ära osta, ja naine pesi seda terve nädala. Sest saadik ei anna vorstitegija mulle enam asu: kogu aeg tänab, kui hästi ta möödunud pühapäeval kauples. Aga kuradile ma teda saata ei tohi: see on ümbruskonnas kõige rikkam mees, ja mina pole mitte mina, kui ma mitte temale oma esimest masinat kaela ei määri. See on minu kättemaks. Ja see on suur sehv, suur, kolossaalne, kolossal, pyramidal, — kordas ta vaimus täielikult oma sünnilapse vaatlemisele süvenedes. Meie vaikisime. Benz hakkas uuesti rääkima:

— Kas leiutis tema leiutajale vähe sekdust ja meelegaiget teeb? Mul on ju nli raske oma sõiduvankrit proovida. Siin hoovis, — teie näete, kui kitsas siin on. Uulitsaid mööda ei lase politsei isegi öösel liikuda: mootor müriseb. Tuleb masin hobustega linnataha vedada, poisikesesalga saatel, kes kooris oma teravmeelsust harjutavad. Selle juures ei õnnestu ka masina juures kõik korraga. „Ja! Ja!.. Peab raudse tervise omama, et kõiki neid lastehaigusi üle elada,“ — lõpetas ta lausega, millega ta, minu sõbra sõnade järgi, kõik sarnased intervjuud lõpetab.

Benzi sõiduvankrit nägin ma käimas 10 aastat pärast kirjeldatud juhtumit, kuid sellest allpool. Kirjandusest aga sain ma teada järgmist: 1883. a. hakkas Benz teda ehitama, kuid alles kolme aasta pärast, nimelt 1886. aastal, astus ta suure ilma ette. Selsamal 1886. a. laskis aga ka Daimleri firma oma esimese vankri välja. Ainult et Daimleril korda läks oma vankrit kuud paar Benzist varem välja saata; seejärel loetaksegi teda esimeseks bensiini-auto isaks. Kuid mulle näib, et õiglasem oleks nii mõlemaid firmasid nimetada, ja seda enam veel, et nad mõlemad kaua aastaid üksteise kõrval kogu saksa autotoodangu eesotsas sammusid, pärast aga koguni üheks trustiks liitusid.

Venemaal

Moskvasse tulin ma tagasi selsamal 1883. a. Mitte mingisugusest automobiliist polnud juttugi: uulitsatel ja maanteedel valitses jagamatult hobune, ja isegi roopaid mööda vedas vagunikesi paar või kaks paari hobuseid. Vagunid olid väikesed, kerged, lahtised; sõit läks sõnk-sõnk, sõitjad tulid käigu peal peale ja astusid maha. 80-te aastate lõpul hakkasid konkad mehaniseeritud trammile maad andma.

Hobuste hirmutamise küsimus seisis kaua komistuskivina ees ja takistas tram-mide tarvituselevõtmist Moskvas ja Peterburis. Esimene, kes selle Gordiuse sõlme läbi löikas, oli Peterburi linnapealik, kindral Gresser, kes „targa“ otsuse välja andis.

Ta kirjutas järgmise resolutsiooni palvekirja peale, milles mehaaniliste vagunite liikumiseks Peterburi uulitsatel luba paluti: Kuna elakute hobused ilma hobuseta liikuvat tõlda nähes hirmuvad, seepärast tuleb üks või kaks hobust silmapetteks mehaanilise vaguni ette rakendada, mitte nõudes, et nad vaguni liikumise ajal rihmad ja leid pingule tõmbaks.

Siin võib lugeja hüüda: „Kuid see ometi ei puuduta automobili.“ Kuid Gresser ei mõtelnud oma tarka korraldust mitte oma peast välja, vaid muutis ainult veidikese Inglise parlamendi otsust, s. o. seadust, mis 20 aastat enne seda oli välja antud. Ma räägin kuulsatest „lokomotiivi liikumise aktidest“ (Locomotive acts), mis 1865. a. välja anti ja alles 1896. a. tühistati.

Kuid selleks, et seda imelikku seadust täiesti õieti hinnata, on vaja väikene ekskursioon autoasjanduse ajaloo alale Suurbritanniasse teha.

Autobussi transpordi algus Inglismaal

Juba XIX sajandi 30-tel aastatel sündis paljude Inglismaa linnade vahel korralik ühendusepidamine ühiskondlikkude aurutõldade abil, mis rohkem selleaegsete dilishanssidele sarnanesid, kui praeguste autobussidele. Need ettevõtted olid justkui pinnaks silmas ärimeestele, kes just sel ajal raudteid ehitasid. Raudtee asutajad pidasid autobusside vastu meelegaheitlekku sõda nii legaalse kui illegaalse abinõudega. Nad haarasid kinni kõige pisemastki vahejuhtumisest teel ja puhusid selle müüdava ajakirjanduse abil kogu riigi hirmuks suureks. Ja 1865. a. õnnestuski neil „tõõstuserüütritel“ (nagu neid sel ajal nime-

tati) parlamendi kaudu kaks seadust läbi viia, mis autobussi ettevõtteid silmapilkselt surmasid. Need olidki niimetatud „lokomotiivi aktid“, mis muuseas nõudsid, et iga lokomotiivi ees, s. t. iga mehaanilise sõiduki ees, mis mööda linnaulitsat või teed ilma roobasteta sõidab, inimene punase lipuga sõidaks või käiks; ja sellisama seaduse teine punkt andis igale elakule õiguse sõidukit tee peal lihtsalt käe ülestõstmisega peatada.

Imestamisvääriliselt püsis see seadus Inglismaal üle 30 aasta; ta jäi püsima isegi neil aastatel, kui Pariisi ulitsatel juba sadanded autod ringi sõitsid. See seadus tühistati alles 1896. a.; tähendab, sel ajal, kui linnaülem Peterburis trammivagunitele silmapetteks hobuseid nõudis, oli ta veel täielikult maksev.

Kohtamine Daimleriga

1893. a. sõitsin ma uuesti välismaale, seekord selle eesmärgiga, et oma teadmisi elektritehnika alal täiendada, mida ma Moskva kõrgemast tehnilisest õppeasutusest väga kitsal määral sain. 70-tel aastatel, mil ma seal õppisin, polnud seal elektri kohta rohkem õppust, kui ainult üks peatükk füüsikas, ja mitte keegi ei aitanudki, et väikestest elektrimagneedi rullikestest kunagi võimsad dünaamo- ja elektrimootorid sünnivad.

Stuttgarti jõudnud, astusin ma sel ajal tuntud Feini elektritehnika tehasesse tööle. Sõõgimajas, kus ma iga päev lõunatasin, hakkasin oma naabriga juttu ajama, kes mulle järgmist rääkis: „Teie jalutate ju iga pühapäev linna ümbruses ringi. Arvatavasti juba kohtasite kusagil vankrit, mis hobusteta sõidab?“ Minu vastuse peale, et ma niisugust tõlda ei ole kohanud, ja küsimuse peale: kus ja kunas teda kohata võib, sain ma teada, et teda iga pühapäev kella kahe ja kolme vahel Stuttgarti ja Kannstadi vahel sõitmas näha võib; et selle sõiduki Kannstadi väikese tehase omanik Daimler on ehitanud, et ta 50-aastane vanamees on, kes hiljuti noore naisega abiellus ja pulmareisi asemel Itaaliasse, nagu neil viisiks, oma naist ümber Kannstadi sõidutab. Siin tegi minu kaasjutleja pilkava näo ja lõpetas: „Kas saate aru, missugune vigurimees see Daimler on? Ta tapab ühe pauguga mitte kaks, vaid kolm jänest. Kuidas siis: esiteks, lõbus- tab naist, teiseks, proovib oma leiutist, ja kolmandaks, saab kokkuhoidlikult läbi. Ja selle juures ei eemaldu ka oma ärist mitte“. Siin alles, tõtt tunnistades, tuli mul

meelde minu külaskäik 10 aastat tagasi Mannheimis teise leiutaja — Benzi — juurde sellesama asja pärast. Kohe järgmisel pühapäeval ajasin ma kummimantli selga ja kaasavõetud pikad säärsaapad jalga (oli vihmane sügis) ning läksin oma harilikule pühapäevasele jalutuskäigule Stuttgartist välja teed mööda Kannstadi linnakese poole, mis Stuttgartist niisama kaugel asub, kui Kuntsevo Moskvast.

Maanteel oli paks kord kleepuvat muda; ma sammusin kõrgemaid künkaid mööda. Maantee oli tühi, ja ma sain aru, mispärast Daimler oma sõidukit nimelt neil keskpäeva tundidel proovib. Ühele kõrgemale punktile jõudes nägin ma enda ees tõlda, mis mulle ilma hobusteta vastu laskus. Tõllas istus kaks kuju: üks õige suur ja teine pisitillukene. Sedamööda, kuidas vahe meie vahel vähenes, hakkasin ma sõitjaid paremini nägema. Daimler paistis silma oma suure jõumehe kuju poolest. Noore naisemehena polnud ta mitte üksnes elegantselt, vaid isegi kõrgemal määral valitult riides. Tema mõlemad käed olid rooli hoorattakesel; kuid rooliratta võll ei olnud veel tänapäeva sarnaselt kalakile: ta seisis juhi ees otse püsti ja lõppes väikese horisontaalse hoorattakesega, mille küljes üleväl kaepide seisis. Täheandan siin, möödaminnes, et rooli kuju pärast, mis kohviveskit meelde tuletas, automobiile endid sel ajal nende rohkearvuliste vihkajate poolt „kohviveskiteks“ nimetati. Nii siis, jõumees Daimler keerutus kohviveskit paremale ja pahemale, ja tõld veeres mulle vastu, tublisti paremale ja pahemale poole põigeldes.

Kuju, kes Daimleri kõrval istus, polnud aga sugugi näha: see oli pitside, paelade, puhvide hunnik, mille keskel ma alles siis kena püstininakest silmasin, kui sõiduk minu kohale jõudis. Jäin seisma. Pealegi lugesin ma peatamiskutset selles pilgus, mida Daimler mitu korda minu poole heitis, sellega rahul olles, et tõld hästi sõitis — minu silmamõõdu järgi 15-kilomeetri tunni- kiirusega. Kui tõld minu kohale jõudis, olime meie mõlemad selle paiga kõige madalamal punktil. Sealt edasi algas tõus märke: nii minule, kui ka sõidukile, ainult vastapidi suunas.

Ja siis nüüd... nõgus, aevastas sõiduk, mis pärimäge sõites õige ühetasaselt auru välja oli pahvinud — sõiduk aevastas kaks korda ja... jäi seisma.

Ma tundsin silmapilkselt seda paha- meelt, mida leiutaja tundma pidi, ja et seda mitte suurendada, pöörasin ma kõr- vale ja hakkasin kiiresti oma teed jätkama,

ilma et tagasi oleks vaadanud. Kuid sõiduki juurest kostis minuni ainult aevastamist. Künkale jõudes vaatasin tagasi. Sõiduk seisis; Daimler seisis üle jalapõia vedelas poris, mis tema elegantseid jalಾನusid kattis, ja keerutas midagi. Pitside komps liigutas end nārvilikult. Sekundi pärast jõudsin ma kõige kõrgemast punktist üle, ja pilt, mida oleks võinud nimetada „leitaja pulmारेisuks“, muutus mulle pildiks mälestuste kinolindil.

Niisugune oli minu kohtamine Daimleriga... Kuid, siiski ei huvita meid Benz ja Daimler mitte kui elakud, vaid kui bensiini-autoasjanduse algatajad, meid huvitab nende toodang. Nii Benzi, kui ka Daimleri toodanguga aga puutusin ma kokku varsti pärast siin jutustatud sündmusi.

Autoasjanduse algus Prantsusmaal

Töötanud 1893. ja 1894. aa. Feini tehases Stuttgartis, sõitsin ma 1895. a. Pariisi ja hakkasin seal akadeemik Marcel Desprez (l. Depree) laboratooriumis kõrgepinge elektri kauge maa peale edasiandjate alal töötama, s. o. mulle sai nimelt õnn osaks Desprez juhatusel neist uurimistest osa võtta, mis Engelsit nii väga vaimustasid.

Pariisi uulitsatel nägin ma lõpuks bensiinautosid. Need olid needsamad mulle tuttavad Benzi ja Daimleri troskakesed, kuid teiste firmade all.

Rogeri firma kopeeris Benzi troskat: see oli seesama dog-cart, sõitjate jaoks väga kõrge istmega, kuid juba neljarattaline, horisontaalse bensiinimootoriga, rihmadega transmissioon sõiduratastele. Mootor käis tasa ja tegi ligi 800 tiiru ja kuivõrd ta piki sõidukit oli asetatud, siis tundus iga kolbekāiku kogu sõidukis edasi-tagasi tõugetena. Sõidu ajal sõitjad neid tõukeid ei märganud, aga kui tõld seisis ja mootor käis, siis tegi kogu sõiduk ühes temas istuvate sõitjatega, olgugi väikseid, kuid mitte meeldivaid ja inetuid, edasi-tagasi kõikumisi. Ja tuleb öelda, et lühikeste peatuste ajal sel ajal mootorit välja ei lülitatud, — et hoiduda sekeldusest tema käimalaskmisel.

Nāhtavasti selle iseārduse pärast kopeeriti horisontaalse mootoriga Benzi sõidukit Prantsusmaal vähe. Daimleri sõidukil oli palju suurem edu. Ehitajad talitasid nii: nad võtsid mootori otsekohe Daimlerilt ja paigutasid selle sõidukile juba oma ārnāgemise järgi, kuid igatahes mitte istme alla, vaid ette, sinna kus kutsaripukk asetses. Kõigi nende firmade eesotsas

sammus Panhard et Levassori firma, ja nimelt sellepārast, et Panhard rahamees, Levassor aga — vōiduajaja oli, kes kõigil selle aja vōidusõitudel auhindu sai.

Teistest firmadest, kes Daimleri mootoriga autosid ehitasid, oli kõige silmapaistvam Peugeot (l.: Pōshoo) firma; see firma oli ammust ajast kuulus kāsitōoriistade, niisamuti ka kōögiriistade ja lauariistade, nagu kohviveskite, pipraveskite jms valmistamise poolest. Niipea kui Panhard et Levassori autod Pariisi uulitsatele ilmusid, hakkasid paljud firmad, kellel oma tehases vastav sisseseade oli, autosid ehitama, uue transpordiliigi määramisega tulevikutāhtsust ette aimates. Nende hulgas oli ka Peugeot firma, ja tema sõidukid hakkasid korruga kaunis hāsti levima.

Pariis on igasuguste moodide allik: moed tekivad seal iga päev ja nimelt kõikide asjade alal: pükste ja korsettide, vurrude ja soengute, üksikute teravate naljade ja tervete ilmavaadete alal. Et aga ainult midagi uut ilmuks, mis silma torkab. Nii oli ka autoga. Kuivõrd laialdaselt mood „hobusteta tõldade“ ehitamist, nagu sel ajal mehaanilisi sõidukeid nimetati (sõna „automobiil“ sel ajal veel ei olnud), haaras, sellest kõneleb järgmine näide.

Marcel Desprez tööd elektrifikatsiooni alal tõstis ta korruga esimesele kohale moodsate õpetlaste tāhekogus. Seepärast haaras automood oma lainega ka selle moodsa isiku, s. t. tekkiva automobiiliasjanduse algatajad tulid osavalt mõttele Desprez moodsat nime selle liikumise etteotsa panna. Ajalehed ei lasknud kah juhtumist mōōda, et mōjuva uudise hāāleto-rudeks saada. Kõige ees sammus niinimetatud „Vāike ajakiri“ (Le Petit Journal), väga laialt levinud ajaleheke. Ta erutas kogu Pariisi juba 1894. aastal autode vōidusõidu korraldamisega Pariisi ja Roueni vahel 140 km. kaugusele, mis selleaegsetele māngusõidukitele pikk maa oli.

Selle vōidusõidu peale ma ei sattunud, aga sattusin selle tagajārgede peale, mida võib kokku võtta ühe lausega: „automood oli loodud“. See aga on Pariisile kõik. Veidrusest, mida selle vōidusõidu āmber suur hulk āles kerkis, maksab meelde tuletada seda, et vōidusõidule endid üle saja sõiduki āles andsid, mille hulgas 20 igāvese jõumasina taolist tūhist ja vōimatut projekti oli. Need viimased, muidugi, vōidusõidule ei ilmunudki, kuid nende ālesandmine oli pōōrase moe õige tunnus, mis kuulsuse saamise vōi isegi ainult aja-

kirjandusse sattumise janunejaid oli harranud.

Ühe sõnaga, 1894. a. võiduajamine seadis Prantsusmaal autoasjanduse probleemi päevakorrale. Kuid mitte sellest ei tule arvata bensiiniauto vanadust, ja nimelt sellepärast, et 1894. a. võidusõidul aur võidu sai. Temale suitsetasid ajalehed (spetsiaalset autoasjanduse kirjandust aga veel ei olnud) viirukit ja kuulutasid suurt tulevikku. Kuid bensiini esindajad ei lugenud endid võidetuks, ja autoasjanduse edasine arendamine tõendas veel kord selle rahvasõna õigsust, et ainult see võidetud on, kes end võidetuks luges.

1895. a. kevadel sattusin ma Pariisis otsekohe mürgeli keerisesse, mida ajalehed uue autovõidusõidu kava ümber tegid: taheti sõita Pariisist Bordeauxsse (l.: Bordoo'sse) — 600 km kaugusele, kuid sõita ilma peatuseta, seal Bordeaux's ümber peaplatsi ring teha ja sellesama sõidukiga tagasi Pariisi sõita, s. t. ühe joonega ilma peatamata 1200 km maha sõita. See oli puht pöörasus nii selleaegsetele sõidukitele, kui ka juhtidele. Ja võis julgesti ütelda, et inimesed poleks seda katsumist välja kannatanud, kui mitte Pariisis sel ajal uimastusvahend „cola“ — Ameerika pähkli ekstrakt — poleks laialt moodis olnud. Cola ekstraktile tuginesidki kõik võiduajajate lootused, ja ta õigustas end täielikult. Kuid kõik masinad tulid sellelt võidusõidult tagasi lagunenuks.

Iga tehas, iga töökoda, kes kuigivõrd vastavalt oli sisse seatud, hakkas kiiresti võidusõidust osavõtmiseks oma sõidukit tegema. Üks näide: Pariisis oli firma, mille spetsiaalsuseks oli astronoomia observatooriumide mehaaniliste sisse-seadete ehitamine. Sel ajal lõpetas ta just observatooriumi (tähetorni) ehitamise Nizzas. Tema peremees Gauthier (l.: Gootjee) avaldas minuga juttu ajades soovi Pariisi-Bordeaux-Pariisi autovõidusõidust osa võtta, viis mind oma tehasesse, mis tõesti hästi sisse oli seatud, ja küsis minult mehaanilise sõiduki ehitamise kohta nõu. Võtta mootor Daimlerilt, projekteerida omapärane sõiduk, arvata välja hammasrattad, kõige sellega sai peremees vaevata toime; talle tegi peavalu ainult see, et võidusõiduni nii vähe aega jäi, et võimalik polnud terasest hammasrattaid teha, ja ta küsis minult: kas pronks hammasrattad kannatavad 1200 km pikkuse tee välja?

Võidusõidu korraldajatel läks, nagu ma ütlesin, korda Desprez'd värbida, ja tema juhtimise alla anti kogu võidusõidu teaduslik osa, peasjalikult tehniline eksper-

tiis ja prêmeerimine. Kord küsib Desprez minult, kas ma ei ole huvitatud eelseisvast mehaaniliste sõidukite võidusõidust? Minu jaatava vastuse peale ütles ta: „Ma teen teid siis organisatsioonilise komitee liikmeks“. Pariisi-Bordeaux-Pariisi võidusõidu organisatsioonilises komitees olin ma ainuke välismaalane, ja kõik tema peensused läksid minust lähedalt mööda, eriti seepärast, et need olid aastad, mil Prantsusmaa ja Venemaa vahel kurikuulus „südamlik kokkulepe“ (Entente cordiale) valitses.

11. juunil 1895. a. ilmus Pariisi startima ligi 30 sõidukit, mis Versailles'ni (l. Verssaij'ni — 20 km.) poole käiguga sõitsid, ja alles Versailles'st algas tõelik võidusõit. Mõned sõidukid ei jõudnud isegi Versailles'ni, nii et sealt startis ainult 21 osavõtjat. Võidusõidu lõpetasid kindlaksmääratud ajaga (100 tundi) ainult 9: 8 kaheja neljaistmelist bensiinisõidukit ja üks 6-istmeline auru-autobuss. Selkombel võitis bensiin lõpulikult.

Esimesena tuli tagasi Levassor oma firma kaheistmelise sõidukiga. Ta sõitis 1200-km. maa ära 48 tunni 47 minutiga. Lõpppunktis, Boulogne (l. Bulonje) pargi värvate juures, oli teda kogu Pariis vastu võtmas. Masinat seisma jättes ja sõidukist maha tulles ütles ta: „See on pöörasus: ma tegin kuni 30 kilomeetrit tunnis“. Sellel kohal, Boulogne pargi sissekäigu juures, ilutseb praegu mälestusesammas reljeefse medaljoniga, mis Levassori oma sõidukil nr. 5, piduri käepidemele surudes, kujutab ja tema öeldud lause on raiutud kujutuse alla.

Meieaegse bensiiniauto sündimine

Pariis-Bordeaux-Pariisi võidusõit 1895. a. avas bensiiniauto arenemises uue ajastu.

Auto arenemine läks sedasama teed mööda, mida mööda läks veduri arenemine. Seepärast tuletame viimast lühidalt meelde.

Kõik teavad ju, et tänapäevase veduri algtüübiks Stephensoni vedur oli, nime all „raket“ (the Rocket). Asi oli nii: XIX sajandi kahe esimese aastakümne vältel hakkasid Inglismaa masinaehitajad kiiresti sel ajal veel mitte oletsevat aurusõidukit roobastee jaoks ehitama. Selle tagajärjel loodi hulka konstruktsioone, millest mõned oma vigurlikkusega üllatasid. Nii, näiteks, oli ehitatud vedur kangimehanismiga, mis väga sarnane oli rohutirtsu pikkadele jalgadele, millega sõiduk maa peale toetas ja mille abil ta edasi liikus. Küsimuse lahendamisi-

seks: missuguse veduri konstruksioonile eesõigust anda, organiseeriti nüüd 1829. a. niinimetatud „Rainhilli“ võistlus, kus kindlasti võitis Stephensoni konstruksioon. Tema ongi olnud kõigi järgnevate vedurite algtüüp täielikult kuni käesoleva ajani, sest tänapäevase veduri ja Stephensoni „Rocketi“ määratusuurele erinevusele vaatamata on nende peamised koosseisu osad ühesugused, ja nimelt: kütmine katla sees, horisontaalsed tuletorud, ümbertöötatud auru tarvitamine veojõu suurendamiseks ja kitruuse reguleerimise seadeldis.

Tuleme nüüd automobiili juurde. Daimler ja Benz andsid kaks esimest, vähegi rahuloldavat sõiduki lahendust lihtsate teede jaoks. Daimler tarvitas vertikaalset mootorit, Benz — horisontaalset. Vertikaalne mootor pääses võidule; kuid ka horisontaalset mootorit kasutasid paljud järgnevad firmad isegi meie XX sajandi algul.

Tähtis on veel mootori asendamine: nii Benz, kui ka Daimler algasid sellest peale, et mootori ja ülejäänud mehhanismi sõiduki tagumisse osasse asetasid, millest pi-

dasid kinni ka Benzi järelkäijad. Kuid Daimler hakkas algusest peale mootori kohta ettepoole nihutama, ning tema järelkäijad, eriti prantslased Panhard-Levassor, Peugeot ja palju teisi — kui vast mitte kõik — viisid mootori ja transmissiooni esimesse osasse, millega, muuseas, ka palju ühetasasem rataste koormatus saavutatakse. Ja Levassori, Pariis-Bordeaux-Pariisi võidusõidu võitnud 1895. a. auto oligi nüüd järgnevatele autodele, arvates siia ka tänapäeva standartset tüüpi autod, niisamasuguseks algtüübiks, nagu veduritele oli Stephensoni „Rocket“.

Kuivõrd käesolev artikkel mitte kitsaste autoasjanduse spetsialistide jaoks ei ole kirjutatud, siis piirdun ma öelduga järgmise teesi motiveerimiseks: 1895. a. enamuses olnud Daimleri auto tüüp ettepaigutatud mootori ja transmissiooniga oli järgnevate tüüpide algtüüp, täielikult kuni tänapäeva standardini.

Ja kui see nii on, siis — järelikult: on tänapäeval bensiiniautol praegusel ajal käes 41-ne aasta.

Tõlkinud: A. K.

Nõukogude auto ЗИС-101

Teadusline ringvaade

Õhulennu kõrguserekordid

1935. a. 21. novembril püstitas nõukogude lendur Kokkinaki viimase maailmarekordi õhusõidu kõrguses, tõustes lahtise kabiiniga lennukil 14 575 meetri kõrgusele. Tema rekordlend kestis 1 tund 03 minutit; kõrgusel, kuhu ta tõusis, oli õhurõhk 101 mm., temperatuur kuni -62° ; oma rekordi kõrgusel oli Kokkinaki umbes 8 minutit ja laskus siis seisma pandud mootoril alla maapinnale.

Selle rekordi puhul tuleme siin meelde vastavaid maailmarekorde viimase veerandsaja aasta kestel.

1909. a. 29. augustil püstitas lendur Latham Reimsis (Prantsusmaal) oma „Antoinette“ nimelisel lennukil maailma kõrguserekordi, tõustes 155 meetri kõrgusele. Vähem kui kaks kuud hiljem tõusis de Lambert Pariisis 300 meetri kõrgusele, ja 1910. a. 7. jaanuaril tõusis Latham seltsamal „Antoinettel“ juba 1000 meetri kõrgusele. Seega olid esimesed kolm rekordi Prantsusmaa käes. Kuid 1910. a. 11. augustil püstitas lendur Drexel Am. Ühendriikides uue rekordi, tõustes 2012 meetri kõrgusele. 1910. a. 8. septembril läks kõrguserekord uuesti Prantsusmaa kätte (2587 meetrit), kelle lendurid järgmise kümne aasta jooksul ligi kümmekond uut rekordi püstitasid, tõustes 1913. a. 28. detsembril juba 6120 meetri kõrgusele. 1920. aastal võtsid Ameerika Ühendriikide lendurid kõrguserekordi uuesti omale, tõustes juba 10 000 meetri kõrgusele, ja 1921. a. 18. sept. seadsid nad rekordiks 10 518 meetrit. 1923. a. 5. sept. tuli esikohale uuesti Prantsusmaa, kus rekordiks seati 10 741 meetrit, ja poolteist kuud hiljem — 11 145 meetrit. 1927. a. 25. juulil püstitati Am. Ühendriikides rekord 11 710 meetrit, ja 1929. a. 8. mail 11 930 m.

Selle ajani võistlesid õhusõidu kõrguserekordide alal ainult Prantsusmaa ja Am. Ühendriigid, kusjuures juhtiv osa oli Prantsusmaal. Sellest ajast peale aga hakkavad esikohale tulema ka teised riigid. 1929. a. 26. mail seati Saksamaal kõrguserekordiks 12 739 meetrit; 1930. a. 4. juunil Ühendriikides — 13 157 m.; 1932. a. 16. sept. — Inglismaal — 13 404 m.; 1933. a. 28. sept. Prantsusmaal — 13 661 m.; 1934. a. 11. apr.

Itaalias — 14 443 meetrit. Viimane rekord oli püstitatud Itaalia lenduri Donati poolt. Nõukogude lendur Kokkinaki ületas seega Donati rekordi 143 meetri võrd. Sm Kokkinaki saavutas oma rekordi Menshinski nimelise tehase inseneri Polikarpovi konstruksiooni järele ehitatud nõukogude lennukil.

Üleliiduline akustika konverents

Teaduste akadeemia ja rahvamajanduse rasketööstuse komissariaadi juures asuva füüsika assotsiatsiooni poolt kokkukutsutud üleliiduline akustika konverents peeti ära 1935. a. 1—5. detsembrini.

Konverentsil on suur teaduslik ja rahvamajanduslik tähtsus. Juba konverentsivormalsed näitajad räägivad ta suurest ulatusest: konverentsi seitsmes sektsioonis peeti tervelt 120 aruannet.

Akustika füüsika-sektsioonis selgus, näiteks, kuivõrd suur tähtsus on ultra-akustika lainete tarvitamisel meie metallitööstuses: „valgustades“ metallivalamisel, näit., vedelat metalli ultra-häältelainetega, võib selle metalli angumise protsessi muuta ja ta peale seega mõju avaldada (kõrvaldades, näit., valatavas metallis kahjulikke pesasid, „aukusid“ jm).

Akustika füsioloogia-sektsioon selgitas kõrvaligete osa kuulmisprotsessis ja mitmesuguste häälelainete mõju üksikute kõrvaligete peale ehk kõrva mõnesuguste liigete paraliseerimise või puudumise tähtsust kuulmisprotsessis jne.

Elektroakustika sektsioon tegi suure töö ära raadio reprodutorite täiendamise alal. Muuseas selgitati siin, et elektroakustika aparatuuri valmistamine on meil täiesti katastroofilises seisukorras, ja konverentsi vastav resolutsioon nõuab meie tööstuselt nimetatud aparatuuri valmistamist vastaval arvul ja vastava nomenklatuuri järele ka omaduslikult.

Müra vastu võitlemise sektsioon selgitas, kuivõrd igasugune üleearune mürin valmistusprotsessis tööviljakust vähendab, kuivõrd uulitsamürin inimeste peale närvisüühiliselt mõjub, õnnetusjuhtumite arvu suurendab jne.

41936

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 1

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1936

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

1282

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Välismaatööliste Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikul. № 2

Hind 1 rbl. 25 kop.

EESTI
RAHVUSGAAMATUKOGU
AR

sarnuti vastu võtta, nagu praegu raadiot kuulatakse. Jõuallikaks aparaadile võib tarvitada linna elektrivalgustuse võrku (s. o. kodust elektrilambi stepslit). Aparaat võtab vastu peale kinopildi ka hääle, s. o. rääkiva kino. Kodune kinoekraan on kuni 30—40 sm suur.

Vedurite juhtimine raadioga. — Prantsusmaal Roueni sadamas hakati manööverdavate vedurite juhtimist sadama maaalal raadio kaudu toimetama. Raadio edasiandjad ja häälekõvendajad (vastuvõtjad) on igal veduril, mida sadama dispatšeri keskpunkt juhib. Nii on veduri ja keskpunkti vahel mõlemipoolne side. Vedurite tööviljakus on selle tagajärjel palju tõusnud.

Raamatud kinofilmil. — Ameerika Ühendriikide teadlaste nõukogu andis Rooseveldi kuulsa NRA seadused ja määrused kinofilmil välja. Seda NRA (rahvamajanduse jaluleseadmise kord) materjali oli niipalju, et kui see kõik oleks raamatutena välja antud, siis oleks see 556 suurt 500-leheküljelist köidet annud. Trükkimiskulusid poleks valitsus suutnud kanda. Kuid nendel materjalidel on ka suur teaduslik tähtsus. Et seda materjali tulevastele uurijatele alal hoida, selleks leiti pääsetee selle materjali pildistamises kitsale 16-millimeetrilisele tulekindlale kinofilmile. Nüüd võtab üks niisugune „kinoraamat“ (materjalide täielik kogu) raamaturiulil vähem kui meeter ruumi ja maksab umbes 300 dollarit. Seda raamatut võib lugeda lihtsa projektsiooniaparaadiga ehk isegi suurendamisklaasiga.

Abessiinia mineraalrikkused. — Itaalia ajakiri „Industria mineraria“ kirjeldab Abessiinia rikkuseid ja nende rikkuste kasutamist. Abessiinias on väga palju kulda leitud, kuid väga halbade teede pärast ehk nende täieliku puudumise tagajärjel on need kullarikkused kasutamata. Praegune kullatoodang Abessiinias on umbes 700 kilogrammi aastas. 1926. aastast peale on hakatud Abessiinia plaatina-lademeid kasutama. Vaske on senini leitud neljas raionis. Abessiinia asbest on seni täiesti kasutamata. Veel teatakse, et Abessiinias on rauda, hõbedat, inglistina, volframi. Kivisütt kaevatakse praegu ainult kahes raionis ja ainult kohalikkudeks tarveteks. Ka niklit leidub Abessiinias, kuid ka seda pole seni kasutatud. Geoloogilised uurimused kinnitavad, et Abessiinias ka nafta olevat, kuid seda pole veel keegi ekspluateerima hakanud.

Bensiini Oudova põlevkivist. — Oudova põlevkivist valmistatakse juba bensiini. Seda bensiini prooviti ja uuriti 1935. a. detsembris organiseeritud autosõitudel Moskvast Leningradi. Et neil katsetel peale absoluutsete andmete ka võrdlevaid näitajaid saada, selleks võtsid sellest autosõidust osa ka naftabensiiniga autod (peale Oudova bensiiniga töötavate autode). Tee Moskvast Leningradini sõitsid autod rasketes talvetingimustes 15 tunniga ära, sõites keskmiselt tunnis 42,5 — 45 kilomeetrit. Küttaaine tarvitamine kõikidel autodel oli ühesugune: Gorki autotehase kergesõidua autod tarvitasid 100 kilomeetri peale naftabensiini 16,2 liitrit, Oudova põlevkivi bensiini aga 16,1 liitrit; veoautod (ГАЗ—АА) tarvitasid naftabensiini 24,2 liitrit, põlevkivi bensiini aga 25,2 liitrit (100 kilomeetri peale). Oudova põlevkivi bensiin avaldas mõnesuguseid puudusi ja takistusi tarvitamises, kuid tehnilise komisjoni otsusel, kes sõidu tagajärgi uuris ja kokku võttis, on need puudused ja takistused kergesti kõrvaldatavad.

Patefonide valmistamise ratsionaliseerimine. — Kolonna patefonitehases reorganiseeris erikomisjon lihvimise ja klantsimise osakonnas tööd ja tõstis tööviljakuse nii kõrgele, et produktsioon endise 32 komplekti asemel 250 komplektini tööpäevas tõusis. Erikomisjon analüüsis tööseisakuid ja selgitas, kuidas neid võimalik on kõrvaldada (töökoha parem organiseerimine ja teenimine, tööliste valmistusliku instrukeerimise tõstmine, töövahetuste parem korraldamine, hoolitsemine sisseseade eest, jne). Komisjon määras kindlaks tähtsamate materjalide tarvitamise normid. Kõige selle tagajärjel hakkasid 150 töölistest 100 töölist töönorme ületama.

Linnadevaheline telefoniihendus. — Sideinstituudi kaugemaasideme laboratoorium ühes Leningradi „Krasnaja Sarjä“ tehase laboratooriumiga töötas välja uue transiit-sisseseade linnadevaheliste telefonijaamade jaoks. Uus sisseseade vähendab suurel määral kulusid linnadevahelise telefonisideme pidamisel. Senini ei saanud telefonist linnadevahelises jaamas telefonikõnet jälgida, ja transiitsidet andis jaamatehnik telefoniliinil. Häälekõvendajad sõlmepunktides töötasid aga niivõrd halvasti, et tehased nende valmistamise isegi seisma panid. Uus sisseseade töötab nimetatud suuri raskusi kõrvaldada.

Arvutusmasinad hoiukassadele. — Arvutus-analüütiliste masinate tehases Moskvast konstrueeris insener A. Rastner uue

algupärase masina mele hoiukassade arve-
tööde mehaniseerimiseks. Masin toimetab
iseseisvalt kontrollshurnaali kokkuarva-
misi, üleskirjutusi, kirjutab üles ja arvab
kokku sissetulekuid ja väljaminekuid hoiu-
raamatutes, kassa orderites, kassa- ja isik-
likkudel arvelehtedel ja muudel dokumen-
tidel. Üldse toimetab masin 100 operat-
siooni tunnis.

Uued JS vedurid. — 1936. a. aprillis
laskis Voroschilovgradi (end. Luganski)
veduritehase tehas uued JS (ИС=Иосиф
Сталин) vedurid välja. Nende vedurite
maksimaalne kiirus on 100 kilomeetrit
tunnis. 1936. aastal ehitab tehas 75 nii-
sugust vedurit.

Õhusõidu uus rekord. — Rahvusvahe-
line aeronautika (õhusõidu) föderatsioon
kinnitas ära uue üleilmse rekordi kuiva-
maa-lennukite kiirsõidu alal. Selle rekordi
püstitas Am. Ühendriikide lendur — asja-
armastaja ja konstruktor miljonär Howard
Hughes (Hjuus) 1935. a. 13. septembril
Kalifornias, lennates 537 kilomeetrit tun-
nis. Hughes lendas oma konstrueeritud
lennukil, 14 tsilindriga mootoril, mis 2700
meetri kõrgusel 700 hobusejõudu annab
(võib lühemal ajakestvusel oma tööd ka
kuni 1000 hobusejõuni tõsta). Tehniliste
andmete ja uurimiste järele otsustatakse,
et see mootor võib anda kuni 585-kilo-
meetrikiiruse.

Stratosfääri uurimine. — Kolm teadu-
semeest Ühendriikides töötasid teoreetili-
selt välja uue viisi, kuidas stratosfääri
30—80-kilomeetrilisel kõrgusel uurida. Nad
kavatsevad seda uurimist teha helgiheitja
kiirtega. Nende viis ongi juba laboratoor-
selt järele proovitud. Nüüd algavad järele-
proovimised „vabas õhus“, milleks tead-
lastel sõjaväe proshektor tarvitada on.
Selle uue viisiga arvatakse õhu tihedust
niisugustel kõrgustel, mis senistele uuri-
mustele ja katsetele veel kättesaamatuks
on jäänud, selgitada võivat.

Vosvor organismis. — Kopenhaageni
professorid selgitasid vosvori püsivust ja
osa elavas organismis. Katsetel rottidega
tegid nad selgeks, et iga vosvori aatom
keskmiselt kaks kuud kehas püsib. Katse-
tajad-uurijad tulid otsusele, et organismi
kontide kujunemine on dünaamiline (ala-
liselt kestev) protsess, sest kontide koos-
seisu astuvad alatasa uued vosvori aato-
mid ja lahkuvad neist teatud aja kestel.

*Antarktika ekspeditsiooni kokkuvõt-
ted.* — Ameerika admiral Byrd (loe Bõrd)

avaldas hiljuti esimesed kokkuvõtted oma
ekspeditsioonist lõunanaba ümbrusesse,
mis kaks viimast aastat (1934—35. a.) kestis.
Ekspeditsioon tegi mitu geograafilist avas-
tust. Ekspeditsiooni uurimiskäigud näita-
sid, et endine arvamus, nagu jaguneks kogu
Antarktika (lõunanaba ümbrus) merekitsu-
sega kaheks, ekslik on. Ekspeditsiooni
uurimuste järele näib, et Lõuna-Ameerikas
asuvate Andide (Kordillera) mägede ahelik
ka Antarktika mandril edasi jätkub.

Ekspeditsioon Mount Everestile. — Ing-
lismaalt sõitis Indiasse esimene salk uuri-
jaid, kes peavad viiendast ekspeditsioonist
Mount Everesti otsa osa võtma. Everest
on Tibeetis Himalai mägestikus ja on kõige
kõrgem mägi maakeral (8880 meetrit).
Ükski ekspeditsioon pole siiaajani selle
mäe tippu pääsenud (1924. aastal jõudsid
inglaste 2. ekspeditsiooni 2 liiget 8600
meetri kõrgusele, kuid jäid siis jäljetult
kadunuks). Praeguses ekspeditsioonis on
väljavalitud isikud, kes alpinismi nõud-
mistele küllaldaselt vastavad ja ka muid
selle ekspeditsiooni nõudeid täidavad.

Sambesi elektrijaam. — Kõige suurem
veekosk maakeral on Viktooria veekosk
Aafrikas Sambesi jõel (veekose laius umbes
1800 meetrit, kõrgus 130 meetrit). Nüüd
kavatsetakse sellele kosele hüdroelektri-
jaam ehitada. Vastav leping selle jaama
ehitamiseks sõlmitakse Viktooria ja Trans-
vaali Energeetika Kompani, Põhja-Rho-
deesia valitsuse ja Livingstoni linnavalit-
suse vahel.

Liikuv lihvimismasin. — Ameerika Ühend-
riikides on müügile lastud pisikene por-
tatiivne (ühest teise kantav) lihvimismasi-
nake. Ta kaalub kõigest 250 grammi,
töötab surutud õhuga ja teeb kuni 100 000
ringi minutis. Masin on valmistatud teras-
est ja kergetest metallidest. Masina telg
käib kuullaagritel.

Merepõhja uurimine. — Am. Ühendrii-
kides on valmistatud riist, mis senini
kättesaamatut sügavamat merepõhja peab
aitama uurida. Riist on ehitatud pisikese
suurtüki põhimõttel, mis terasköie otsas
sügavasse vette lastult seal lõhkeaine
abil eritsilindri merepõhja laseb, kust see
tsilinder lubab end ühes merepõhja mul-
lastikuga välja tõmmata. Riist on ehitatud
ühiselt Carnegie instituudi geofüüsika labo-
ratooriumi, Ameerika geoloogilise seltsi,
Dupont de Namuri lõhkeainete kompani
ja Ühendriikide tuletornide valitsuse jõu-
dudega ja püüetega.

VALGEST EESTIST

Aprillikuu

20. apr. — „Päevaleht“ kommenteerib Ahvenamaa (Alandi) saarte uuesti kindlustamise küsimust Soome lehtede sellekohaste kirjutuste puhul. Lehe järgi tulevat Soome-Rootsi kokkuleppe põhjal Ahvenamaa saared uuesti sõjalisele kindlustamisele. See andvat mõlemile riigile võime Põhja- ja Soome lahte sissepääsemiseks. — Tõepoolest on see üks lüli Hitleri plaanist NSV Liidule kallaletungi organiseerimises... Soome abil.

— Tallinnas korraldatakse koolitõpilastele organiseeritud kirikuskäike. Ametisse on juba seatud erilised lastepäid.

— „Uus Eesti“ teatel oli Eestis 1934. a. ametiühingutesse organiseeritud 5000, 1935. a. 7200 ja 1936. a. algul 10 000 töölisi.

— Eesti töölisteühingute Keskliidu nõukogu koosolekul otsustati asuda metallitöölise laiemale organiseerimisele.

— 1936. a. Eestist väljaveetud võist on läinud 57% Saksamaale, 43% Inglismaale.

21. — Tõdju pakkumine Petseri „orjalaadal“ oli käesoleval aastal „Päevalehe“ järgi elav. Karjase kandidaat oli rohkesti niihästi raukade kui ka laste hulgas, keda emad ja isad käekõrval „orjaturule“ olid toonud.

— Asumaade hankimise küsimus on Eestis põlevalt päevakorral. „Päevaleht“ oma eriuhtkirjas hoiatab ja manitseb: Eesti pidavat valmis olema, kui maailma uus ümberjagamine algab.

22. — Sindi töölised nõuavad palga kõrgendamist 25% ulatuses ning tööandala lühendamist 48 tunnilt 46 tunnile. Selle läbiviimiseks otsustati ühemeelselt streiki alata. Töölised nõuavad kümne streigimurdja töölt vallandamist.

— Aprillikuus oli tööbörsidel registreeritud 486 töötut.

— Korneltshuki „Platon Kretsheti“ mängiti Eestis käesoleva aasta algul kolme näitetrupi poolt. Kodanised lavastajad on näidendid tugevasti moonutanud.

— Eestis ilmus trükist A. Puschkini „Valik luulet“. Lüürika, eepika, draama. Tõlke keel on abstraktne ja kuiv.

23. — Eesti meremehed nõuavad laevaomanikudelt palgakõrgendust ja laevatoitu. Nõudmised on esitatud enam kui 60 laeva meeskonna poolt, kus teenib üle 1000 meremehe.

24. — Valitsus otsustas jaatavalt kolme telliskivitehase ja ühe sulfaat-tselluloosi vabriku ehitamise küsimuse. Uutesse vabrikutesse paigutatakse 4,5 miljonit krooni riigi- ja erakapitali.

— Sindi vabriku töölise streik lõppes töölise võiduga. Kirjukudumise jaoskonnas kestis streik kuu aega.

25. — Narva linavabriku töölised tõstsid üles palgakõrgendamise nõudmise. Arvatavasti ühinevad nendega ka Kreenholmi töölised. Narvas tõuseb

sellega palga kõrgendust nõudvate töölise arv 3600-ni.

— Eesti kindralstaabi ülem kindral Reek sõidab marssal Jegorovi kutsel NSV Liitu nädalaajalisele tutvumiserisule.

27. — „Uus Eesti“ teatel on Eestis 49 000 sportlikult organiseeritud noort. Berliinis peetavatest olümpiamängudest otsustati osa võtta.

— Lutheri vabriku puutöölise üldkoosolekul otsustati kõik töölised ametiühingutesse organiseerida. Pealeselle otsustati nõuda töönormide alandamist ja kahepäevast puhkepäeva aastas.

— Tartu tekstiiltöölise üldkoosolekul otsustati kõik Tartu tekstiiltöölised, arvuult 300, ametiühingusse koondada ja palgakõrgendust nõuda. Noortööliste maksetakse Tartu Villavabrikus kõigest 3—7 senti tunnis.

— Raudteelaste üleriiklikel kongressil otsustati riigilt nõuda 25% palgakõrgendust, priikorterit, pensionimäärade tõstmist ning kindlustuse maksimapaigut.

— „Päevalehe“ teatel on 1936. a. jooksul Eestis 30 000 perekonnanime ümbereestitatud. Mõnes Petserimaa vallas olevat nimed 100%-liselt ümberhuvustatud. — Nähtavasti on seal surve iseäranis tugev.

30. — Narva Linavabriku juhatus lükkas töölise palgakõrgenduse nõudmise täielikult tagasi.

Maikuu

1. — Majanduseministri kõnest rahvamajanduse arengu kohta: Põllumajandussaaduste hinnad tõusnud 1935. a. jooksul Eestis 5,4%; põllumeeste ostukaupade hinnad langenud aga 3,8%.

— Valitsuse häälekandja „Uus Eesti“ soovib esimest maid kodanluse pillikaaritamise päevaks teha — et töölisepüha maha suruda!

— Riiklik töötulide lahendamise komisjon hakkas Narva töölise palganõudmise küsimust arutama.

— Sindi vabrikus vallandati töölise nõudmisel töölt streigimurdjate juht Helmi Vinter.

6. — 1936/37. a. riigieelarves tõsteti, eelmise aastaga võrreldes, sõjaministeeriumi eelarvet 15,4 miljonist kr. 17,6 miljonit kroonini, s. o. 2,2 mln. kr. võrd; töökaitse ja sotsiaalkindlustuse eelarve tõusis aga ainult 48 tuh. krooni ja laste toitlustamise eelarve 20.000 krooni võrd.

— Statistikabüroo andmetel tõusid 1935. a. Eestis siseturul põllumajanduse saaduste suurimüügi hinnad 15%, tööstussaaduste hinnad 5%. — Tööpalkade tõusu aga ei olnud.

— Majanduseministri seletuse järgi rahuldab riiklik vahekohtu komisjon töölise palganõudmist ainult niipalju, „kuipalju need õigustatud on“ (fashistliku valitsuse arvates, muidugi).

4. — „Uus Eesti“ tunnistab avalikult, et kahel viimasel aastal (fashistlik diktatuur!) töölise tunni-tasu ei ole tõusnud.

— „Poola päeva“ puhul ütles kindral Laidoner, et Eesti ja Poola vahekorrad kõige paremad olevat; Eestil minevat „Poolale vastu täie usaldusega“. Idapakti kava nimetas kindraliherra „kurikuulsaks“ ning Eestile hädaohhtlikuks.

5. — Narva töölised võitsid osaliselt palgakõrgenduse nõudmise, Kreenholmi töölistele pannakse palka juurde $6\frac{1}{2}$ —10%.

— Meremeeste palgakõrgendamise nõudmise läbivaatamiseks loodi valitsuse poolt eriline komisjon. — Valitsus kinnitas maatöölisekoja valimiste juhatuskirja. Valimise õiguse saavad 20-aastased maatöölised. Vallitud võivad saada 24-aastased.

6. — NSV Liit ostab Eestist 5000 elussiga.

— Tallinnas algas vabside suurprotsess. Kaebealuseid on 155, tunnistajaid 67, advokaate esineb protsessil 88. Kaebealuste hulgas on kindralid Larka, Tõrvand, rida polkovnikuid, üks diplomaat, paar professorit jt.

7. — Balti riikide välisministrite konverentsil Tallinnas arutati rahu alahoidmise küsimust Baltimaadel. Välisministrid eelistasid selleks kollektiivlepinguid. Eesti välisminister Seljamaa pidi varsti selle järel ametist lahkuma.

— Balti puuvillavabrikus töötab praegu 1295 töölist. Töölised viisid läbi palgakõrgenduse nõudmise 6—11% võrd.

9. — „Päevaleht“ kirjutab vabside protsessi puhul, et vabside tõusu ajal kõik kodanlised erakonnajuhid neid kummardamas käinud, lootes võimuvõtmise puhul „ree otsale pääseda“. „Uus Eesti“, keda see märkus näib tabavat, tuletab omalt poolt „Päevalehele“ meelde, et ka viimane vabside õiguste tunnustamise eest võidelnud.

11. — Riigivanema käskkirja põhjal vabastati senine haridusminister Kann. Uueks haridusministriks määrati polkovnik Jaakson.

— Kreenholmis peeti tööliste üldkoosolekut, millest osa võttis 1500 töölist. Töölised pole saanud palgakõrgendusega rahul. Nad nõuavad sotsiaalkindlustust ja senise üldise palgaredeli läbivaatamist.

12. — Eesti majanduseteadlaste seltside koosolekul ütles majanduseministeeriumi tööstusinspektor, et palgatingimused Eestis on „kohati erakordselt halvad. On tööstusi, kus makstakse 5—6 senti tunnist“ („Uus Eesti“ nr. 128).

— Pärnu kompvekitehases, kus 60 töölist töötab, tõstis tehase omanik, tööliste streigihävardusel, *päevapalga* 60 sendilt — 80 sendile ja 80 sendilt — 1 kroonile.

13. — Lavassaare 309 turbatöölise nõuavad palga tõstmist. Vastasel korral ähvardavad nad streigiga. Nõutakse ka toore tööjuhataja kõrvaldamist.

— „Päevalehe“ järgi oli Eestis 1. märtsil 1936. a. 308 suurettevõtet 36 672 töölisega, 864 keskettevõtet (5—19 töölise) — 8265 töölisega ja väiketööstuse ettevõtteid 3085 — 4446 töölisega.

— Esindajaid tööliskotta ja töölise vanemaid võivad ainult need töölised valida, kus ettevõttes töötab vähemalt 25 töölise; seega mitte kõik nõndanim. „suurtööstuse“ töölisedki!

15. — Tallinna „Kaasavara näitusel“ näidatakse, kuidas „töölisneiu“, kes 5 aastat otsa 80 senti päe-

vas teenib, omale meheleminneku puhuks „kaasavaraks“ 30 krooni, paari nädala pesu ning voodivajaba võivat muretseda!.. See on, kui ta, näiteks, kirjanduse, teatri jne peale sentigi ei „raiska“!

— Kindral Tõrvand — endine Eesti kindralstaabi ülem — vabside mässuplaani konsultant, seletanud, et eesti sõjavägi pooldab poolt kelle käes on valitsus ja võim. Kohtus „barandab“ Tõrvand seda: *Kommunistide valitsuse* poolt meie lugupeetud olvitserid siiski ei oleks! — Igatahes!

— „Päevaleht“ kaebab eesti kirjanduse kriitika viletsa olukorra pärast. Kõik „nimnega“ kriitikud, nagu Tuglas, Suits, Semper, ei tundvat kriitika vastu enam „huvi“, kuna nad valitsuse „akadeemikuteks“ olevat saanud. Muu kriitika, mis igapäev esineb ajalehtede ja ajakirjade veergudel, olevat ainult üksikute kirjastuste ärriline reklaam oma raamatutele.

18. — 1936. a. 4 kuu väliskaubandus on passiivne 1,9 miljoni krooni võrd. „Päevaleht“ seletab seda maa „industrialiseerimisega“, mille tagajärjel olevat kasvanud masinate jm tootmisvahendite sissevedu väljast.

21. — Eesti meremeeste palgatõstmise nõudmine rahuldati töötülide komisjonis osaliselt. Palka tõsteti ainult 3—5% ning — välja arvatud koka- ning dekipoisid. Meremehed arvatakse nüüd laevatöidule, kuid selle eest võetakse nende kuupalgast maha 30—45 krooni.

— Vanamõisa põlevkivikaevandus, mis 5 aastat seisis, kavatsetatav inglise kapitaliga uuesti käima lasta. Koha peale mõeldavat ehitada õlivabrik.

22. — Talirukki oraste seisukord oli 15. maiks k. a. 92% viimase kümne aasta keskmisest saagist. Talinisu hinnati 89% le. Ristkheinapõllud olevat talihaguste all vähe kannatanud.

25. — Vabside protsess sõjaringkonna kohtus lõppes; 20 aastaks sunnitööle mõistet 9 vabsi, 15 aastaks — 20, siin hulgas kindralid Larka ja Tõrvand, 12 aastaks sunnitööle — 4, 10 aastaks — 29; 4 aastaks — 14, 6 a. — 41, 3 a. — 14; 2 aastaks vangimajja, tingimusi, — 12, ja 6 kuuks niisamuti tingimusi — 5 vabsi.

— Tallinna Sadamatehaste töölised nõudsid 20—50% palga kõrgendust. — Ka vennaste Toferite tekstiilvabrikus esinesid töölised palgakõrgenduse nõudmisega.

28. — Töölisteühingute keskkliit esitas valitsusele märgukirja, milles nõutakse, et töötülide vahekohtu komisjonilt sundotsuste tegemise õigus streikide asjus ära võetaks. Balti puuvillavabrikus nõudsid töölised, näiteks, 30% palgakõrgendust, kuna töölise nettotoodang, võrreldes kriisieelse ajaga, 50% tõusnud on. Komisjon aga töölise nõudmistele vastu ei tulnud ning ei mõelnudki oma otsust põhjendada.

29. Pärnu töölised võtsid oma ühingu koosolekul vastu järgmised otsused; mõista hukka inseneride toores ümberkäimine töölisega Pärnu silla ehitustöödel; nõuda, et Pärnus korraldatavatele hädaabitöödele võetaks kõiki Pärnus viibivaid töölisi; nõuda, et tõstetaks „Progressi“ töölise palku. „Päevalehe“ järgi lubatud palgavõitluses „Progressi“ töölisetele „kogu Pärnu tööliskonna kaasabi“.

30. — 4547 kesk- ja kutsekoolide vanemate klasiide õpilast mobiliseeriti 2-nädalasele sõjaõppusele.

A. Riit.

Toimetused: H. Pöögelmann, K. Trein, R. Vakmann, O. Rästas, R. Majak.

Vastutav toimetaja: H. Pöögelmann

Tehniline toimetaja: S. Lentschitzky

Väljaanne nr. E-34. Ladumisele antud 13/VI 1936. Trükkimiseks alla kirjutatud 5/VII 1936. Faber 82X110¹/₁₆. Autoripõognaid 8¹/₂. 1 trükipoog. Ühes trükip. 80 600 trükki. Üldse 322 400 trükkihte. Lengorliit nr. 16 925. Tiraash 3700 eksempl. Töö nr. 1168. „KÜLVAJA“ trükikoda, Leningrad, 31, Dershinski uulits, nr. 49.

Juunikuust hakkas meie seniste ajakirjade „LEEKIDE“, „KLASSIVÕITLUSE“, „NAISTÖÖLISE ja NAISKOLHOOSNIKU“ asemel ilmuma uus poliitiline, ilukirjanduslik, teaduslik ja tehniline ajakiri

„KOMMUNISMI TEEL“

Tellimise hind:

ühe kuu peale . . .	1 rubla	25 kop.
kolme kuu peale . . .	3 „	75 „
kuue kuu peale . . .	7 „	50 „

Tellimisi võetakse vastu:

kõigis postiosakondades ja „Edasi“ toimetuses, Välismaa ja vähemusrahvuste kirjandusemajas, „Külva“ raamatu- ja õppeabinõude kaupluses, s. V. Kingissepa nim. E. T. Haridus-
maja raamatukogus.

Meie seniste ajakirjade: „Leekide“, „Klassivõitluse“, „Naistöölise ja Naiskolhoosniku“ tellijad saavad uut ajakirja „KOMMUNISMI TEEL“ järgmiselt:

„LEEKIDE“ aastatellijad — 4 nummert, „Leekide“ maikuu ja pooleaasta tellijad — ühe numbri.

„KLASSIVÕITLUSE“ aastatellijad — 3 nummert, „Klassivõitluse“ pooleaasta ja 3 kuu tellijad — ühe numbri.

„NAISTÖÖLISE ja NAISKOLHOOSNIKU“ mai- ja juunikuu, pooleaasta ja aasta tellijad — ühe numbri.

Välismaatöölise kirjastusühisus NSV Liidus.

Kõigile meie ajakirjanduse tellimiste vastuvõtjatele ja tellijatele tähelepanemiseks!

Kõik „EDASI“ ja meie ajakirja tellijad, kelle tellimised Leningradi oblastist ja väljastpoolt peale käesoleva kuu 27. kuupäeva Leningradi jõuavad, hakkavad „EDASIT“ ja meie ajakirja saama 1. augustist.

Leningradi oblasti „SOJUSPESHATI“ osakond.

„КОММУНИЗМИ ТЭЭЛ” № 1

(„НА ПУТИ К КОММУНИЗМУ“)

1936

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ПОПУЛЯРНЫЙ, ЛИТЕРАТУРНЫЙ и НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ

1282

Издательское Товарищество Иностраных Рабочих в СССР, Ленинград, 141, Апраксин пер. № 2
Välismaatöölise Kirjastusühisus NSV Liidus, Leningrad, 141, Apraksini põikui. № 2

Hind 1 rubl. 25 kop.

EESTI
RAHVUSLAAMATUKOGU
AR